

Prof. Dr.

*Ali Nihad
Tarlanc*

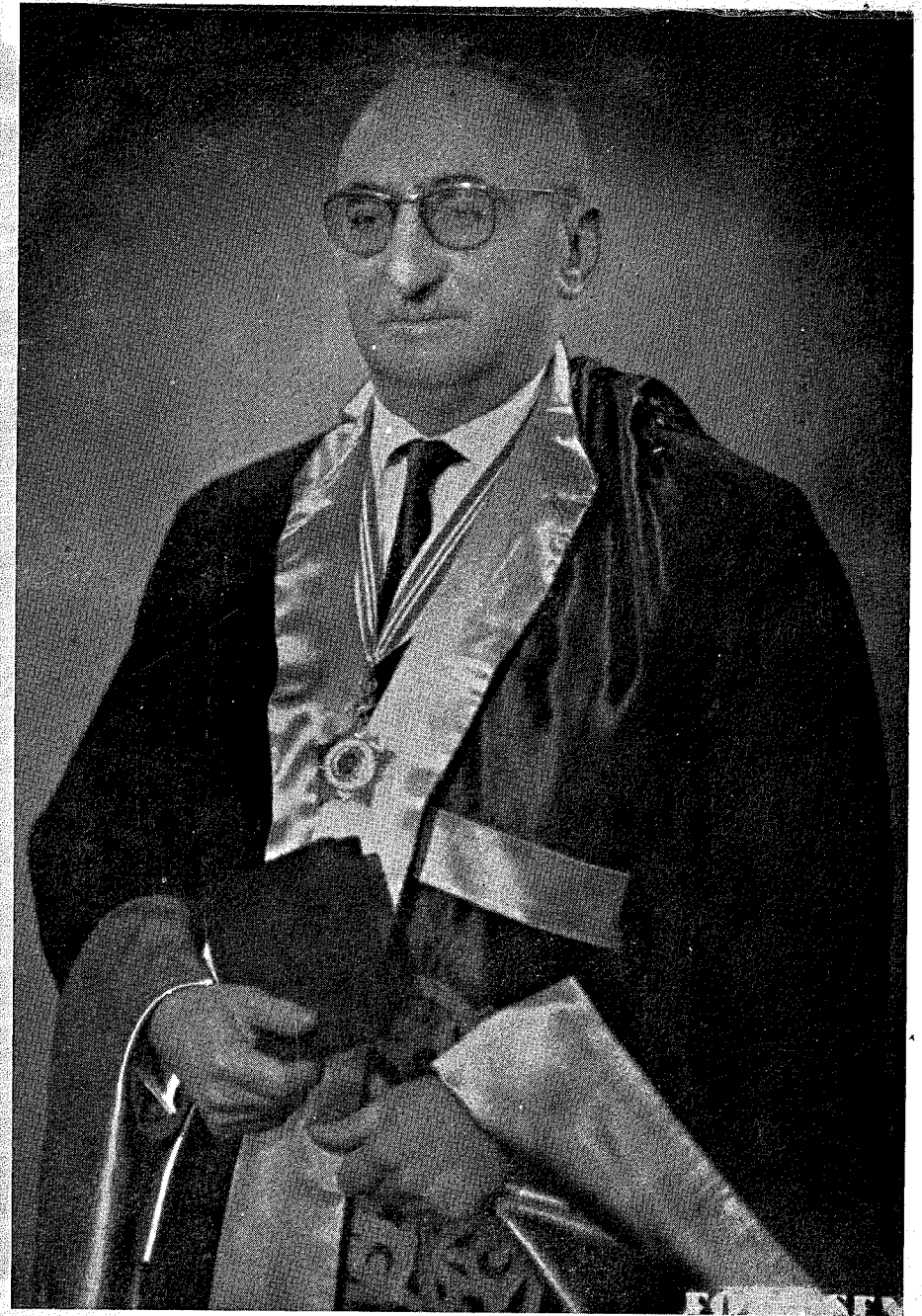
Kapak : Salt Maden
Kilşeler : Kenan Özlç
Arapça beyitler : Mahmut Mengüç
Kitabın Basımı : Sıralar Matbası

Av. Yusuf Ziya İnan

Prof. Dr.
**Ali Nihad
Tarlan**

(HAYATI ŞAHSİYETİ ve ESERLERİ)

SIRALAR MATBAASI
İSTANBUL
1965

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan

Bu eserde Prof Dr. Ali Nihad Tarlan hakkında fikir ve in-
tibaları bulunan dost ve talebeleri : [*]

Ord. Prof. Dr. Herbert W. DUDA

Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Jean RYPKA

Prag Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Direktörü

Dr. Muhammed SABİR

Karaçi Üniversitesi Türk Dili Bölümü Başkanı

Prof. Dr. Rızazâde ŞAFAK

Tahran Üniversitesi profesörlerinden ve Senato azası

Prof. Jean R. WALSH

Edinburg Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğ-
retim üyesi.

Prof. Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU

Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan

Doç. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Doç. Nureddin TOPÇU

Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER

Nevzat Hami Aygüven

Bilecik Ertuğrul Gazi Lisesi Edebiyat öğretmeni

Nevzat AYASBEYOĞLU

Yüksek İslâm Enstitüsü öğretim üyesi

Ali Rıza Alp

Tercüman Gazetesi yazarı

Namık Kemalade Ali Ekrem BULAYIR

İstanbul Darülfünunu Müderrislerinden

Dr. Kaya BİLGEGİL

Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni

[*] Liste soyadı sırasıyledir

Tarık BUĞRA

Hikâyeci ve yazar

Hayrı BAŞER

Şark Sigorta Şirketi Müdürü

Necdet BOLKAL

Emlâk Kredi Bankası İzmit Şb. Müdür Muavini

Naim BULUÇ

Eskişehir Koleji Edebiyat Öğretmeni

Faruk Nafiz ÇAMLİBEL

Şair, Yazar ve eski İstanbul Milletvekillerinden

Mehmed ÇAVUŞOĞLU

Edebiyat Fakültesi Türkoloji Asistanı

Edip EĞİ

Tüccar

M. Lütfü GÜNGÖR

Pendik Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Ferda GÜLEY

Ordu Milletvekili

Zahir GÜVEMLİ

Tatbiki Güzel Sanatlar öğretim üyesi, San'at tenkitçisi

Mahir İZ

Yüksek İslâm Enstitüsü öğretim üyelerinden

Baha KÂHYAOĞLU

Edebiyat öğretmenlerinden

Ahmet KABAKLI

Çapa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni

Ferit KAM

İstanbul Darülfünun Müderrislerinden

Agâh Sırrı LEVENT

Türk Dil Kurumu Genel Başkanı

Süleyman NAZİF

Elif NACİ

Ressam ve yazar

Orhan Seyfi ORHON

Şair, Roman ve Fıkra yazarı

Ali Memduh ONGER

Tüccar

Afife SALEPÇİ

Nevşehir Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Selâhaddin SAVCI

Edebiyat Öğretmeni

Nazife SARIOĞLANOĞLU

Edebiyat Öğretmeni

Midhat SERTOĞLU

Başbakanlık Arşivi Genel Müdürü

Perihan TEDÜ

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu Sanatkârlarından

Sermet Sami UYSAL

Belçikada Brüksel Üniversitesi Türkçe Lektörü

Halit Ziya UŞAKLIĞIL

Hamdune ÜLGEN

Samsun Koleji Edebiyat Öğretmeni

Ulvi YENAL

Sabık Denizcilik Bankası Umum Müdürü

Ahmet Emrî YETKİN

Amasya bilgin ve şairlerinden

Zeki Kurdoğlu, Şükrü Üstünsoy ve ben, Ali Nihad Tarlan'ın en yakın üç gönül dostu idik. İki ebediyete intikal etti. Hocamızın gönül âlemindeki mümtaz varlığını biraz olsun gün ışığına çıkaran bu eseri onların muazzaz ruhlarına ithaf ediyorum.

A. E.

HOCANIN HAYAT HİKÂYESİ NASIL HAZIRLANDI

Yirmi yıllık dostum ve hocam Ali Nihad Tarlan bu yıl memuriyet hayatının 50 nci hocalık mesleğinin 47 nci senesini idrak ediyor. Dostları ve arkadaşları hoca için 50. yıl münasebetiyle bir eser hazırlanmasını istiyorlardı. Onun hakkında lüzumlu bilgilerden mahrum olduğumuz, hayatını ve eserlerini bilmediğimiz söyleniyordu ki doğru idi. Eserin basım masraflarını karşılayacağımı dostlarıma bildirince çok sevindiler. Bundan sonra kitabın kimin tarafından hazırlanacağını düşünmeye başladık. Her dostu O'nu anlatmanın şerefini kazanmak istiyordu. Nihayet bu işi Avukat Yusuf Ziya İnan'a tevdi ettik. Yusuf Ziya İnan, Ali Nihad Tarlan'ın yakını idi. Hocanın mânevî rahlesinde ilim tedris etmişti. Yusuf Ziya İnan velût bir yazardı. Tasavvuf ve İslâm düşüncesi üzerine çeşitli eserler vermişti. Bu münasebetle hocanın hayatını Yusuf Ziya İnan yazacaktı.

Avukat Yusuf Ziya İnan'ın hazırladığı bu eser Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın bütün yönlerini verecekti.

Yusuf Ziya İnan'a emek ve hizmetlerinden dolayı teşekkür ve minnetlerimi arz ederken, bu eserin yayınlanmasını üzerime aldığım için hocam Ali Nihad Tarlan'dan affımı dilerim. Bu eser belki onun tevâzu ve mahviyetini inciteverecektir. Fakat ne yapalım ki değerli insanı cemiyetimize çeşitli yönleriyle tanıtmayı şerefli bir vazife bildik.

Ali Elmacı

ÖNSÖZ

Biyografi yazıları, kişiyi sorumluluk altına sokar. Öylesine karışık bir mevzu ki değer ölçüleri his akımı altında rengini kaybetmeye mahkûm. Buna karşı ilmî görüşün tarafsız hükmünü ikame için amansız bir savaş gerek. İyi ve kötüyü ayırma yarışıdır. Bu sebeple Ali Nihad Tarlan'ın hayatı ve şahsiyetini yazma kararına katıldım ve eseri meydana getirme görevine talip oldum.

Ali Nihad Tarlan, aile dostumuz, hocamız, üstadımızdır. Bu bakımdan karşılıklı münasebetlerimizde o daima bir mürşitti. Böylesine değerli bir dostluğun yerilecek tarafı elbette olmayacak. Ama methedilecek, anlatılacak o kadar çok şeyi var ki... Size bunları iletememenin ızdırabı içindeyim.

Ali Elmacı « bu eseri sizin hazırlamanızı biz de doğru bulduk. Çünkü Ali Nihad, bir hocadan çok fazla bir şeydir » derken anlıyorum ki, benim anlatacağım Tarlan, insan - baba - hoca - mürşid ve üstad Ali Nihad olmalıydı.

O'nun çok yönlü olduğunu bizden daha iyi bilenler vardı belki amma biz komşu idik, görüşmelerimiz, sohbetlerimiz diğerlerinden ayırıyordu bizi. Talih bizi hocamıza yakın kılmış, tesadüf evlerimizi aynı muhite getirmişti. Üstelik oğlu Adnan Tarlan da yaşıtımız, arkadaşımızdı. Bu bakımdan Ali Nihad Tarlan'ın hayatını yazmaya istekli olurken rahat ve emindim. Nitekim eserin hazırlanışında hiç bir zorluk çekmedim. Dost ve kardeşim Adnan Tarlan, her an yanımda, yardıma hazırды. Hocanın biyografisini yazarken her türlü malzemeyi bulup getiriyor, eserlerini tesbit ediyor, memuriyet secerelerini çıkarıyor, unuttuğum hâtıralarını hatırlatıyor, eserin kusursuz olması için ihmallerime dikkat ediyordu. Aylarca süren bu müşterek çalışmalarımız, hocamızın çeşitli yönlerini daha iyi anlamamızı temin etti. Adnan da, ben de yeni yeni şeyler öğrendik. Hele ilim

adamları ve Ali Nihad babanın evlâdlarından gelen mektuplar yeni bir ufuk açmıştı bizlere. Kitabı tamamladığımız gün Adnanla öyle bir sevincimiz vardı ki kelimeler bunu ifade edemez.

Evet, elinize geçen bu eserin yazarı imzası benim imzam. Fakat bu eser Adnan Tarlan ile Yusuf İnan'ın müşterek eseridir. Bu esere senin de imzanı koymak gerekir dediğim zaman öyle bir mahcubiyeti oldu ki, o hali içinde Adnan gerçekten Ali Nihad Tarlan'ın oğlu olduğunu isbat etti. Mazeretini kabul ettim. Babasına ait olan bu eser için vesaik ve bilgileri vermesi Ali Nihad'ın evlâdı olarak, benim arkadaşım olarak vazifesi idi ve bunu yapmıştı. Bu beyan önünde susmak ve eserin ikinize ait olduğunu söylemekten başka yapılacak bir şey yoktu artık. Bu sebeple Adnan Tarlan kardeşime teşekkürü borç bilmekteyim.

Ali Nihad Tarlan'ın hayatını hazırlarken sıkıcı ve yorucu bir biyografiden kaçındık. Hayatını öğrencilerinin kanaat ve inançlarını serpiştirdiğimiz bir yazı dizisi içinde sunmayı tercih ettik. Birinci kısımda hayat hikâyesi, şahsiyeti ifade eden yazılar içinde geçmekte, ikinci kısım ilim adamları ve dostlarının Ali Nihad hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Nihayet son kısımda hoca ile sohbetlerimizde bize müessir olan ve unutamadığımız sözlerine yer verdik ki bu bölüm Ali Nihad'ın bir fikir ve mâna demeti olarak okuyucuya sunulmuştur.

Böylece Ali Nihad Tarlan hocaların, insan, bilgin ve sanatçı olarak çeşitli yönlerini aksettirmeye ve metodu üzerinde bilgi vermeye çalıştık.

İmkânlarımız nisbetinde meydana getirdiğimiz bu eserde; onu tam olarak anlatabildiğimize emin değiliz. Ancak inanıyoruz ki; elimizde bulunan bu eser, Ali Nihad Tarlan'ın hayatı, şahsiyeti, eserleri hakkında size en doğru ve oldukça mufassal bilgiyi verecektir.

Tek tesellimiz okuyucunun anlayışı ve hocamızın affedici yüksek kişiliğidir. Kusur ve hatâlarımız için O'ndan ve siz okuyucularımızdan özür dilerim.

Av. Yusuf Ziya İnan
Lâleli, 22 Şubat 1965

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN

— I —

Milletler, cesaretleri ile ögünür, zaferleri ile büyür, ahlâk-ları ile tesir ederler. Fakat onları yaşatan ve ölümsüz kılan za-ferleri değil, ilimleridir. Büyük millet, fazileti, cesareti, ilim ve sanatı bir arada ve tam bir âhenk içinde birleştiren ve o birlik içinde yaşama şuuruna ulaşmış olan içtimai bir topluluktur. Bu sebeple milletlerin tarihini tanımak, san'atkârların, yazarların, düşünürlerin kişilikleri, davranışları ve eserlerini bilmekle müm-kündür.

Bir millete hayat veren büyük insanlar, çok zaman mahviy-yet ve tevâzu kanatları altında gizlenir, hayatlarını bir köşede uzlet içinde geçirirler. Bu, onların alın yazısı ve toplumun kaderi-dir. Çünkü büyük insan, toprak kadar mütevazi, ölü gibi müte-vekkil, güneş kadar cömert ve su kadar sahavet sahibidir. Müm-taz ve müstesna zenginliklerini cömertçe dağıtırken hiçbir ih-tiras ve davanın esiri değildir. Bunun için bugünü yaşar, yarı-nın hayat anlayışına yeni bir anlam kazandırmaya çalışırken (ben) idiasından uzak kalır. Böyle olunca da toplum, büyük in-sanı zamanında tanımak ve bilmek bahtiyarlığından daima mah-rum kalır.

Büyük insan, günlük meşgalelerimiz dışındadır; bir anlık zevk ve menfaat aracı değildir. Çünkü o, bugünü yarına bağli-yan köprü ve yarına hayat veren kudrettir. Bu özelliği ile de günün hengâmesi içinde en çok unutulmuş kişiler, büyük insan-lardır.

Gerçek realite budur. İnsanlık kendi gününde yaşayan bin-lerce artisti, şarlatanı, komedyeni tanır ve onları çılginca alkış-larken âlimler, filozoflar, büyük sanatkâr ve öğreticiler bir köşe-

de lim ve irfanları ile başbaşa mütevazi bir hayat yaşarlar. An-cak unutmamak lâzımdır ki güneş daima güneştir, pırlanta her zaman pırlanta olarak kalır. Değeri tanımamak, onu ne küçül-tür, ne de büyüktür. Zaman er geç büyük insanı aydınlığa çık-a-racaktır. Zira ilim, insan hayatının ayrılmaz cüz'ü, varlığın za-rurî ve mutlak kanunudur.

Bu ezeli ve ebedî oluş içinde büyük insanı tanıtmak görevi de yine bizlere, insan denen sosyal varlığa düşüyor. Yarın'a bir şey verebilmek için yapılan çalışmalar, değerlerin ortaya çık-masına da yardım eder ve kişi, onlara hizmetle, insanlığa olan şükran ve minnettarlığını kısmen olsun ifade imkânına kavuş-tuğu için sevinç duyar.

Olaylar, ikinci bir okuldur. İlim disiplinini hayat kılıcı daha da kuvvetlendirir ve insan düşüncesi olaylar içinde gelişe-rek yeni ufuklara doğru yol alır. Bunda büyük insanın ve dış akınların etkisi olduğu muhakkak. Fakat insana tesir eden, ona istikamet veren olaylardan ziyade, olayları teklif eden düşünür-lerin eserleridir. Bu bakımdan büyük insanı nasıl eserleri büyü-tüyorsa onu tanıtan da eserler veya o eserlerden ışık alan başka düşüncelerin eserleri olmaktadır. Zira insan, gerçek anlamıyla bir ışık - pervânedir.

— II —

Dünyaca meşhur şarkiyatçı Prof. Jan Rypka « Les Müfredat de Sabit » isimli eserinin mukaddemesinde diyor ki : « Dostluğu benim için pek kıymetli olan eski rehberim, İstanbul Üniversi-tesi Edebiyat Fakültesi Profesörlerinden Ali Nihad Tarlan'a, çok değerli irşadlarından dolayı teşekkür etmek vazifemdir. Osmanlı klâsik şiirinin şerhinde merhum Profesör Ferit Kam'ın an'anesi-ni büyük bir üstadlıkla devam ettirdiğini hatırlatmağa hacet var mıdır? Onun yardımı olmasaydı, bu eserimin bir mısra'mı dahi lâıyk olduğu derecede itminan verecek bir şekilde tercümeğe mu-vaffak olamayacaktım. Bu âlimâne sabır ve alâkasından dolayı kendisine en kalbî teşekkürlerimi sunarım. Prof. Jan Rypka »)

İşte bir Türk profesörü ki, dünya şöhretlerinden birisi eser-lerini ona borçlu olduğunu ifade ediyor ve minnet duygularını

eserlerinin mukaddemesinde açıklarken bundan şeref duyuyorlar. Bu şeref O'nunla çalışmak, O'nunla tanışmak ve O'nun en-
gin ruh dünyasını tanımaktan doğan bir büyük fazilettir.

Prof. Dr. Franz Taeschner, o değerli Türk profesörünün se-
sini teype almak isterken (*) Avrupa Üniversiteleri adını saygı
ile anıyor ve O'na şeref payeleri veriyorlardı. Fakat bütün dün-
yanın tanıdığı bu insan, Ali Nihad Tarlan adını, talebeleri hariç,
kaç kişi duymuştur? Hiç şüphesiz ki O'nu bir defa görmek ebe-
diyyen hatırlamak için kâfidir. Ancak gönül ister ki, Ali Nihad
Tarlan adı, öğrencilerin, âlimlerin kalbinde olduğu kadar halkın
gönlüne de girsin, orada da yerini bir an önce almış olsun. İşte
bu düşünce tevazu kanatlarının gölgesine sığınmış olan büyük
insan üzerine eğilmemiz için yeter bir sebeptir.

Sonsuz bir insan sevgisinin pırıl pırıl parladığı bu yüce in-
san'ın yakını olmak ayrı bir bahtiyarlıktır. Ben O'nu tanıdım,
O'nunla dost oldum, O'ndan feyiz ve ilham almanın sevincini
duydum. Bu sebeple O'nun için bir şeyler söylemek istediysem
hoş görülmelidir. İnandığımı yazmak, mubalâğasız gerçeği oldu-
ğu gibi vermek vazifemdir ve bu görevin ağırlığı altında insan
denen varlığı anlatabilirse ne mutlu. Fakat biliyorum ki Ali
Nihad Tarlan'ın fani varlığında ezel sırrının izleri var ve onun

(*) **Pek Muhterem Profesör Dr. Ali Nihad Tarlan Bey,**
(Hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin misafir
profesörü olarak İstanbul'da bulunmaktayım. Eserlerini seneler-
den beri takip suretiyle Türk Divan Edebiyatı'nın eşsiz şârihi
olarak tanıdığım muhterem profesörün eserini, birkaç divan şi-
rini okumağı kabul eylediğı takdirde, Almanya'dan getirmiş bu-
lunduğum Magnetophon âleti ile zaptetmek arzusundayım. Bu
gün kısa bir seyahat için Anadolu'ya hareket edeceğim cihetle,
İstanbul'da son ikamet günlerimi teşkil edecek olan 7 - 10 Hazi-
ran günleri arasında tesbit edeceğinizi umduğum bir tarih ve
saatte zatı âlinizi ikamet etmekte bulunduğum Nişantaşındaki
haneye götürmek üzere bir iş'arınıza muntazır bulunduğumu ih-
tiramatıma terdifen arzederim efendim.)

yaşantılarından derleyeceğim inci anılar size ancak bir âlimin
hayat hikâyesini duyuracaktır. Gönül ister ki : Ali Nihad Tar-
lan'ın ilim hüviyeti yanında insan tarafını da bilmiş, tanımış ve
öğrenmiş olalım. O zaman ışık - pervanenin manasını ve insan
sevgisinin gerçek anlamını idrak etmek mümkün olur. Çünkü
hakikat büyük insanın akıl ve ruh hareketidir. O hareketi tanı-
mak hakikati bilmek demektir. Bu ise ilimlerin ve idrakin en
yükseğı ve en zorunu teşkil eder.

— III —

Soğuk kış akşamları anılarımızla doludur. Her yıl kış özle-
mini duyar, karlı gecelerin sihirli sıcaklığını beraberinde getiren
bir (büyük güzelliğı) bekleriz. O'nun deyişiyile güzellik, duy-
gunun ve onun içinde eriyen fikrin bizzat kendisindedir. İşte
biz de o ezelî ve ebedî duygunun rayıhasına, o eriyen yüce fik-
rin sıcaklığına olan hasretimizi Ali Nihad Tarlan'ın ziyaret ve
sohbetlerinde gidermenin sevinç ve özlemi içinde kış akşamları-
nı düşünmekten kurtulamayız.

Memuriyet hayatının 50 nci ve öğretim hayatının 47 nci yı-
lını idrak eden sayın hocamız Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın bu
sebeple hazırlanacak hayat biyografisine talip olmamızdan daha
tabii ne vardır? O Ali Nihad Tarlan ki, insanın rıfk ve yumu-
şaklıkla hareket etmesini dileyen en aziz ve en yüce Peygamber
Hz. Muhammed'in izinde bize O'nu göstermiş, gerçek ibadetin
ihlâs ve sevgi olduğunu öğretmiş, ahlâk ve imanın idrak aydınlığı-
nda bizlere ilim ve irfanın sonsuz meyvelerini cömertçe ih-
san etmiştir.

Büyük bir insanın hayat hikâyesini yazmak, biraz da o bü-
yüklük içinde erimek, o yüceliğı yaşamak değil midir? Mutlu-
luk sancıları çeken insan kalabalığı arasında bir mutluluk ağacı
bulduysak o meyvelerden bütün kalbler faydalanmalıydı. Böyle
düşününce de işin zorluğu yerini huzur ve sevince terketti. Bili-
yorum ki onun hayat hikâyesi bir takım yaşantılardan ibaret de-
ğildir. O duyan, düşünen ve duygularıyla düşünceleri arasında
kurduğu âhengi karşısındaki insanlara verebilen bir ilim ve duy-
gu pınarıdır. O'nun hayatını yazmak bu bakımdan insanı dü-

şünmek ve idrak etmek anlamına gelir. O. ilim ve faziletini te-
vazu ile gizlerken dostlarını sevgi ve muhabbetle kucaklar ve
onlara insanın sırrını anlatır.

Soğuk bir Pazar günüydü. Lâpa lâpa kar yağıyordu. Kapının
zili çaldı. Bu Pazar sabahında gelen kimdi diye merakla kapıya
koştum. Kapıda paltosu karlarla örtülmüş bastonunda buz par-
çaları Ali Nihad Tarlan duruyorlardı. Gelişleri evimizi şenlen-
dirmiş, eşimle büyük bir şevinc duymuştuk. Hocamı 15 gün gör-
memiş ve arıyamamıştım. Kendileri bu gaybubetimden meraka
düşerek ziyarete gelmişlerdi. İşte bir hâdise ki bir kimsenin ha-
yatında hiçbir değeri olmayabilir, fakat Ali Nihad Tarlan, söz
konusu olunca bu küçük ziyaret bile büyük bir ders ve ibret
aynası haline gelir. Ali Nihad Tarlan o Pazar sabahı bizi sevin-
dirmekle kalmadı, bize dostluğun ve ziyaretin ne olduğunu ve
ne olması gerektiğini öğretti. Onun insan hüviyeti, şartlar ne
olursa olsun, insanlara saygı, sevgi, hürmet ve hizmetin örneği-
dir. Her hareketi ile ibret ve hikmet sahibi olduğunu anlamak
için onunla bir görüşme bile yeter. Sigarasını içer ve çayını yu-
dumlarken daima bir şeyler vermeye hazırdır. Yumuşak ve mu-
nis görünüşü insanları kalben aydınlığa kavuşturan bir muhab-
bet güneşidir. Kendi eserine isim verdiği gibi O da Güneş Yap-
raktır.

— IV —

1314 - 1898 senesinde İstanbul Vezneciler semtinde Zeynep
Hanım Konağının arkasına düşen bahçeli bir evin şiiir ve iman
dolu sinesinde hayata gözlerini açan Ali Nihad Tarlan üç ya-
şında okuma yazmaay başlamış ve bir müddet sonra Manastıra
Üçüncü Ordu Muhasebeciliğine tâyin edilen Mehmet Nazif Bey
ile birlikte İstanbul'dan Manastır'a gitmiştir. İlk tahsilini Ma-
nastır'da Rehber-i Maarif adlı hususî bir mektepte ve Manastır
Askerî Rüştiyesinde yaptı. Ali Nihad Beyin bu sırada yedi se-
kiz yaşında Sadi'nin Gülistan'ını, Şarktan Garba bir Seyyale-i
Edebiye adlı eserini, Mehmet Emin'in şiiir mecmuasını, Cevdet
Paşanın Kasası Enbiya isimli büyük eseri ile Mehmet Celâl'in
Osmanlı edebiyatı nümunelerini okuduğunu Ali Nihad Tarlan'ın
hâtıratından öğreniyoruz. Manastırda okurken okul müsamere-

Mehmed Nazif Bey

lerinde rol almış ve takdir görmüştür. Bir sene de Selânikte Fransız mektebinde okuyarak Fransızca öğrenmiştir.

1910 senesinde Ali Nihad Tarlan babası ile birlikte İstanbula döndü ve Koska'da merhum Hakkı Bey'in Burhanı Terakki Rüstiyesine kaydolundu. 13 yaşlarına gelmişti. Hâfız'ın şiirlerini okumakta, kendisi de şiir yazmaktadır. Bu sıralarda yazdığı ilk beyit babası tarafından eniştesine ihbar edilmiş ve Fatih Rüstiyesi farisi muallimi Hacı Yusuf Efendi şiiri dinlemek istemişti. Küçük Ali Nihad, eniştesi karşısında sıkıla sıkıla yazmış olduğu beyiti okuduğu zaman eniştesi yerinden kalkmış ve kendisinde keşfettiği istidadı heyecanla kucaklamıştı. Bu ilk beyit Ali Nihad'ın sanat hevesini kamçılarmış ve daha büyük şiirlerin başlangıcı olmuştur (*)

— V —

Ali Nihad Tarlan'ın babası, Üçüncü Ordu Muhasebeciliğinden mütekaid Mehmed Nazif Beydir. 1927 senesinde vefat eden bu zat, dinî ve ahlâkî salâbetin örneği bir insandı. Bu hükmü, oğlunun muhtelif münasebetlerle babasından bahs ederken edindiğim intibalara dayanarak veriyorum.

Ali Nihad Tarlan, babasına âid birkaç hâtırayı şöyle nakletmiştir :

Dedem Pullu (zengin, paralı) Hacı Ali Efendi, Dağıstan'da yedi çiftlik bırakarak Erzurum'a hicret etmiştir. Babam, Erzurum'da dünyaya gelmiş, Erzurum'daki büyük zelzelede bütün serveti mahvolan dedemin gözlerine kara su inmiş ve o zaman dokuz yaşındaki oğlunu yanına alarak Dağıstan'a dönmüş ve bir çiftliği satıp tekrar Erzurum'a avdet etmiştir. Orada şöyle bir hâdise geçmiş. Dedem, hükûmet konağı önünde beklerken bir Rus askeri, onu göğsünden itmiş. Gözleri görmeyen dedemin mâruz kaldığı bu hâdise, babamın aklını başından almış ve elindeki ucu topuzlu değneği Rus askerinin ense köküne indirmiş. Asker yere yuvarlanmış, etraftan Ruslar, babamı tartaklamaya

(*) **Hançer-i aşkımla açtın sineme çok yareler
İşledi cangâhıma tîr-i firakın pareler.**

başlamışlar. O sırada bir Rus zâbiti kamçısı ile kalabalığı dağıtarak dedemin yanına gelmiş ve onu görür görmez hemen ellerine sarılıp ağlamaya başlamış. Meğer bu zâbit Ermeni imiş ve Rus ordusuna intisab etmeden evvel dedemin çiftliğinde çalışır ve ondan himaye görürmüş. Bu sırada kendine gelip ayağa kalan Rus askerini bu sefer zâbit döğmeğe başlamış. Bu Ermeni, çiftlik satışı işlerinde de ona çok yardım etmiş.)

Babam 11 - 12 yaşlarında iken dedem vefat etmiş. Annesinin küçük kardeşi Hasan Efendi dayımız büyük hemşiresini iki çocuğu ile (biri babam, biri halam) Erzurum'dan Kars'a getirmiş ve babası Kars reisülulemâsı Şekili Ali Efendinin evine yerleştirmiş. Birkaç ay sonra, büyük kardeşi Hacı Ahmed Efendi dayı, Hasan Efendi dayıya « Sen, burada yetişmiyormuşsun gibi bir de kuyruğuna çalı takıp getirdin » demiş. Çalı babaannem, babam ve halam. Bu sözü duyan babam; dedesinin her türlü mümânaatına rağmen o gece annesi ile kız kardeşini alıp dede evinden çıkmış, ayrı bir ev tutmuş. Ertesi günü Kars tabyalarında ameleliğe başlamış. Aynı zamanda bir hocadan Arapça dersi alıyormuş. Yemek tâtillerinde bir tarftan koltuğunun altına sıkıştırıldığı ekmeği yerken, bir taraftan da Molla Câmi'ye çalışmış. Kars şehri ile tabyalar arasındaki yol 1,5 saatten fazla sürermiş. Geceleri de « Tâlim-i Hesâb » adlı bir eserden kendi kendine hesap öğrenmiş. Ertesi sene tabya kâtipliği imtihanını kazanmış ve oraya kâtip olmuş.

Babamın teyzesinin kocası Cilimli Mehmed Efendidir. O da Dağıstan ulemâsından olup meşhur Şirvânîzâde Rüstü Paşa ile ders şeriki imişler (1) . Cilimli Mehmed Efendi yedi kerre hac etmiştir. Her İstanbul'a gelişinde Şirvânîzâde'lerde kalırmış.

Mehmed Efendi vefat edince âilesine maaş tahsis ettirmek

(1) Babamın babası da meşhur Kurt İsmail Paşa ile ders şeriki imiş. Bu müessese Dağıstan'da akrabâlıktan ileridir. Kurt İsmail Paşa'nın oğlu Dâmat Ahmed Zülkifil Paşa babama çok hürmet eder ve onu bir ağabey telâkki ederdi. Babam Ahmed Paşa'dan yaşça büyüktü.

üzere babam ile teyzesinin oğlu Nâfiz Zühdü Efendi İstanbul'a gelmişler. Ve babamın baba bir ana ayrı kardeşi Fatma Hanıma misâfir olmuşlar. Fatma Hanım, babamdan çok büyükmüş ve o zaman evli ve çoluk çocuk sâhibi imiş. Hâfız Zühdü Efendi maaş tahsis ettirip Kars'a dönmüş, babam İstanbul'da kalıp « Menşe-i Küttâb-ı Askerî » ye girmek için müracaat etmiş. Askerî kâtipler yetiştirmek gayesiyle kurulmuş olan bu mektebe o zaman bir lise mâhiyetinde olan valde mektebi mezunları kabul ediliyormuş. Babamı bu mektepten mezun olmadığı için reddetmişler. Babam me'yûs olmamış. Tam bir sene aşağı yukarı iki üç günde bir « Bâb-ı Ser-askerî » (Harbiye Nezâreti) ye müracaat edermiş. Bu mektebin idâresiyle tavzif edilen hey'et reddetmekten bıkmış, usanmış, babam müracaattan bıkmamış. Nihayet bir gün Mâliye Nezâreti (şimdi Askerî Tıbbiye) karşısındaki kâğıtçılara gitmiş; bir mısraı kırmızı, bir mısraı siyah mürekkeple manzum bir istid'â yazmış, götürmüş. Bu orijinal hâdisse karşısında istisnâen babamı kabul etmişler.) Babam, şâir yaratılışlı idi. Divançesi 1327 senesi Bâyezîd yangınında yandı. Yalnız Hâfız Mehmed Sebatüddin Efendi divânının sonunda manzum bir takrîzi kalmıştır. Bir mensûr eseri de Üniversite Kütübhânesi Yıldız Yazmaları arasındadır. Bedraka-i Sadâkat adlı bu eserin üzerinde şöyle yazar : « Dağıstan muhacirin-i islâmiyyesinden ve ketebe-i aklâm-ı şâhânedan Mehmed Nazîf ».

(Bu esnâda annesini ve kardeşini İstanbul'a getirten babam, (o zaman 14 yaşında) şöyle çalışmış : Sabah namazına Bâyezîd câmiine gidip câmi dersi görür, oradan Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye derse gider. Mektepten çıktıktan sonra Defter-i Hâkânî'ye gidip tânesi beş paraya doldurulan dip koçanı alır, eve gelirmiş. Gece yarılarına kadar koçanları doldurur; sabah tekrar câmie gider, akşam koçanları yerine verip ücretini almış. Menşe-i Küttâb-ı Askerî'yi normal müddetten altı ay evvel birincilikle bitirmiş. Ve derhal levâzım dâiresine alınmış.)

(Manastır'dayız. Ben babamın odasındayım. Bir anda dâire karıştı. Herkes odalardan dışarı fırladı. Saray (hükûmet dairesi) abluka edilmiş. Kapılara süngülü askerler dikilmiş. Ne içeri, ne

dışarı. Yedi sene askerlik edip istibdâl (terhis) olmayan askerler, isyan etmişler. Birikmiş maaşlarıyla istibdâl tezkerelerini istiyorlar. Hükûmet erkânı, Müşir Nazif Paşa, Erkân-ı Harbiyye Reisi Osman Paşa (bilâhare Evkaf Nâzırı olmuştu), mıntaka kumandanı Hâdi Paşa (Mahmud Şevket Paşa'nın kardeşi olup sonradan Maarif Nâzırı), sarayın arka kapısındaki merdivenler üzerine oturmuş olan elebaşı 5-6 çavuşla görüştüler, nasihat verdiler. Yerlerinden kıpırdamayan çavuşlar, ısrar ediyorlardı. Babam da bu zevâtın arasında idi. Ben babamın paltosunun eteğine tutunmuş, hâdiseyi seyrediyordum. Yedi - sekiz yaşlarındaydım. Bir anda ellerim boşaldı. Babam eteğini ellerimden çekmiş ve kapıdan çıkıp çavuşlara doğru yürümüşü. Ben korktum, ağlamaya başladım, yaşlı gözlerimle bakıyordum. Çavuşlar, birden ayağa kalkıp selâm verdiler. Babam, konuştu ve döndü. Asker de dağıldı. O gece, kendisini çok seven Ser-karîn-i Hazret-i Pâdişahi Mehmed Ali Paşa'ya telgrafla mürâcaat eden babam, havâleyi getirtti, askere birikmiş maaşlarını ve istibdâl tezkerelerini dağıttırdı. Ben maalesef birçok sâhalarda onun kâbına varamam. O, bir âlemidi.)

Ben babamın ata bindiğini görmemiştim. Bir yaz, 10 - 15 günistirâhat için babam, Manastır'a yakın çok güzel bir kaza olan Filorina'ya bizi aldı götürdü. Bir gün biraz mesâfade Dudaksız İbrâhim Efendinin elmalarıyla meşhur çiftliğine gidiyorduk. Ben ata binmeyi çok severdim. Annem, kardeşlerim, arabalarla; babam, ben, kolağası Musa Ağa, Süvâri yüzbaşısı ve 10 - 12 asker (çünkü Bulgar komiteleri her gün bir cinâyet işliyorlardı) atlı olarak yola düzüldük. Bir yerde süvâri yüzbaşısı caddeden ayrılıp yan bir patikaya sapmamızı söyledi. Babam, sebebini sordu. Yüzbaşı :

— Beyefendi, yolda oldukça geniş bir hendek var, oradan geçemeyiz, dedi. Babam güldü :

— Nasıl süvârisiniz? Bakın altınızda ceylân gibi atlar var.

Ben bunları dikkatle dinliyordum. Babam lâtife ediyor, samıyordum. Meğer iş ciddî imiş. Babam, hendeğin genişliği hakkında tahminî bir fikir edindikten sonra bize, gidip hendeğin

başında durmamızı söyledi. Ben dehşetle korkuyordum. Ya başına bir kazâ gelirse...

Yüreğim çarpa çarpa hendeğin başında durduk. Babam, epey bir mesâfeden atını dört nala kaldırdı ve hendeği büyük bir mahâretle aştı. Yüzbaşı, siyah sakallı, altun gözlüklü, samur yakalı kürklü zayıf, zaîf, çelebi bir devlet memurunun böyle bir işi başaracağına ihtimâl vermediği için hayretler içinde kalmıştı » .

Süleyman Nazifin tabiri ile Ali Nihad Tarlan üşenmeyen ve yorulmayan bir insandır. Bu sebeple tetkikatında çok dikkatli, derin ve mânâlı idi. Her varlık onda yeni bir uyanışın müjdecisi oluyor. İlim ve irfan susuzluğu içinde yeni bir mânâyâ doğru hamle yapıyordu. Bir müddet sonra Vefa İdadisinde talebe iken Mektepli Mecmuasında (SARHOŞ) isimli nesir yazısı çıkıyor, bir taraftan da şiirler yazıyordu.

Rüşdiyeyi aliyyülâlâ derecede bitiren genç Ali Nihad, Vefa İdadisini bitirip İstanbul Darülfünunu adıyla anılan İstanbul Üniversitesine kaydolunuyordu.

— VI —

(İstanbul Üniversitesi Lisan Fakültesi Fransızca ve Farsî şubeleriyle Edebiyat Şubesini başarı ile bitirdi ve bir sene sonra da doktorasını verdi.

Türk Üniversiteler tarihinde Edebiyat doktorasının ilk sahibi Ali Nihad Tarlandır. O zaman Galatasaray Lisesi Farsça hocası idi.)

Ali Nihad'ın ilk vazifesi Gazi Osman Paşa okulunda Fransızca öğretmenliğidir. Bundan sonra muhtelif liselerde Fransızca, Farsça, Türkçe, Edebiyat hocalığı yaptı.

Muhtelif okullardaki hizmetleri şunlardır :

Beşiktaş Sultanisi (Fransızca Muallimliği)

Vefa Sultanisi (Fransızca Muallimliği)

Davutpaşa Sultanisi (Fransızca Muallimliği)

Galatasaray Lisesi (Farsî Muallimliği)

Davutpaşa Sultanisi Edebiyat Muallimliği

Nişantaşı Sultanisi Türkçe Muallimliği

Gaziosmanpaşa Orta Mektep Türkçe Muallimliği
Kabataş Erkek Lisesi Edebiyat Muallimliği
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörlüğü
Yüksek İslâm Enstitüsü Farsca Muallimliği

Ayrıca, Maltepe, ve Kuleli Askerî Liseleri, Nortobros, Eseyan ve Bezezyan Ermeni ekalliyet mekteplerinde Türkçe ve Edebiyat hocalığı yapmıştır.

Ali Nihad hoca olarak doğmuştu. Daha ilk günü öğrencileri üzerinde bu tesiri bırakıyor ve onun ilim ve irfan pınarının hasretini hayatları boyunca hissediyorlardı. Ulvi Yenal; Ali Nihad'ın 1925 yılında öğrencisi idi. Hocası hakkında bize şunları yazıyordu :

« Hocam ALİ NİHAD TARLAN'ın yarım asra yakın tedris hayatı içinde kendisinden feyz almış binlerce öğrenciden biriyim.

Bundan 40 sene evvel, 1925 yılında GALATASARAY LİSE-SİNDE ders yılına başladığımız zaman FARİSİ'ye zayıf, gözlüklü, çok hafif bir sesle konuşan genç bir zat geldi. Edebiyat doktoru olduğunu öğrendiğimiz bu genç hoca üzerimizde hiç beklenmeyen bir tesir yaptı. İkinci derecede telâkki edebileceğimiz bu dersi, çok kolay anlaşılabilir bir şekilde öğretiyor, biz de zevkle takip ediyorduk. O kadar ciddi idi ki sınıfta çıt çıkmıyordu. Derse çalışmamak ve bilmemek imkânsızdı. Çünkü hiç müsamahası yoktu. Bir sene sonunda İran Edebiyatı artık bizim için yabancı değildi. Hayatım boyunca Türkçeyi ALİ NİHAD hocamızın o bir senelik dersi sayesinde daha iyi anladım, yazdım ve konuştum. Kendisine minnettardım. Saygılarımla » .

Ulvi Yenal haklıydı. Ali Nihad doğarken hoca idi ve ilk öğretmenlik günlerinde yaptığı tesir, O'nun istidat ve kudretinin canlı bir tablosu oluyordu. O'nun dilinde doğru vardı ve kalbi bir fazilet pınarıydı. Bu sebeple sözleri hak oluyor, öğrencileri hocalarının her kelimesinde bir hayat düsturu buluyorlardı.

Nitekim hocanın « İstikbalin kudretli bir âlimi olarak » gördüğü asistanı Mehmet Çavuşoğlu 16 Nisan 1963 tarihinde ho-

canın 45 inci öğretim yılı münasebetiyle yazdığı bir rübâisinde Ali Nihad Tarlan'a hayranlığını bu dört satır içinde ustalıkla terennüm edecektir :

« Sen nûr-ı ilim biz sana meclâ gibiyiz
Kırk beş senelik şûleye Sînâ gibiyiz
Âlem ki garik-ı ilm ü irfânındır
Biz Vâdi-i Eymendeki Mûsâ gibiyiz »

Her insan, Ali Nihad Tarlan önünde aynı şeyleri hissedecektir. Fakat bu hissi ifade için Ali Nihad'ın Mehmet Çavuşoğlu gibi bir öğrencisi olmak gerekirdi.

Ali Nihad Tarlan'ın kişiliği ilim ve irfan aydınlığıdır ki zaman bu aydın varlığı üniversite gençlik muhitinde istikbal ümidi yapmış. 18 yaşın taze dimağları Ali Nihad Tarlan'ın fazilet hamurunda yoğrula yoğrula edebiyat ve insanlığı bir arada öğrenmek bahtiyarlığına ermişlerdir. Günümüzün dikkate değer yazarlarından Ali Rıza Alp hocamız için bakın ne diyor:

« Hocamız Ali Nihad Tarlan'ın rahle-i tedrisinde diz çöktüğümüz zaman 18 yaşını bitirmiş birer genç adam namzedi idik. O yaşın verdiği pervasızlıkla herşeyde iddialı, şiirde bütün fertler ayrı ayrı iddialı idi. Aramızda iddiasız tek kişi hocamız Ali Nihad Tarlandı. Cehlimize ait en küçük bir imâda bulunmadı, saçma sapan sözlerimizi, yazılarımızı tahammülle dinledi ve okudu. Sonunda bize «hiç» olduğumuzu öğretti. Eğer muhterem hocamız Ali Nihad Tarlan olmasaydı hiç olduğumuzun farkına varamıyacaktık, gururumuz bizi cehlin kaygısında eritecekti.

Ali Nihad Tarlan, iyi giyinir, güler yüzlüdür. Konuşurken kulağınızdan çok kalbinize hitap eder. Yirmi yıl evvelki günleri hatırlıyorum. Onun güler yüzünü, eski bir İstanbul efendisi tavırla ders takrirlerini görmek ve dinlemek için edebiyatla ilişkisi olmayan fakülte öğrencileri sınıfımızı doldurur, bizlere yer kalmazdı.

Üniversiteye geldiğimiz zaman şiirde «fikir»le «his»in bir arada bulunamayacağına inanıyorduk. Liselerde bize «lirik» şiirde «fikir» unsuru ya hiç yoktur, yahut değer ifade etmeyecek kadar ehemmiyetsizdir» diye öğretmişlerdi. Fuzuliye hocamız

Ali Nihad Tarlan Bey'den dinledikten sonra, ben şahsen bu husustaki basmakalıp fikirlerimden dolayı hicap duymuştum.

«Hocamız Ali Nihad Beye, bazı kimseler «divan edebiyatının dar kalıpları içinde sıkışıp kalmış» derlerdi. Halbuki o devirde Orhan Veli'nin Süleyman Efendisi'yle yeni şiiri yermek isteyen bir arkadaşımıza eynen şunları söylemişti :

«Nasırından başka derdi olmayan insanları daha güzel başka hiçbir mısra anlatamaz»

«ve ilave etmişti.

«Rakı şişesinde balık olsam!» mısraı var ya! Ne büyük bir iştiafın ifadesidir.

O günlerde Orhan Veli'yi ve yeni şiiri bu kadar güzel anlatan bir başka ilericie raslamamıştım.)

Karacaoğlan'ın «Ben senin derdini çekemem gönül» ve bir şarkıdan «Her şey dile gelmiş bana cânânımı söyler» mısralarına bayılırdı. Yirmi yıl evvel hocamın söylediklerini ancak şimdi anlayabiliyorum. O, gerici, formcu, kalpcı değildi. Güzeli her yerde ve her zaman seven kimse idi. Hiç kimseyi düşüncelerinden dolayı muahaze ettiğini hatırlamıyorum. Dersini yalnız sınıfta vermezdi. Göksu, Kâğıthane, Beyazıt'taki Küllük derslerinin devamına sahne olurdu. Etrafında daima öğrenci gurupları sevgi halesi gibi toplanırdı. Sırf bu yüzden tâyinen gelmiş profesörler kendisine cephe aldılar. Hocamız çok acı yıllar geçirdi.

«Proföserlerin «ilm»i bile yalan yanlış bildikleri bir devirde hocamız ilimle irfanı öylesine yoğurmuştu ki, muhitinde haset fırtınaları esmeğe başlamıştı. Bence bu hareket küfrün, iman karşısındaki serkeşliği idi. Ama imân her zaman olduğu gibi küfre galip geldi.»

Hocamız Ali Nihad Tarlan bize Fuzuli'yi okuttu. Şeyh Galibi şerhetti. Mazmunlar âleminin kapılarını açtı. Bütün bunları öğretmeseydi bile yine gözümüzdeki «Fenafillah» derecesinden aşağı inmezdi. Çünkü o bütün bunlarla beraber bize unutmamamız lâzım gelen tek şeyi öğretti : İnsanlığı !..

İnsanlığı hem nazarî, hem tatbikî olarak Ali Nihad Bey hocamızdan öğrendik.

Hareketlerimizdeki beşerî yönü biz ona borçluyuz. Hocam hakkında Molla Câmi'nin Mevlâna çin söylediğinden başka ne söyleyebilirim.

Nist peygamber velî dâred kitab

Evet... Koca üniversitede ehli kitap olarak ondan başka kaç kişi kaldı.

— VII —

Yıllar Ali Nihad'ı sembolleştirirken etrafındaki sevgi ve saygı hâlesi de büyümekte ve o büyük hoca yaşlılığın bir fazilet ve irfan merhalesi olduğunu düşünerek senelerin altında ezilen ihtiyarların aksine daha da canlı ve genç kalmakta, insanlığı ile gönülleri fethetmektedir.

Bir gün evimizde duygu pınarı coşmuş, açılmış, bizler de susuzluğumuzu gidermek için kulak çeşmemizin bütün musluklarını o ezel ve ebed sırrına bağlamıştık. İnsan düşüncesi O'nda âkan bir ırmaktı. Her an bir yeni oluş, bir yeni anlam, bir yeni hal içinde kalıyorduk. Dini mevzulardan edebî meselelere, felsefe problemlerinden günlük endişelere kadar her daldan bir güzellik sunuyor, sonsuz bir ilim ve duygu verişinde karşısında sarhoş ve sermest oluyorduk.

Takdir ve tenkitlerinde iki ölçüsü vardı :

- 1 — İlim yönünden objektif kalmak ve
- 2 — Her olay ve meseleyi kendi şartları içinde düşünmek ve bize böyle diyordu :

«Aynı bahçede gül de, diken de yetişir. Onları kendi halleriyle kabule mecburuz. Ne gül sevilmekten gururlanmalı, ne de diken hakir görülmekten utanmalıdır. Gül ve diken istidadının hakkını vermiştir. Güle güllüğünü, dikene dikenliğini kim veriyor ki?.. Onun için biz herşeyi ve her hâli yerinde hak görmeliyiz, kimseyi küçük görmemeliyiz.»

Bu sözler tıpkı onun hayatıydı. Karıncayı incitmekten kaçınan, çocukla çocuk, âlimle âlim olan bu müstesna insan, daima tevazuu tercih eder, başkalarına hürmeti inançlarının ana prensibi olarak kabul ederdi. Fakat bu öylesine bir davranıştır ki O'nu tanıyan herkes saygılı ve sevgili olmak zorunda kalırdı.

Çünkü O dili ve gönlü arasında bir âhenk kurmuş, ihlâs ve samimiyeti O'nun ilmini hâl diline indirmiş, özel hayatının hareketleri bile etrafına ders olmuştur.

Beyaz saçlarının zevkini hiç bir şeye değişmeyen hocamdan bir iki hâtırasını rica ettiğim zaman gülümsedi, neyim var ki... dedi. Size ne anlatabilirim, herkesin hayatında olan küçük şeyler...

Kendi hayatının fevkalâdeliklerini mütevazı varlığından dışarı çıkarmak istemiyor, iltifat ve şöhretten âdeta utanıyordu. Öğrencilerle ilk tanışmalarınızı pek merak ediyorum dedim. Gülümsedi. Hepsini senin gibi, her an sual sorarlar. Hele ilk sualleri...

Bir an durakladı. Düşündü, yüzünün aydınlığında bir mutluluk sıcaklığını görür gibiydim. O'nun en hassas yerine dokunmuş, talebeleri ile ilgili sualimle heyecanlanmasına sebep olmuşum.

— Öğrencilerimin hemen hemen hepsi aynı ruh hâletini gösterirler. (İlk sömestr talebesine bir şairi biraz derin şerh ve izaha girişsem sual hazır. « Hocam şair acaba bunları düşünmüş müdür? » Evet düşünmüştür. Ancak bugün haklı olarak şüpheye düşersiniz. Fakat biraz sabredin. Ömrümüz varsa ileriki sömestrlerde siz bana yine soracaksınız. Fakat bu sefer :

— Daha başka mâna ve münasebetleri yok mu? diyeceksiniz. Hakikaten de öyle olurdu. »

Bir gün yine bir talebem sormuştu : acaba şair, bunları bilerek, düşünerek mi yapmış? Ben de onlara şu beyti okudum :

**Sergeşte-i âhenk ederim âlemi Şemsi
Nây-ı elemin suziş-i elhânna düşsem**

Ve buradaki « Sergeşte-i âhenk » mevlevilerin dönmesi, Şems ise Şemsî Tebrizî'dir. Nây, Mevlevî sazıdır : Suziş, nâyın deliklerini yakrak açmaya işarettir dedim. ve beytin mânasını açıkladım.

« Bir kız öğrencim : — Hocam, dedi, acaba şair şu izahatınızı düşünmüş mü? » — Evet, diye cevap verdim. Ben yazmış gibi biliyorum. » Bu sözüm talebemi şaşırtmıştı. Birdenbire « Nereden bi-

liyorsunuz? » diye sordu. Şiir benimdi. Söylemek zorundaydım. « Ben yazdım » dedim. Öğrencim mahcup oldu. »

Ali Nihad Tarlan sigarasından bir nefes çekti ve bir müddet daldı. Bu hikâyenin sonu onu üzmüş gibiydi. Fakat bir şey soramıyordum. Çünkü söylenmesi gerekeni söyleyeceğini biliyorduk. Nitekim bu hâtırasını şu sözlerle tamamladı :

« O gün çok üzüldüm. Zira talebem mahcup olmuştu » .

Her olayda öğrencisini düşünen bir hocanın talebeleri tarafından sevilmesinden daha tabii ne olabilir ki... Samsun Koleji Edebiyat öğretmeni Hamdune Ülgen bir mektubunda bu sevgiyi ne kadar samimiyetle dile getiriyor :

« Muhterem Profesörüm, Sayın Ali Nihad Tarlan,

Meslek hayatınızın kırk yedinci yılı dolayısıyla hazırlanan kitap için benden yazı istediler. Teveccühlerine teşekkürler ederim... Fakat bu bir cesarettir. Yazıya nasıl başlayacağımı bilemiyorum. En meşhur lûgatlerin ihtiva ettiği kelimeler bile şahsiyetiniz yanında mutlaka âciz kalcaktır. Kültürünüzden mi, kibarlık ve asaletinizden mi, bizlere örnek olabilen fevkalâde meziyet ve faziletlerinizden mi, bilemiyorum, nereden ve nasıl başlayayım. Zannımca divan edebiyatı demek, tüm olarak Profesör Ali Nihad Tarlan demektir. Talebeniz olmakla büyük bir iftihar duymaktayım. Eğer ben bugün talebemin karşısına çıkıp Eski Türk Edebiyatı'na ait iki üç söz söyleyebiliyorsam, bilin ki sizden aldığım feyzi, ilim ve irfanı, tek kelimeyle kültürü konuşturuyorum demektir. Bilmem müsbet ve samimi hislerimi ifade edebiliyor muyum?

Benden size ait bir hâtıram olup olmadığı soruluyor. Dört yıllık fakülte hayatım boyunca benliğimde derin çizgiler yaratan her sözünüz mutlaka hâtıraların en kutsalıdır. Dersinizi büyük bir heyecan, alâka ve zevkle dinliyorduk. Adeta o ilim dolu dakikaların bitmesi bizleri tarifi mümkün olmayan bir eleme gark ediyordu. Hepimizin idealindeki komple bir insan muhakak ki şahsiyetinizde temerküz ve temayüz etmiştir. Arzular sonsuzdur!... Yıllarca önceki hâtıralar her zaman yaşamak ve yaşatmak güzel bir şey. Fakat heyhat!... Geçen bir saniyeyi bile

geri çevirmek mümkün olmadığına göre... Kadere rıza. Belki bir an için melânkoliye kapıldım ama hemen o öldürücü hayallerden sıyrılmak lâzım : aksi takdirde insan yaşama şevkini kaybediyor ve büyük bir teessüre kapılıyor.

İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar. Y. Kemal Üniversitesindeki talebelik hayatım varlığınızla renk ve kıymet kazanıyor. Bu inkâr edilemez.

Sayın hocam, sizlere olan bağlılığım sonsuzdur. Sizler büyük mürsitlersiniz, sayfalar sizleri tanıtmaya kâfi gelmez. O halde birşeyler yazdığımı zannetmek en büyük tesellim olacaktır. Hürmetlerimle...

Şüphesiz ki hocayı anlatmak çok zor. Hattâ imkânsız. Ancak bizim tek tesellimiz, içimizden geldiği gibi konuşmak, O'nu hissettiğimiz ve tanıdığımız kişiliği içinde anlatmayı denerken hatâ bile etsek, yine de O'nu duyurabileceğimizdir. Lise sıralarında feyiz aldığım Edebiyat Öğretmenim Selâhaddin Savcı Beyefendi, hocası Ali Nihad Tarlan'ı anlatırken, bu eşsiz insanın Türk sınırlarını aşan ve insanlığa malolan kişiliğine de işaret ederken sevincini gizleyememektedir. Ali Nihad hocamız, bu hüviyeti ile hepimizin minnet ve şükrân kaynağı olurken bize vazifemizi de hatırlatıyor. Selâhaddin Savcı hocasını şöyle anlatıyor :

Büyük insanları anlatmak için ardısıra tükenmez bir kalem hazinesine ihtiyaç vardır... Onların ifadesi, ne zamana ve ne de malzemeye müsaade eder; zira, Onların ifade edilişi, ancak lâyık oldukları seviyeye göre ayarlanmalıdır. Hocamız Ali Nihad Tarlan ise ancak altın kalemle başlanacak ve pırlantalı bir imza ile bitirilmesi gereken sınırsız bir değer içindedir. Kendisini temiz içliliği içinde kadere, alınyazısına terketmiş olan âciz Selâhaddin Savcı, hocasının büyüklüğünü bu kısa satırlar içinde nasıl konuşabilir?... « Rü'ya değil bu aynıyle vâki'... » «gökler, kehkeşanlara sahiptir... Ben ise kâinatı süsliyen o muazzam âlemi ancak seyretmekte bulunan âciz bir kulum ».

Şu muhakkaktır ki Edebiyat Fakültesi'nin çok muhterem hocaları vardır. Fakat içlerinde en eskisi ve kutsal yadigarı Ahmet

Caferoğlu ile Ali Nihat Tarlan değil midir?.. Batı'yı çok iyi anlamış ve fakat İslâm . Türk edebiyatı ve genel kültürü içinde âdeta ilim yapmış ve ilim meydana getirmiş bulunan Dr. Ali Nihad Tarlan ihtisas içinde sanki bir ikinci mütehassıstır. Eğer Ali Nihad Tarlan : bir profesör ve bir Dr. Ali Nihad Tarlan olmasaydı; O, gene bugünkü Ali Nihad Tarlan'dı... Kaldı ki Edebiyat âlemimizde ve İslâm Felsefesinde San'at ve Tasavvuf Dünyasının en yüksek mi'marı, en yüksek mühendisi olmakla kalmamış, bu sınırsız denizin ve engebenin en yüksek arkeoloğu, etnoloğu, eşsiz müneccim ve müvakkiti olmuştur. Bu yüksek vasıfların asıl sahibi aynı zamanda son derece vakur ve faîat bu vakarla yoğurulmuş candan samimî bir tevazuun insicamı içindedir. Son derece hassas, ve nazik ve sırasında son derece ciddi bir profesördür. Bazan periskopla, sırasında teleskopla, sırasında en bâriz bir mikroskopla istediğini arar keşfeder... Bundan dolayıdır ki « Güneş Yaprak » edibi güneş gibi ışınlarını saçmakla tutuştuğu ve vatan sathında vazifelendirdiği hakikî edebiyatçıların ışıkları âdeta prizmadan hüzmeler... Öğrencileri profesör olmuş Ali Nihad Tarlan'ın kendisini tanımayan var mıdır acaba?... İster Batı, ister Doğu, ister eski veya yeni Edebiyat âşıklarından kimi görürseniz görünüz bu aziz hocalarını asla unutmazlar... İnsanlık ise unutulmak veya unutulmamak arasında kıymet ışınlarını yayar. 1955 yılında Fransa'da bulunduğum sırada Nis bölgesinin Monton şehrinde Fransız maarifçileri arasında tanıştığım Nanci Kolej Müdürlerinden kıymetli bir zat, bana: « Sizin büyük Edebiyat profesörleriniz arasında duyup da tanışmak fırsatını bulamadığım Prof Dr. Ali Nihad Tarlan'ı Türkiye'ye gelip dönmüş bulunan bazı arkadaşlarım bana çok methettiler, bakalım bana da görmek nasip olacak mı?... » demişti. O zaman büyük bir gurur duymuştum. Göğsümdeki mini mini Türk Bayrağı sanki kanatlandı kanatlandı ve Hocamız bayrak içinde hilâlleşti... Bilhassa İran ve Pakistan üniversitelerinin tevazu' kürsüsü Hocamızın şahsiyetini sanki her an ma'nen taşımaktadır. Aldığı şeref nişanlarının asıl hence ma'nevî âbideleri O'nun alnında ve hassasiyet ülkesine örnek teşkil eden temiz ruhunda dikilidir. Tanrı uzun ömürler versin...

O, öğretirken inandırıyor; inandırırken yaşatıyor, yaşatırken yetiştiriyor. Onun talebesi olmak mükemmel olmanın şartı âdetâ. Zaten bu hususiyeti değil midir ki Ali Nihad Tarlan'ı talebeleri gözünde kutsallaştırır. Öğrencilerinden tüccar Edip Egi 5.1.1965 tarihli mektubunda Ali Nihad Tarlan'ın insan - hoca hüviyetini ne kadar açık anlatır :

Bundan 37 sene evvel, 1928 - 1929 ders yılında yeni harflerle tedrisata, Gazi Osman Paşa Orta Okulunda başlamış bulunuyordum.

Değerli hocamın hâtrası, işte bu en güzel inkılâbın içinde ve orta mektebe yeni başlayan bir çocuğun en taze heyecanı ile zaptettiği iyi şeylerin başında yer almış bulunmaktadır.

Talebelerine şiddet yerine şefkat gösteren ve müşküllerini şahsına mahsus ince espirileri ile izah eden hocamız, ders mevzuu dışında esirgemediği hakikaten samimî alâkası ile benim olduğu kadar bütün arkadaşlarım üzerindeki muhabbet ve hürmet dolu tesiri ile gönüllerimizde bugüne kadar yaşayagelmıştır.

Çocuk denecek çağlarımızda yerleşen bu sevgiyedir ki hayatın muhtelif istikametlerine dağılmış, yüksek rütbeli Ordu mensubu ve memur, serbest meslek erbabı, tüccar arkadaşlarım - la, bir daha ele geçmiyecek olan mektep sıralarındaki güzel günleri yad etmek için yaptığımız toplantılarda bize o günlerin en kıymetli yadigarı olan saygıdeğer hocamıza topluluğumuzu şerefliendirmesi için ne zaman istirhamda bulunmuş isek, kendisine hâs nezaketiyle aramızda bulunmak lûtfunu hiçbir zaman esirgememek suretiyle daima bizleri taltif ve ihya etmişlerdir.

Muhakkak olan ilmî kudretinin yanıbaşında içtimaî ve insanî meziyetleriyle yetiştirip memlekete hediye ettiği talebeleri tarafından daima artan bir saygı ile anılacağına bütün kalbimle inanırım. »

Ali Nihad'ın insan hüviyeti talebelerini aşarak toplumun bir sembol öğretmenine haline gelmiştir. Amasya bilginlerinden Ahmet Emrî Yetkin, Hoca için yazdığı bir şiirinde Ali Nihad Tar-

lan'ın kişiliğini birçok cepheleriyle gözler önüne sermiştir, buraya aynen alıyoruz :

کتاب حجت بوم - از او شد دلم رسم تنه
گماشت تصویر او محمد زار - فصیح نادار تو آشکار
تر حدیث اشکال خواصش - تو کاشادار نکتہ وران
تو دانی یورسان دری - نصیب تنه دلدن حصری
اقبال حصول اهدیان - سندی پیام ای اطفال السان
سعادت ترا دایما باد - سمیت خداوند عطار باد
محبت بقلیم تراست دام - بری بالحدیث برور قیام
تنت از غبار الم دور باد - دلت هر زمان محزون نور باد
دعا گویم ای اخ نکتہ دان - اجابت کند خالق انس و جان
رعای دل دادی ریا - تره اجابت شود امر ریا

(Ahmet Emrî Yetkin'in kendi el yazısı)

- 1 — Güzel kitabın bana geldi gönlüm her an ondan faydalandı.
- 2 — Senin kemalin gündüzün ışık saçan güneşi gibi apaçık ve meydandadır. Fazilet senin eserlerinle aşikâr olmuştur.
- 3 — Sen ilim taliplerinin müşküllerini hallendensin. Sen ince ve nükteli şiirler yazan şairlerin sırlarını en iyi açarsın.
- 4 — Fars dilinin inceliklerini sen bilirsin, gönlü susamışlara daima yol gösteren sensin.

- 5 — Edip ve şairlerin çok sevgilisi olan İKBAL'den, ey dili ve üslûbu güzel olan insan, sen haber getirdin.
- 6 — Sana saadet daima yar olsun, gaffar olan Allah yardımcın olsun.
- 7 — Kalbimde sana karşı devamlı bir sevgi vardır. Kıyamet gününe kadar selâmetle yaşa.
- 8 — Gönülün elem tozundan uzak olsun ve her zaman nur hazinesi olsun.
- 9 — Ey nüktedan kardeşim, sana dua ederim, insanları ve cinleri yaratan Allah bu duamı kabul etsin.
- 10 — Seni riyasız seven kardeşin gönülden ettiği bu duayı ey Emrî Allah kabul etsin.

Emrî Yetkin

(Prof. Ali Nihad Tarlan'ın nazım, nesir ve Farsça eserlerinin bir kısmını toplayan « Güneş Yaprak » kitabının kendisine gönderilmesi münasebetiyle kaleme aldığı manzum teşekkür.)

Amasyanın sayılı bilginlerinden olup, Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazabilen Ahmet Emrî Yetkin Farsça manzum olarak yazdığı Gül-i Sadberg adlı eserini hocaya göndermiş, Ali Nihad Tarlan'ın teşekkürüne şu manzum mektupla cevap vermişti :

Hoca Üstad Ali Nihad'a

- 1 — Merhaba ey fazıl-ı şirin zeban
- 2 — Merhaba ey kâmil-i ali-beyan,
- 3 — Merhaba ey vakıf-ı raz-ı suhan
- 4 — Merhaba ey kıdve-i ehl-i lisan
- 5 — Ettin ipka namını asar ile
- 6 — Neşr-i ilme eyledin hasr-ı zaman
- 7 — Şüphesiz asarınızdan ruz-u şeb
- 8 — Müstefid olmaktadır hahişgeran
- 9 — Hak seni etsin bu âlemde said
- 10 — Ömrünü müzdead ede hallâk-ı can
- 11 — Nef'i nasa eyledin ikdam-ı tam

- 12 — Ey erib-ü ey edib-i nüktedan
- 13 — Âleme ilmin dağılsın câbecâ
- 14 — Gülşen-i izzette ol her dem revan
- 15 — Bir (Gül-i Sadberg) imi aldım ele
- 16 — Şanını ilâda oldun hame-ran
- 17 — İltifatıyla gönül buldu safa
- 18 — Kalmadı hüzn-ü kederden bir nişan
- 19 — Bir gül oldu bais-i şevk-ü sürûr
- 20 — İrtifa'a oldu bî şek nerdiban
- 21 — Bir eserde olsa da ayb-ü kusur
- 22 — Ehl-i vüddün çeşmi görme bî güman
- 23 — Kadr-i şiiri şairi mahir bilir
- 24 — 'Kadr-i zer zerger şinased' her zaman
- 25 — Yaveret hâdâ dem-âdem avn-i Hak'

İ T İ Z A R

X. uncu bölümün 1. inci paragrafını 31. inci sayfadaki 25. inci satırla 26. ncı satır arasında mütalâa edilmesini rica ederiz.

- X -

Ali Nihat Tarlan'ın hatıraları arasında öyleleri var ki 40 sefer dinlesek bıkmaz: usanmazdık. Çünkü her dinleyişimizde bir başka anlam kazanıyordu sözleri. Bu sebeple hocayı sık sık hatıralar ırmağına sokmak için binbir dereden su getirirdik. Oda, derin bir hoşgörülük içinde bizleri kırmamaya çalışırdı. Zevkle dinlediğimiz bu anılardan hatırlayabildiklerimi O'nun dilinden naklediyorum :

Çok sevdiğim ve çok hürmet ettiğim Nevzat Ayasbeyoğlu'nun Erenköyündeki köşkündeyim. Vefa Sultanisinde Müdür-i Sanimiz olan bu zat ile eski mektep hâtıralarını anıyoruz. O sırada Vefa'dan mezun olduğumuz sene hocalarımızla beraber çıkarttığımız bir fotoğrafı aziz üstadım bana göstermek lûtfunda bulundu. Ben bu fotoğrafı unutmuştum. Şimdi bir kısmı ebediyete intikal etmiş olan arkadaşlarımızın arasında ben de Harbiye Nezareti Kâtibi üniformasıyla vardım. Fotoğrafın bir kopyasını

- 5 — Edip ve şairlerin çok sevgilisi olan İKBAL'den, ey dili ve üslûbu güzel olan insan, sen haber getirdin.
- 6 — Sana saadet daima yar olsun, gaffar olan Allah yardımcın olsun.
- 7 — Kalbimde sana karşı devamlı bir sevgi vardır. Kıyamet gününe kadar selâmetle yaşa.
- 8 — Gönlün elem tozundan uzak olsun ve her zaman nur hazinesi olsun.
- 9 — Ey nüktedan kardeşim, sana dua ederim, insanları ve cinleri yaratan Allah bu duamı kabul etsin.
- 10 — Seni riyasız seven kardeşin gönülden ettiği bu duayı ey Emri Allah kabul etsin.

- 3 — Merhaba ey vakıf-ı taz-i sulhan
- 4 — Merhaba ey kıdve-i ehl-i lisan
- 5 — Ettin ipka namını asar ile
- 6 — Neşr-i ilme eyledin hasr-ı zaman
- 7 — Şüphesiz asarınızdan ruz-u şeb
- 8 — Müstefid olmaktadır hahisgeran
- 9 — Hak seni etsin bu âlemde said
- 10 — Ömrünü müzdead ede hallâk-ı can
- 11 — Nef'i nasa eyledin ikdam-ı tam

- 12 — Ey erib-ü ey edib-i nüktedan
- 13 — Âleme ilmin dağılsın câbecâ
- 14 — Gülşen-i izzette ol her dem revan
- 15 — Bir (Gül-i Sadberg) imi aldım ele
- 16 — Şanını ilâda oldum hame-ran
- 17 — İltifatınla gönül buldu safa
- 18 — Kalmadı hüzn-ü kederden bir nişan
- 19 — Bir gül oldu bais-i şevk-ü sürür
- 20 — İrtifa'a oldu bî şek nerdiban
- 21 — Bir eserde olsa da ayb-ü kusur
- 22 — Ehl-i vüddün çeşmi görme bî güman
- 23 — Kadr-i şiiri şairi mahir bilir
- 24 — 'Kadr-i zer zerger şinased' her zaman
- 25 — Yaveret bâdâ dem-âdem avn-i Hak'
- 26 — 'Hafızet bâdâ Cenab-ı müstean'
- 27 — 'Cism-i to azade bâdî ez elem'
- 28 — 'Kalb-i pâket şad bad ender cihan'
- 29 — 'Nazm-ı Emri-i duagû şod tamam'
- 30 — 'Ba kemal-i sıdk u ihlâs-ı cenan'

Emri Yetkin

- 24 — Altının kadrini kuyumcu bilir.
- 25 — Daima Allahın yardımını senin yardımcın olsun. Allah seni korusun.
- 27 - 28 — Vücudun elemden azade olsun, temiz kalbin ci-handa şad olsun.
- 29 - 30 — Kalbinin bütün sadakat ve hulûsu ile dua eden Emri'nin şiiri burada tamam oldu.

Çok sevdiğim ve çok hürmet ettiğim Nevzat Ayasbeyoğlu'nun Erenköyündeki köşkündeyim. Vefa Sultanisinde Müdür-i Sanimiz olan bu zat ile eski mektep hâtıralarını anıyoruz. O sırada Vefa'dan mezun olduğumuz sene hocalarımızla beraber çıkarttığımız bir fotoğrafı aziz üstadım bana göstermek lûtfunda bulundu. Ben bu fotoğrafı unutmuştum. Şimdi bir kısmı ebediyete intikal etmiş olan arkadaşlarımızın arasında ben de Harbiye Nezareti Kâtibi üniformasıyla vardım. Fotoğrafın bir kopyasını

istedim. Felsefe ve Psikoloji hocası olan Nevzat Bey beni en psikolojik anımda yakalamıştı : Veririm ama, dedi, bu fotoğraf için bir şiir isterim. Ben şiiri yazdım. Bu şiir benim o devir hayatımı gayet iyi aksettirir :

Bir gün 'geri dünsün mü o günler' dese Mevlâ
Duymuş, yaşamış belki de bir ömr-ü muhayyet.
Bir devir idi lâkin, nice buhran ile geçti;
Hicran ile, hirman ile, husran ile geçti
Yangın süpürüp sildi nemiz varsa, ya harpler...
Bir yandan o çullandı sefaletle beraber
Baktıkça elem, ye's, keder ruhumu vardı,
Gençlik diyorum, sanki o günlerde ne vardı?
Bir gün, geri dönsün mü o günler, dese Mevlâ
Derdim : Senin olsun bu kerem, istemem asla
Ben şimdi beyaz saçlarımın zevki içinde
Onda daha mes'udum, İlâhî daha zinde.

Bu hercümerç ve sefalet içinde durmadan çalıştım. Zeytin-yağı kandili ışığında Virgile'in Eneid'ini tercüme ediyordum. 13 şan tercüme etmiştim. Sonradan bunu Darülfünunda Garp Edebiyatı Müderrisi olan Uşşakî Zade Halit Ziya Bey merhuma gösterdim. Devam etmek için bana cesaret verdi. Ve Asar-ı Müfide kütüphanesi serisinde neşrettireceğini söyledi. Ne yazık ki bu tercüme büyük Fatih yangınında yanıp kül oldu.

Evet bir yandan Edebiyat Fakültesine bağlı olarak kurulup sonradan lâğvedilen Lisan Fakültesinin Fransızca ve Farsça şubelerine devam ediyor, bir yandan lise son sınıf imtihanlarına hazırlanıyor, bir yandan da Harbiye Nezareti 4. Sahra Topçu şubesindeki vazifeme devam ediyordum. Bir senede Lisan Fakültesinden ve Vefa Sultanisinden mezun olmuşum. Derhal Edebiyat Fakültesine yazıldım. Bu Fakülteye girmek benim için bir ideal-di. Şimdi oradaki birkaç hâtıramı anlatacağım. Sultaniden Edebiyat hocam olan İbrahim Necmi Bey (İbrahim Necmi Dilmen) Edebiyat Fakültesine Müderris Muavini olmuştu. Darülfünunda ki ilk dersime gittim. Biraz İbrahim Necmi Bey ile konuştuktan sonra Namık Kemal Zade Ali Ekrem Beyin Nazariyyat-ı Edebiy-

ye dersine girecektim. Benden başka da talebe yoktu. Odasının kapısını vurdum. İçerden kalın ve gür bir ses : Gir, dedi. Kapıyı açtım, daha ilk defa bu hocayı görüyordum. Gayet muntazam giyinmiş, kumral sakallı iri bir zat. Ben korkarak kemali hürmetle yerden bir selâm verdim. Sordu :

— Ne istiyorsun?...

— Derse geldim efendim.

Haşin bir tarzda :

— Şimdi ders yok, başka zaman, dedi ve masasının karşısında oturan 3 genç ile konuşmaya devam etti. Bunları sonradan tanıdım. Benden evvel Fakülteye girmiş olan Hatemi Seni, Sadri Etem ve Ahmet Ensari idiler. İbrahim Necmi Beye koştum. Âdeta ağlamaklı olmuşum. Macerayı anlattım. Dur, üzülme, dedi. Ben seni alıp üstada götürürüm. Birkaç gün sonra beraber Ali Ekrem Beyin odasına girdik. Hocamı büyük bir muhabbetle karşılayan Ali Ekrem Bey Benim kim olduğumu sordu:

— Benim çok kıymetli talebemdir. Bir iki gün evvel dersinize gelmiş, kabul buyurmamışsınız. Bana geldi; kendisi hakkında hüsnü teveccühünüzü rica ediyorum.

— Necmi yavrum, bunlar Sultanilerden iyi yetişmiyorlar, dur bakalım birkaç şey soralım.

Ve kendi eseri olan Zılâl-i İlham'ı açtı, bir manzume gösterdi ve :

— Oku bakalım, dedi. Ben okudum. Veznini, kafiyesini sordu, söyledim. Kafiye'nin kaç kısım olduğunu sordu. Ben kafiye'nin çok geniş tasnifini yapmaya başladım. O zaman hayretle Necmi Beyin yüzüne bakarak:

— Ha Necmi senin taleben olduğu belli. Bundan sonra onu da senin gibi sevip terakki ve tealisine çalışacağım, dedi.

Ondan sonra yirmi seneyi mütecaviz bir zaman onun şefkat ve insaniyet kanatları altında yaşadım. Mânevî varlığımın çok mühim bir kısmını ona borçluyum. Haftada iki gün muhakkak buluşurduk. Hele bir gün bu san'at ve insaniyet meclisine her hangi bir mazeretle gidemesem ertesi gün muhakkak çok acı sitemlerle dolu bir mektup gelirdi. Bir gün bermutad üstadımın huzuruna gittim. Beni o sıcak baba şefkatiyle karşılayan Ali

Ekrem Beyi tamamen değişmiş buldum. Gayet soğuk karşıladı. Yazı masasının karşısında her zamanki yerime oturdum. Soğuk bir halhatır sorduktan sonra birtakım kâğıtlarla meşgul olmaya başladı. Ben soğuk terler döküyordum. Ne kabahat yapmıştım bilmiyordum. Bir saate yakın bu ıstırap içinde kıvrandım. Nihayet dayanamadım.

— Üstadım sizi meşgul görüyorum, müsaade buyurursanız ben gideyim, dedim.

Kimbilir yüzümde nasıl ıstırap izleri görmüştü ki biraz yumuşak sesle :

— Hayır otur dedi. Biliyorum benim bu vaz'u halim senin için nasıl bir azabı elimdir. Fakat bu kadar kâfi. Söyle bakalım bana, senin maaşına zam yapılmış, bunu bana niçin gelip müjdelemedin? Beni bu sevinçten nasıl mahrum ettin?>

Bu zam iki yüz yetmiş kuruştı. Ben kendim sevinmemiştim ki müjde diye üstadıma gidip anlatayım. Unutmuşum bile. Bu şekilde meseleyi kendisine izah ettim. O yine ısrar ediyordu :

— Hayır yanlış düşünüyorsun. Evvelâ Cenabı Hakkın lûtfuna küfran ediyorsun, sonra dostlar arasında bir takım incelikler vardır ki bunlara riayet etmiye mecbursun.

O ne büyük ve ne asıl bir dosttu. O gün geçen o bir saat eminim ki kendisini benden on defa fazla üzmüştü.

★★★

Galatasaray Sultanisinde Farisi dersi açılmıştı. Talipler imtihana tâbi olacaklardı. Ben de müracaat ettim. Maarif Nezaretinin tedrisatı âliye koridorunda imtihanı bekliyordum. Benimle beraber müracaat eden yedi sekiz talipten kimse gelmedi. Tedrisatı Âliye Müdürü Nazım Bey beni derhal tâyin etti. O zaman ben lisansiye idim. 3 sene hocalık ettiğim bu Sultaniden çok tatlı hâtıralarla ayrıldım. Oraya intisab ettiğim sene doktora imtihanını vermiş ve İstanbul Darülfünununun ilk Edebiyat Doktoru olmuşum. Buna mükâfaten liseden orta mektebe nakledildim. O sene Maarif Vekâleti hocalara birçok sualleri havi bir defter göndermiş, bu suallere cevap verilmesini istemişti. Bunlardan biri şuydu :

Yeni çalışmalarınız var mıdır ve nelerdir? Ben şöyle cevap verdim :

Darülfünundan lisansiye olduğum halde lise sınıflarında ders veriyorum. Çalıştım, doktora tezi hazırladım, aliyyülâ derecede doktora diplomasına hak kazandım. Orta mektebe terfi ettim. Şimdi çalışmıyorum ve korkuyorum ki biraz daha çalışsam ilk mektebe tayin edileceğim.

Seneler sonra bu da başıma geldi. Ekalliyet mekteplerinden Nortıbroş Ermeni Mektebinin orta kısmında Türkçe dersi veriyordum.

Fakat bu hâdiseyi etrafiyla anlatmalıyım :

Bir gece şöyle bir rüya gördüm; saçlarım uzamış; ben onları öre öre bir yere gidiyorum; biraz sonra da çöze, çöze dönüyorum. Sabahleyin rüyamı eşime anlattım. Saç uzaması sıkıntıdır, dedi, bir yere sıkıntıyla gidecek, ferahla döneceksin. O gün Nortıbroş mektebinde dersim vardı. Mektepten içeri girince Müdür Hintliyan Efendi üzüntülü bir halde beni karşıladı, ellerini oğuşturarak :

— Nihat Bey, bilmem nasıl söyleyeyim; çok utanıyorum. Sizin derslerinizi ilk kısma almışlar; yerinize Darümuallimini iptidai mezunu bir dişi mektebi talebesini tayin etmişler. Çok müteessir olduk, dedi. Büyük bir teessüre kapıldım. Hemen Maarif Müdürlüğüne gittim. Mümeyyiz Osman Beyi gördüm, meseleyi sordum. Bu meşhur Osman Beyin cevabı şu oldu :

— Evet mesele doğrudur. Yerinize tayin edilen Muallim Mektebi mezunu olduğu için Pedagojiye vâkıftır, size de ilk kısımda ders verdik ya !

Söyliyecek söz yoktu. Mantık çok kuvvetliydi. Tasavvur edilemeyecek bir üzüntü içinde Koska'dan Aksaray'a doğru iniyordum. Âdetâ kendime mâlik değildim. Arkamdan bir ses işittim, beni çağırıyordu. Döndüm, Ferit Kam'la karşılaştım.

— Nedir bu haliniz? dedi. Etrafı görmeden yürüyorsunuz. Kaç defa çağırdım, iştmediniz. Ben evvelâ af diledim ve sonra hâdiseyi anlattım. Aziz hocam çok müteessir oldu.

— Haydi, Nail Reşide gidelim, dedi.

Maarif Müdürü Nail Reşit Bey, hocamın çok yakın dostuy-muş. Müdür odasından içeri büyük bir feveran içinde giren Ferit Bey :

— Nedir sizin bu yaptığınız? diye söze başladı. Bu derece acı sözler ancak pek teklifsiz ve yakın bir dostu karşı söylene-bilirdi ve devam etti :

— Biz onu Darülfünuna almak için sekiz kere Meclis-i Mü-derrisine müracaat ettik. Bu gencin ne kötü talihi varmış me-ğer ! Onu ilk mektebe tenzil etmek vazifesi size mi müyesser oldu?

Nail Reşit Bey hayretler içindeydi.

— Sizi temin ederim ki bundan haberim yok, dedi.

Bana hâdiseyi sordu. Osman Beyle olan görüşmemi anlattım. Bu sefer Nail Reşit Bey köpürdü :

— Nasıl olur, nasıl olur? diyordu. Derhal Osman Beyi ça-ğırdı, bir hayli hırpalayıp terlettikten sonra bize bu işin keen-lemyekûn addedilmesini reca etti. Ben de sevinerek dersime döndüm. Rüya aynıyle çıkmıştı. Görüyorsunuz ki nasıl teşvik ve taltiflere nail oldum. Darülfünunun ilk edebiyat doktorasını verdiğim halde on iki sene orta mektep ve üç sene lisede beni çalıştırdılar. Tabii maksatları Üniversiteye daha olgun bir şe-kilde girmemi temin etmekte.

Hoş Üniversitenin ilk teşekkülünde Metinler şerhi dersine tâyin edildiğim zaman ilk işim istifanamemi alıp o zaman Ede-biyat Fakültesi Dekanlığına tâyin edilmiş bulunan Köprülüzade Fuat Beyi ziyaret etmem oldu. İstifamın kabulü için çok ısrar ettim ise de kabul edilmedi. Hattâ Erzuruma tâyin ettirmek tehdidiyle karşılaştım. Muteessir bir halde Beyazıt'taki Küllüğe döndüm. Arkadaşlar oradaydı. Ne oldu? diye sordular, (zarurî ya Musa) dedim. Orada tesadüfen bulunan Son Posta Gazetesi muhabiri, (Zarurî ya Musa) serlevhası altında bu haberi neş-retti.

Güya senelerce sonra Edebiyat Fakültesinde başıma gelecekleri biliyormuşum gibi bu tâyini iç üzüntüsüyle karşıla-mıştım.

★★★

Gazi Osman Paşa Sultanisi fransızca hocalığına tâyin edil-

miştim. Çok sevdiğim hocam İbrahim Necmi Bey beni elimden tutmuş, Maarif Nezaretine götürmüş, orada bir de imtihan geçir-miştim. Ve nihayet işte artık ben de bir Sultani hocası olmuş-tum. Amcazadem merhum Hamdi Dağlaroğlu anlatırdı :

Şehzadebaşındaki yanan evimizde aile çocukları toplanıp oynarken herkes istikbalde nasıl bir meslek sahibi olacağına dair düşüncelerini söylerlerlermiş. Ben o zaman : « Ben hoca olaca-ğım, talebemi etrafıma alacağım, ders verceğim » der ve bunu söylerken kat'i niyetimi ayağımı yere vurarak te'yid edermişim.

6/Nisan/1335 de bu çocukluk rüyası gerçekleşti. Sinekli Bak-kaldaki evimizin sokak üstündeki odasında o gece sabaha ka-dar uyuyamadım. Sevinçten âdetâ çıldıracak gibiydim. 500 ku-ruş maaşla vekâleten tâyin edilmişim. 3 ay sonra asıl oldum. Hayatımda bana karşı gösterdiği bütün şefekat, ihtimam ve ma-habbet bir tarafa, yalnız beni idealime kavuşturduğu için bu aziz ve çok değerli hocamı her an en derin şükran ile anar, ona Hakkın rahmetini dilerim.

★★★

Sırası gelmişken hocalarımdan bahs edeyim. İlk hocam ba-bamdı. Ondan okuma yazma ile Farsça ve Arapçanın sarfını öğrendim. Bana Sadi'nin Gülistan'ını, Bostan'ını, Hâfızın bâzı gazellerini o okuttu. Burhan-ı Terakki Rüştüyesinde Arapça ho-camız Hasan Hayri efendi namında bir zat idi. Sarıklı olmasına rağmen çok ileri fikirli ve kendine mahsus çok cazibeli bir ted-ris usulü vardı. Benim gibi diğer bütün talebeleri onu o kadar çok severlerdi ki, ne zaman Arapça bir cümleyi doğru okuyup anlasam, kalbimden bu hocamı minnetle anarım. Aradan sene-ler geçmişti. Ben Üniversiteye girmiştim. Konya'da Şeyh Galip hakkında bir konferans verdim. Konferans bitti, dışarı çıkıyor-duk. Yolumun üzerinde Hasan Hayri Efendiyi görmiyeyim mi? Sakalını kestirmişti; fakat o necip simayı, o pırıl pırıl gözleri görünce olduğum yerde mihlandım kaldım. Öyle bir heyecan ve muhabbetle boynuna sarıldım ki gözleri yaşarmıştı. Ben kendi-mi tutamadım. Göz yaşları içinde ellerine sarıldım. Onlar tek-rar tekrar öpüyordum. Bu an hayatımın unutulmayacak bir anıydı. Alaca karanlıkta yanımda bekleyen uzun boylu bir zatı

gördüm. Bu beni arabasıyla bulduğum yere kadar götürmek için bekleyen Vali Nazif Beydi. Derhal döndüm :

— Beyefendi, dedim, beni mâzur görünüz, nice seneler sonra hayatımda bana en çok tesir eden, bana en çok feyz veren hocamı gördüm. Ve her şeyi unuttum. Vali Bey de bu manzara karşısında hakikaten mütehassis olmuştu. Sultanî hayatımda yalnız bir sima vardı : İbrahim Necmi Bey. O beni kendi öz kardeşinden ayırd etmezdi. Yüksek tahsil hayatımdaysa unutamayacağım ilk büyük sima Namık Kemal'zade Ali Ekrem ve Ferit Beylerdi.

★★★

Maltepe Askerî Lisesinde edebiyat imtihanı yapıyordum. Beş tane kopya yakaladım. Bunun cezası çok ağırdı. Bu kopyaları idareye vermedim. Bir iki ders sonra aldıkları notları talebeme okumadan evvel kopya yapan çocukları çağırdım. Hava soğuktu, sobanın yanında oturuyordum. Beşi de karşıma dizildiler. Birincisine kopya kâğıdını verdim ve sobaya atmasını söyledim. Onlar ne büyük ceza bekliyorlardı. Beşinin de kopya kâğıdını elleriyle sobaya attırdım. Artık kurtulmuşlardı. Ve hiçbir şey söylemeden yüzlerine baktım. Baştaki talebe o derece heyecanlanmıştı ki bir hocanın karşısında söylenmesi uygun olmayan şu cümleyi söyledi :

— Efendim eğer hayatımda bir kere daha kopyaya teşebbüs edersem, anam avradım olsun.

Kendimi zor zaptettim, gülmekten katılacaktım. Diğerlerine sadece siz de arkadaşınızın sözüne iştirak ediyor musunuz? dedim. Hepsı aynı heyecanla bu yemine iştirak ettiler.

Maksat hâsıl olmuştu. Öyle zannediyorum ki bu gençler bir daha kopya yapamazlar. Hoca talebesinin ruhî halleri üzerinde usta bir piyanist gibi dokunacağı tuşları gayet iyi bilmelidir.

★★★

Üniversitedeki hayatınızdan biraz bahseder misiniz?

— Hayır, onu hatırlamak bile istemm. Yalnız şu kadar söyleyeyim ki o hâdise hayatımın en acı safhasıdır. Eğer ilâhî adalete inanmasaydım ve bu adaletin tahakkuku için Cenabı Hak tarafından karşıma çıkarılan ve 10 sene hiçbir maddî menfaat kabulüne tenezzül etmeden elimden tutan ve beni her an teselli

eden çok aziz bir evlâda malik olmasaydım çoktan hayatımı veya şuurumu kaybedebilirdim. Bana bir evlâtta daha değerli olan avukatım Şehzad Ayartepe'yi kasedediyorum. Hayatımın sonuna kadar ona minnettar kalacağım. Bu külfete bu zamanda kim katlanabilir. O buna katlandı ve muvaffak oldu. Üniversitedeki bu maceramı ayrı bir kitap halinde vesikalarıyla neşre-deceğim. Şimdi bu acı bahsi kapıyalım. Pencereye başını dönerrek sis altında biraz bulanık görünen denize dalıp Tevfik Fikretin şu mısralarını okudu:

Hariçten uzaktan açılan gözlere süzgün
Çeşman-ı kebudunla ne munis görünürsün
Munis... fakat en kirli kadınlar gibi munis
Üstünde coşan giryelerin hepsine bî his.
Te'sis olunurken daha bir dest-i hıyanet
Bünyanına katmış gibi zehrabe-i lânet
Hep levs-i riya dalgalanır zerrelinde.
Bir zerre-i safvet bulamazsın içerisinde.
Hepsi levs-i riya, levs-i haset, levs-i tereffu'
Yalnız bu ve yalnız bunun ümmid-i tereffu'

ve hafifçe mırıldandı :

Ey kimsesiz, avare çocuklar, hele sizler, hele sizler...

★★★

Hocamızın Lâhor'da başına gelen tuhaf bir hâdise :

« İktal Akademi » nin büyük mütefekkir nâmına tertib ettiği anma töreni bitmişti. Ertesi gün Pâkistan Cumhurreisi tarafından kabûl edildim. Reisi Cumhur Hazretleri, İktal'in türbesinin bulunduğu « Lâhor » a gidip gitmiyeceğimi sordular. Hava çok sıcak, cesâret edemiyorum, dedim. Meğer iki gün evvel bol yağmurlar yağmış ve Lâhor'un havası mutedil bir hale gelmiş ve o gece Riyâset-i Cumhur sarayından İktal Akademi'ye bu vaziyet bildirilmiş, beni Lâhor'a götürmeleri emredilmiş. Ben de bu fırsatı kaçırmak istemedim. Ertesi günü bana refakat eden muhterem edib ve şâir Dr. Abdülhamid İrfânî ile Lâhor'a gittik. Pencab Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Reisi Prof.

Muhammed Bâkır bizi karşıladı. Lâhor'un mükellef (bir otele) misâfir edildim. O kadar heyecanlı ve o kadar İkbâl ile dolu idim ki...

Geceleyin İkbâl hakkında Mesnevî vezninde (İkinci Konya) ser-levhalı bir manzûme yazdım. Gece uyuyamadım. Sabahleyin Abdülhamid İrfânî ve Muhammed Bâkır otele geldiler. Ben heyecanla şiiri onlara okumak istedim. Daha birinci beytini okudum, ikisi de bir ağızdan « vah vah » demezler mi?

Ben bunu şöyle tefsir ettim :

Bu adam bir Türk. Farsça şiir yazdım zannediyor, yazık, yazık... Vaziyetimi bozmadım, devam ettim. Birkaç beyitte bir bu « vah vah » ı tekrar ediyorlardı. Gittikçe sesim kısıldı, mâneviyatım bozuldu, sıkıntıdan ter içinde kaldım. Nihâyet manzûme bitti. Muhammed Bâkır, Abdâlhamid İrfânî'ye « Aman bunu Lâhor gazetelerinde neşredelim, hârikulâde bir şiir » ; bana da « Bunu el yazınızla yazınız, Üniversite mecmuasına fotokopisini koyalım » demez mi? Düşünün benim hâlimi... Sonradan anladım ki bu « vah, vah » çok güzel, âferin mânâsında kullanılmış. O gün İkbâl'in mezârını ziyaret ettik. Yanımızda oranın şâirlerinden birkaç kişi de vardı. Türbede şiiri bana okuttular. Sonra da Pâkistan'ın en büyük edebî mecmuası olan « Hilâl » de neşrettiler.

Hayatın türlü tecellileri var... Kim derdi ki senelerce sonra Mevlânâ'nın türbesi avlusunda « İkbâl » ve « Nef'i » nâmına birer makam tesisi için Millî Eğitim Bakanlığına mürâcaat edeceğim ve bu teklif kabul edilerek faaliyete geçilecek... Ve Konya da ikinci Lâhor olacak...

Ali Nihad Tarlan'ın hayatı ve eserlerini bir kitap içinde toplamaya karar verdiğim zaman bir yardımcı dosta ihtiyacım vardı. Bu öyle bir dost olacaktı ki Ali Nihad Tarlan'ın da yakını olacak ve O'nu gerçekten bilecekti. Bu dost hazırды, bu dost Ali Nihad Tarlan'ın en yakını, oğlu sevgili varlığı Adnan Siyadet Tarlan'dı.

Baba gibi sevdiğim, üstad kabul ettiğim ve inandığım Ali Nihad Tarlan'ın oğlu Adnan hem arkadaşım, hem de mevzuun en ilginç kişisi olarak eserin ana hatlarını çizerken fikirlerinden istifade edeceğim yegâne insandı.

Hocanın muhalefet edeceğini bildiğim için Adnan'la yazıhanemde buluştuk. Niyet ve kararımı ona açtım. Yardıma karar verdi. Hocanın dostlarından bazılarına mektup yazmayı kabul etti. Gelen cevapları bana verecek ve tasnifi beraber yaptık.

Zaman geçti. Yazılan mektuplar toplandı ve sıralarına kondu. Ancak bunlar arasında bir tanesi var ki Ali Nihad Tarlan'ı hoca - baba olarak ele almış ve çok içli bir dille bize onu anlatmıştır. N. Sarıoğlu'nun Adnan'a yazdığı bu mektubu aynen koyduğum için özür dilerim.

Sevgili Adnan Kardeş,

Mektubunu aldığım zaman yatıyordum. Böbreklerimden rahatsızdım. Ancak bu gün kendime gelebildim. Reşit Rahmetî Beyin ölüm haberi de çok üzdü beni. Şüphesiz sizi de çok sarsmıştır. Babanız çok severdi onu. Üzüntüsüyle hastalanmasından korkuyorum şimdi. Nasıl, n'olur bana bildir Adnan. Mektup yazdım ama, geç cevap yazarsa meraktan deli olurum. İki satırla olsun ne olur kardeşim, bana bildiriver sen.

Babamız demek 46. meslek yılını doldurdu? Ne güzel ! Tanrı daha çok yıllar gösterebilir inşallah.

Benden de bildiklerimi yazmamı istemişsin. Ben baban için ne diyebilirim ki Adnan? Ben ne biliyorsam sen de aynı şeyleri biliyorsun. Eserlerinden bahsetsem, hepsinden haberdarsın. Öğretmenliğinden bahsetsem, sen de öğrencisi oldun. İnsanlığından bahsetsem, onun öğrencisi olan herkes o insanlığı görmüştür. Baba ALİ NİHAD TARLAN o!... İNSAN ALİ NİHAD TARLAN.. Hani meleklerden çok daha iyi insanlar bulunduğuna ben onun varlığıyla şahidim. Nasıl anlayışlıdır, nasıl müşfik, nasıl yücedir o !

Onun yanında insan âdeta büyülenir. Hatırlıyor musun derslerini? O beyitler onun dilinde nasıl birşey olurdu. Ben bir dersinde, kendimden geçivermiş te « bu kadar da olur mu artık? »

diye bağırması, şaşkınlık kesilivermişim. O günü hiç unutaman. Söyle bir güldü « olur ya çocuğum » dedi. « Bunlar şair değil, sihirbaz ! » Büyülendim kaldım...

Biz, bütün öğrenciler, onu dinlerken onun âlemine kaymış ruhlar olurduk artık. Bir beyit içinden neler de bulurdu o. Adnan. Gerçek sihirbaz oydu bence. Şairin inemiyeceği kadar derinliklere iniyordu. Şairin çıkamıyacağı şahikalardaydı üstelik yuvası.

Hani olgun başak eğilir derler ya, doğru. İşte ALİ NİHAD TARLAN! Ondaki tevazu kimde vardır acaba? Rahmetli Reşit Rahmetî Arat, eşi ve Ali Nihad Tarlan babam Aydın'a gelmişler. Bir yaz günü... Artık okullar kapanacak, memlekete gideceğim. Eşyalarım toplanmış, öyle duruyorum. Kapım çalındı, « Seni Liseden istiyorlar. Öğretmenin gelmiş » dediler. Koşum. Öğretmenim değil yalnız, babam gelmiş, insanların en iyisi gelmiş! Sevinçten deli oldum. Misafirlerimi alıp eve geldik. Ben nerelere oturtacağımı bilemiyordum. Bahçede bir tahta masam ve birkaç da iskemlem var. Babamın oraya oturup « Oh, ne güzel yer burası ! » deyişini bir görmeliydin Adnan. Ağaçların altına eski bir battaniye serdim, Reşit Rahmetî Beyle orada dinlendiler. Orada, o eski battaniyenin üstünde, Adnan, düşün...

Ah, hangi yönden baksanız yücedir O. Yeri doldurulamaz, kendisinden başkasının dolduramayacağı bir yer onun yeri. İlim dünyası onunla ne kadar övünse azdır. Yalnız ilim dünyası mı, insanlık dünyası övünsün.

Biz, onun talebesi değil, evlâtları oluyoruz. Maddî ve manevî bütün ihtiyacımızı düşünmüş bir babadır O. Babaların en iyisidir. Yalnız Divan edebiyatını değil, gerçek öğretmenliği bana o baba öğretti.

Ömrüm boyunca ellerinden öpeceğim. İyi ellerinden, dürist ellerinden, aziz ellerinden.

Böyle bilesin kardeşim. Selâmlar. »

Ali Nihad Tarlan, herşeyin en iyisi ve en güzelini temsil eder. Şiir anlayışında da şâirliği önce gelir. En küçük mısralarda bile ilim ve irfanıyla hayat veren Tarlan, büyük isimlerin tahayyülleri üstüne çıkarak nice mısralara güzellik katmış, onları kalbinin irfan aydınlığında başka bir anlama kavuşturmuştur.

Hoca, Kabataş Erkek Lisesinde Behçet Yazar ile birlikte öğretmendir. Bir gün muallimler odasında Ali Nihad Tarlan, meslekdaşı Behçet Yazar'a Süleyman Nazif'in Daüssıla şiirini okur ve :

**Bu şeb de cuşîş-i yâdınla ağladım durdum;
Gel ey kerime-i tarih olan güzel yurdum.**

mısraları üzerinde durarak « Ne güzel şu kerime-i tarih terkibi » der.

Behçet Yazar, Ali Nihad'a hayretle bakarak : « Neresi güzel Nihad Bey, kerime-i tarih, tarihin kızı demek » cevabını verir. Ali Nihad Tarlan bu cevaba itiraz eder ve şunları söyler : « Hayır Behçet Bey, ben bu terkibi başka türlü anladım. Kerime, mevsufu hazfedilmiş sıfattır ve mevsufu yerine kaimdir. Âyet-i kerime denecek yerde ekseriya âyeti hazfedip, âyet yerine yalnız kerime sıfatını kullanırlar.

Behçet Yazar dinlemiş, fakat hocanın izahatından tatmin olunmamış. Bu olayı Ali Nihad Tarlan da unutmamıştır.

Hâdiseden sonra İstanbul'da bulunan Çekoslovakyalı müsteşrik Dr. Clemence, Ali Nihad Tarlan'dan ders almaktadır. Bir gün üstada « Süleyman Nazifle görüşmek isterim, lütfederseniz minnettarmız olurum » diyen Dr. Clemence'in bu arzusunu yerine getirmek için hoca, keyfiyeti Süleyman Nazif'e arzeder ve bu davete icabetini rica eder.)

« Karlı bir Salı akşamı Süleyman Nazifle Ali Nihad Tarlan, Ayazpaşadan yavaş yavaş yürüyerek Dr. Clemence'in ziyaretine gitmekte iken Ali Nihad Daüssılayı hatırlayarak سوالini sorar :

« — Süleyman Nazif Bey, kerime-i tarih terkibinden ne mânâ kasedtiniz? »

Süleyman Nazif : « Kerime-i tarih terkiibinden tarihin kızını kasd ettim. Çünkü tarih olmazsa vatan olmaz » .

Ali Nihad Tarlan, bu cevaptan hoşnut kalmaz ve Süleyman Nazif'e sorar : « Fakat Beyefendi, vatan olmazsa tarih olur mu? Hangi vatansız milletin tarih vardır?... Ben kerime-i tarih terkiibini sizin anladığınız gibi anlamadım » diyerek Behçet Yazar'a izah ettiği şekilde tahlilini yapar ve « Ben bu terkiibi tarih içinde bir âyet mânasına aldım » der.

Süleyman Nazif, bir an düşünür ve şöyle söyler :

« Evet efendim, siz doğru buyurdunuz. Kim haltetmiş de tarihin kızı demiş. Elbette ki sizin anladığınız gibidir »)

Ali Nihad Tarlan, en güçlü kişilerin şahsiyetlerine güç katmış bir tarihtir. Birçok ilim adamı ve dostları O'nun ilim ve faziletinden istifade etmiş, en kudretli şahsiyetler O'nun ilim ve irfanı önünde saygı duymuşlardır. Darülfünun müderrislerinden Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bulayır'ın, Ali Nihad Tarlan'a bıraktığı vasiyetnâmeden birkaç satır :

بأخا ربكم فطاري . بعود . اك مرامي فادى . بنم خفيقي مغايله
او علم اولك راهار . كا بوضا . سلك ما لكه حدف انيدم . ففله
كدي ما كنه . بيج كوجه كدم . او بر و بلاجه به روهده سده ياك
وعلى رفا طره ايه كيد بوجوم . عهزم كا مغز بنه كدي علم
وعرفا كده حيو مشقه اولدم . قصصيله فضيلت اخلاقه كي
صفه نفدير انيدم . هه . الله كا اوردوه عهزم . بوبوك ساهار
ا هاه انيسيد . بنم ياك . يك سوكي اولدم زارجم

ما زنت جدا بيم بصورت - مغا
حيره فاصله عن نور فاصله ما

عليه السلام

... Başka diyeceğim kalmadı. Yok, en mühimmi kaldı :

Benim hakikî mânasıyla oğlum oldun Nihad. Sana bâzan senin hesabına hiddet ettim, fakat kendi hesabıma hiç gücenmedim. Öbür Dünya'ya ruhumda senden pâk ve ulvî bir hâtırayla gidiyorum. Ömrüm sana meftuniyetle geçti :

« İlim ve irfânından çok müstefit oldum, hususiyetle fazilet-i ahlâkiyeni hakkiyle takdir ettim. Hemen Allah sana uzun ömürler, büyük saadetler ihsan etsin, benim pek, pek sevgili evlâdım Nihadığım » .

(Mâ ez to codâyım be - suret ne be - ma'na)

(Çon fâsıla-i beyt boved fasıla-i mâ)

Bizim ayrılığımız beytin iki mısra'ındaki ayrılığa benzer.

Biz senden sureta ayırız mânen değil,

Ali Nihad Tarlan'a uzun ömür dileyen hocalar, bilginler, talebeler, haksız değildir. Zira O, her anını ilimle süsleyen ve ilimden herkese vermesini bilen müstesna bir varlık, benzeri yetişmeyecek müşfik bir öğretmendir. Talebeleri O'nu öylesine severler ki yıllar sonra bile O, şimdi birer öğretmen olan öğrencilerinin rehberi, yaşayan en kıymetli hâtıralarıdır. 1938 yılında talebesi olan Naim Buluç 27 yıl sonra O'na hâtıralarını sanki o hali yeniden yaşıyormuş gibi veriyor :

10/XII/1964

DEĞERLİ HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

Sayın Profesör Ali Nihad Tarlan'ı 1938 yılında Üniversiteye girdiğim vakit tanıdım. O yıl doçentlikten profesörlüğe yükselmişti. Metinler şerhine geliyordu. Fuat Köprülü de Edebiyat Tarihi hocamızdı.

Kırkbeş yıldan beri binlerce öğrenci yetiştirmiş olan Ali Nihad Tarlan'ı sevmiyen bir kimse bulunacağını sanmıyorum, çünkü o, yalnız bir ilim adamı değil, her haliyle örnek bir insan-ı kâmilidir. Ağır ve düzgün konuşması, son derece nâzik ve duygulu olması, karşısındakilere kendiliğinden hürmet telkin ederdi.

Biz onu bir hoca gibi sayar, bir baba gibi severdik. Zeki, anlayışlı olduğu için insan ruhunu tahlilde güçlük çekmezdi. Hocamızın hiddetlendiğini görmedik. Sabır ve tahammülle âsâbına hâkim olur, karşısındakini makul, mantikî düşünceleri ile inandırır.

Yüksek Öğretmen Okulundaydım. Ali Nihad Tarlan, haftada bir defa gece derslerine geliyordu. Hem metin açıklaması, hem de tatlı sohbetleriyle saatlerin nasıl geçtiğini anlamıyorduk. Mehmet adında bir arkadaşımız vardı. Divan edebiyatına çok meraklı olduğu için ezbere yüzlerce beyit biliyordu. Bu yüzden hocamız onunla ilgilenirdi. Bu arkadaşımızın tek kusuru, içkiye düşkünlüğüydü.

Bir gece dersinde Mehmet, hocamızın yanına oturmuştu, sarhoştı, neş'eli hali vardı. Fakat Ali Nihad Tarlan'a saygıda kusur etmiyordu. Hocamız, onun içkili olduğunu anladığı halde bir tepki göstermedi; ona karşı resmî davrandı. Mehmet de derse bir daha içkili gelmedi. Bu olay, bize öğretmenliğin bir sanat olduğunu isbat etti.

Ali Nihad Tarlan, « Öğretmenin otoritesi bir bombaya benzer, hoca onu sınıfta hiçbir zaman patlatmamalıdır, fakat öğrenci, bu bombanın bir gün patlayabileceğinden korkmalıdır. Sakın öğrencilere kızıp sınıfı terketmeyin, çünkü o sınıfa tekrar gireceksiniz » derdi. En iyi müfettişin öğrenciler olduğunu, hocayı teraziyle tarttıklarını da ilâve ederdi.

En iyi müfettiş öğrenci olduğuna göre biz de hocamızı dört yıl her yönüyle inceledik, hiçbir kusurunu göremedik. İlmî cephesini tahlile hacet yok. Bir gün her fani gibi o da bu dünyadan ayrılacaktır. Branşında yerini dolduracak insan bulamayız. Kıymetini sağlığında bilelim, kendisine uzun ömürler dileyelim.

Onu anlatmak isteyenlerin sevgi ve saygısı Ali Nihad Tarlan'ın yüce kişiliğine delil ve ona ait en güzel mükâfatlardır. Onları aynen alma, bu sevgi ve muhabbet âbidesi önünde gerçeklere saygı duymaktan başka nedir ki... Biz de Ziya Arıkan'ın notlarıyla Tarlan'ın hâtıralarına saygı vazifemizi yapmış oluyoruz :

PROF. ALİ NİHAD TARLAN ÜSTÜNE NOTLAR

İnsan yaşlandıkça, geçmiş hayatını hayal gücünün mutlu renkleriyle, değişmez değerleriyle bezemekten kendini alamıyor. Kişisel psikolojimizin bu kesin gerçeğini belirttikten sonra eski, zengin zevk ve kültürümüzün güçlü ustası Profesör sayın Ali Nihad Tarlan'la ilgili düşüncelerimde ne ölçüde objektif kalacağımı kestiremiyorum; ama İstanbul Üniversitesi gibi yurdun en yüksek bilim kurumunun bir öğretim üyesi üstüne ulu orta ve indî plânda kalacak bir anlayışla söz söylemekten sakınmak gerektiği kanısındayım.

Zamanın sonu gelmez akışı içinde hayatın uğradığı değişiklikler, devrimlerin bıraktığı yeni etkiler, bir yandan kıymet hükümlerimizin, bir yandan genel hükümlerimizin üstünde izler açarak sürüp giderken sosyal kurumların her alanında olduğu gibi edebiyat alanında da bir eskime kendini gösteriyor. Gerçekte bütün ulusun duygu ve düşüncesinin güzelliğe bağlı tek hazinesi biçiminde nitelenmeğe değer, edebiyat, kalın bir mazi kabuğu içinde bunalıp kalsa da millî tarihin hâtırası olmak kıymetini kaybetmez.

Profesör Ali Nihad Tarlan, 45 yılı dolduran meslek hayatı boyunca bu hazinenin mücevher parıltılarını işlemiş belli başlı ustalarından biridir. Divan Edebiyatı gibi temel yapısı ve dokusu çok karmaşık olan, ömrü yüz yıllarca süren bir edebiyatın esprisini kavramak, derinliğine nüfuz etmek güçtür. (Kur'anı tam yetki ile anlamadan, tasavvufu, tarikatı ve şeriatı iyice bilmeden, doğu dünyasının mitolojisini, tarihî menkabelerini ve bunlara benzer zengin bir islâmî kültürü kavramadan Divan Edebiyatına yabancı kalmaktan kurtulamayız.)

Sayın Ali Nihad Tarlan devrimizde bu çok zor işin ihtisasını yapmış olmaktan başka, Üniversite kürsüsündeki bilimsel sorumluluk katından tek başına yeni nesillerle tarihî kültürümüz, zevkimiz ve edebiyatımız arasında çok sağlam bir köprü kurmuştur. Bu gün edebiyat öğretmeni olarak memleket irfanına hizmet eden aydınlar kendisine çok şey borçludur.

Ali Nihad Tarlan'dan feyz alanlar arasında bulunmak, meslek hayatım bakımından mutlu bir oluştı. Talebesi olmadan önce « Edebî Sanatlara Dair » adlı eserini okuyarak tanıdığım üstadın bilimsel yetkisini, kürsüsü karşısında okurken daha yakından anlamıya çalıştım. « Şeyhî Divanını Tetkik » kendi ihtisas alanında tam bir otorite olduğuna en sağlam belge olmak değerini taşır. Sanırım ki, bu eser bir divanı inceleme metodunun tipik örneği sayılabilir.

İstanbul Üniversitesinde öğrenim görmeyen, Divan Edebiyatıyla ilgili herkes, Ali Nihad Tarlan'ın bütün eserlerinden en geniş ölçüde yararlanmaktan uzak kalmazlar.

Aradan yirmi yılı aşkın bir zamanın geçmesine rağmen hatırlıyorum : Sayın Ali Nihad Tarlan bir gün derste Şeyh Galib'in

« Yine zevrak-ı derunum kırılıp kenare düştü
Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsare düştü »

matla'lı gazelini yorumluyordu. Şiirin son beytini de kendisine özgü nazal bir âhenkle :

(« Reh-i mevlevide Galip bu sıfatla kaldı hayran.
Kimi terk-i nam-ü şana kimi i'tibare düştü »

diye okuduktan sonra beyitte iki defa geçen « kimi » sözünün « kimi zaman, arada bir, bazı kere » anlamında kullanıldığını belirtti. Halbuki, bu şiiri ben lisede okurken Necmettin Halil Onan'ın « İzahlı Divan Şiiri Antolojisi » nde görmüştüm. O kitapta bu kelime « bazıları, bazı kişiler » olarak açıklanmıştı. Üstadın verdiği yeni ve doğru bilginin içimi hazla doldurduğunu unutamıyorum. Ne olurdu üstat divanlardan süzdüğü parçalardan böyle doğru ve orijinal açıklamalı bir antoloji de yayınlasaydı ! Böyle bir eser - hiç ihtiyaç duymasa da - kendisini popüler yapardı. Bilim adamı kitleye malolduğu nisbette etkisini yayabilir.) Sayın Ali Nihad Tarlan, İstanbul çelebisi, mütevazı karakterinden mi, ihtisas konusunun zor ve eski oluşundan mi nedir, halka uzak kalmıştır. Bu durum bence üstadın eksik bir yönüdür. Bundan başka rahmetli Ferit beyin hayrülhalefi, niçin

kendisine lâyık bir halef yetiştirmemiştir, bu güne değin? Kürsüsünün boş kalması ihtimalile karşılaşmaktan korkuyoruz. Bununla birlikte Sayın Hocanın henüz çalışma gücünü yitirmediği ümidi içinde korkumuzun yersiz olduğu da düşünülebilir.

45 Yıllık klasik, bilimsel bir öğretim çilesini dolduran aziz Profesörüm Ali Nihad Tarlan'a şükranlarımı sunmak benim için sonsuz bir zevktir.

Kimsenin unutamadığı bu baba öğretmeni, yıllar kalplerden söküp atamıyor, bilakis O'nu daha canlı ve daha belirli hatlarla gönül ve kalbe nakşediyor. İşte talebesinden Ali Memduh, Onger'in 40 sene evvel hocasına yazdığı mektup hocalık hayatının daha ilk yıllarında talebesinin ruhuna ne derece müessir olduğunu bize göstermektedir.

Galatasaray 23/Kânunusani/1341

Muhterem efendim,

Şu nagihanî mektup ihtimal ki, vehleten hayretinizi mucib olacak; kimden geldiğini birdenbire bulamıyacaksınız. Kıymetli zamanınızı izaa etmemek için hemen söylemekliğime müsaade buyurunuz :

Talebenizden, sizi unutmayan, sizi unutamayan, sizi unutmayacak olan talebenizden... evet siz gittiniz. Siz bizi bırakıp gittiniz. Lâkin ne saadet ki gönüllere bir hâtıra, fikirlere lâyetmut izler yadigâr ettiniz.

Sizin dersiniz benim için en büyük bir zevk teşkil ederdi. Huzurunuzda bulunduğum zamanlar ruhumun her dürlü alâ-yışten münezzeh olduğunu hissederdim. Sizin yüksek ilminizden ne yazık ki, o zaman fazla istifade edemedik. Çünkü haftada ancak bir saat gibi pek kısa bir müddet dersiniz vardı. Mamafih tarz-ı takririnizin hafızada kalan kısmı küllisinden el'an müstefid olmaktayım. Hele o defter :

Bana adeta hayatımda yeni bir veçhe vermenize sebep oldu. Çok zaman olur ki yazdırmış olduğunuz beyitlerden hisse çıkarmaya uğraşırım. Onların tevazuğ kisvesi altında gizledikleri hakikatleri keşfe çalışırım. Beşer hakikate müştaktır. Diye söylemiş olduğunuz cümle elan samî'am da inler. Açmağa kıyamadı.

ğım o kutsî defterin her bir sahifesi istigrakımı celbeder. Her okuyuşta yüksek namınızı hürmetlerle anarım. O defter beni hayatın fenalıklarından hemen hemen tenzih etti. İhtirası ez-meli tarzında vermiş olduğunuz nasihat beni bugün arkadaşla-rımdan tamamiyle tefrik etti. İhtirasa kapılmamak için elim-den geleni yaptım. İkide birde Şirazi'nin (« Kimseyi incitme, is-tediğini yap. Zira bizim zenaatimizde bundan başka günah yok-tur » beyti gibi yüksek felsefeleri bize telkin ettiniz. Ben - müba-lâğa da olsa - kâfir olmamak için etrafımdakileri incitmekten da-ima ihtiraz ettim. Nihayet, az zaman içinde hakkımda gösterilen lûtuftârlıklara lââyık olmadığım medih ve senalara şahid ol-dum. Kendi kendime aman ya Rabbî benden bahtiyar kulun var mı? diyordum. Her akşam gözlerim âbidlere hâs bir huzur-u kalb ile kapanırken dudaklarımın arasından çok şükür, çok şükür, ek-sik olmuyordu. Geçen gün arkadaşlarımdan Nebil bana bu sırrın neden ibaret olduğunu sordu. O dakika fart-ı meserretten gözle-rim yaşardı. Cenab-ı Hakka hamdler ederken size âfiyet ve saa-det dua ettim. İşte üstad sizi tacizime şu hâdisse sebep oldu. Heye-canıma tegallüp edemedim. Size bu naçiz arızamı yazmak ve bu vesileyle velev cüz'î bile olsa eday-ı şükranıma tercüman olmak istedim, fakat henüz kendimde o iktidarı göremiyorum. Size karşı günlerdenberi beslediğim hürmeti ne yazık ki, temâmiyle ifade etmek kudretinden âciz bulunuyorum. Kusurumu afv etmenizi istirham eyler ve mübarek ellerinizden hürmetlerle öperek Ce-nab-ı Haktan mes'ut ve muammer olmanızı dua ve niyaz eyle-rim efendim.

İnsan Öğretmen hüviyeti içinde Ali Nihat Tarlan, unutul-maz izler bırakan örnek bir mürşiddir. O, her devirde ve her an kemalâtı ile gönüllerde yaşıyor ve yaşamaya devam edecektir. Notre Dame de Sion öğrencileri O'na minnet ve şükranlarını arzederken haksız değillerdir :

MUHTEREM HOCAMIZ

Bu ikinci cüretimize ne sıfat vereceğinizi tahmin etmek is-temiyoruz. Gönderdiğiniz cevap bize öyle bir sevinç, öyle bir hararet aşıladı ki, bahtımızı yeniden denemek kararını verdik.

Mahecup, kırıksık, ak sakallı yüzünü eğerek uzaklaşan ihti-yar «40» dedenin kambur sırtına, müstehzî bir teebssümle ölüm darbesini indiren «41» bebeğin manzarasından sonra, bu dinî bayram bize bir fırsat gibi geldi.

Yüzlerle, binlerle tebrik ve temennî alacağımıza eminiz. Bu sayısız sesler arasında gönül ister ki bizim sedamız da kulağı-nıza erişsin.

Size ne demeli bilmiyoruz çünkü size her şeyi az görüyoruz. Onun için bu münasebetle bir kere daha minnet ve hürmetimizi ifade etmek saadetinde mazhar olduğumuzu söylemekle iktifa edeceğiz.

Bu kadar çok sevilen öğretmen Ali Nihad Tarlan'ın orta boy-lu, gözlüklü ve ince bir adam olarak tarifini yapmak, onun dış görünüşünü bile aksettirmiyor. Bu sebeple üstadın tarifini dü-şünmüyorum. Ancak öğrencilerinden M. Lütfi Güngör'ün 17 kıt'alık bir târifi vardır ki, onu eserimize koymak mecburiyetinde hissettik kendimizi. Bu şiir hocanın gençlik yıllarını hatırlatmak-tadır :

ALİ NİHAT TARLAN

Caferoğlu kızadursun edeyim kalbini cerh
Tarlan'ı şerh-i mütun şarihi, üstadımı şerh.
Onu hiç hicvedemem, hiç mi? hiç aslâ edemem,
Medhini yazma kolay, hâmem lâzım zenzem?
Bir ara şerh dedi, saçmaladı tigi kalem,
Ne dedim, tövbeler olsun, Hocamı cerh edemem.
Peru perran kırılır, şişei sahbâ kırılır,
Tigi bürran kırılır, bülbülü şeydâ kırılır.
Şâhı gül, câmu kadeh, neş'ei rindan kırılır,
Câmu cem, kâse vü peymâne vü sahba kırılır.
Dili cânân kırılır, bâbu penâhım kırılır.
Kırılır, servi sehi veş, siyeh âhım kırılır.
Deli gönlüm kırılır, destu cenâhım kırılır.
Bu ne yâhu kırılır, hep kırılır, gel sadede,
Bay Nihadın yüzü gülsün onu, hicvet sâde.
Bak nedir kıymeti mâhiyyeti, takdir edeyim,

Yâni inbik gibi üstadımı taktir edeyim.
İnce endam ile Tarlan sanılır ince sicim,
Benzeyor baykuşa gözlük ile billâhi cicim.
Çıt kırıldım, gözü parlak, dişi inci bir bay,
Burnunu sorma küçük, sivrice gergin bir yay.
Hele gözlük.. sanılır burnuna konmuş kelebek.
O ne oynak ne güzel şey severim ben onu pek.
Çevresi zer ile yaldızlı idi yıldızımın,
Acırım çenberi mâdun ise billûr kızımın?
Deheni yok gibidir, varsa da çıkmaz nefesi,
Burnu üstada yeter, enf ile söyler dersi.
Aralıktan geliyor, zannedilir ince sesi,
Öyle cansız veriyor dersini sinsi, sinsi.
Korkarım girse eğer derse tekir, belki sanır...
Tanır üstâdı, durur usluca avcın yalanır.
Yan taranmış biriyantinli o baş, menbar nur.
Veriyor saçlarının hâlesi insana sürur.
Ser-i bâlâsını sarmış hacı yatmaz teller,
Ki, o tel, tel, saçının dalgası, dünyaya değer.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi

Env. No. 51698

Kitabın Adı: Koz kupa

Yazan: M. Lütü Güngör.

Sayfa: 46.

Hoca Ali Nihad Tarlan'a öğrencileri en büyük mükâfatı verdi. Bu ödül bitmeyen bir mahabbet, saygı ve anıştır. Hocamızın 46. ncı yılını kutlarken talebelerinden Macit Yaşaroğlu şunları yazıyor:

HOCALIĞININ 46 INCI YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE: HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

Hayat boyunca birçok insanlarla tanışırız, aralarında yakınlarımız, dostlarımız, hocalarımız ve iş icabı temas ettiğimiz insanlar vardır. Geçen zamanın tesiri ile bunların büyük bir kısmı unutulur, bir kısmından kırık dökük hâtıralar kalır, pek azı da

bütün tazeliklerini muhafaza ederek içimizde daima yaşarlar. Onlar artık kendi varlığımızdan bir parça olmuş gibidirler.

Çok kıymetli hocam Ali Nihad bey benim için böylece hiç unutulmıyacak varlıklardan biri olmuştur. Onun derin bilgisi, son derece ince ve hassas ruhu, kudretli zekâsı kendisini yakından tanıyanlar üzerinde muhakkak derin tesirler bırakır.

Dört sene kendisinin talebesi olduğum üniversitede birgün bize Gazâlinin şu sözlerini nakletmişti: «Bir demirci dükânına girdiğinizde bir yerinizi yakmasanız bile çıkarken üstünüzde is kokusunu taşırsınız, fakat güzel koku satılan bir dükâna girerseniz hiç bir şey satınalmasanız bile oradan çıkarken üzerinizde güzel kokunun eserini taşırsınız» İşte hocam Ali Nihad bey de biz talebeleri için böylece olmuştur. Onunla olan her temasımızda onun bilgisinin ince hislerinin izlerini taşıyarak ayrıldık.

Bize okuttuğu Divan edebyatımızın Metinler şerhi dersinde bana ömrüm boyunca faydası dokunan kazançlar oldu. Vaktiyle güç anlaşılan bir fikir veya bir yazı karşısında kabahatı kendimde bulmazdım, önümdeki fikrin mutlak belki de yeter-siz olduğu için anlaşılmadığını sanırdım. Hocamla senelerce bu mevzu üstünde çalışdıkça ve onun ince zekâsının en muğlak sandığım fikirleri bile ne kadar kolaylıkla açıkladığına şahit oldukça git gide güçlükler karşısında kabahatin bende olduğunu, etrafımı iyice anlayabilmek için kendi gözümü ve kulağımı hazırlamaklığım icabettiğini anlamış oldum.

Onun ince nüktelerini de unutmak kabil değil. Bir sohbet esnasında kendisine vaktiyle bir hocanın arapca dersinde talebelerine çalışmaları için nasihat verirken yarı şaka yarı ciddi (Ettekrarü yüfakihül himâr) yani (Tekrarlama merkebi dahi fakih yapar) sözünü söylediğini ve bunu talebeye birkaç defa tekrarlattığını nakletmiştim. Hoca zeki gülüşü ile dedi ki: Ya talebeler de hocalarına (Efendim siz de tekrarlaya tekrarlaya mı fakih oldunuz?) demiş olsalardı ne olurdu?

Hocamı yadederken yine onun bir İran şairinden bize naklettiğini tekrarlayacağım:

«Onun çok ince duygulu zarafeti gül goncasının yaprakları gibi iç içe ve kat katdır».

Cenab-ı Hak muhterem hocama daha uzun seneler sıhhatli ve mesut ömürler ihsan etsin.

Bilecik Lisesinden Nevzat Nami Aygüven de diğer öğrencileri gibi hocayı unutamıyor, onunla birlikte geçen feyiz günlerini hayatının en tatlı hatırası olarak kalbinde saklıyor, o günleri her vesile ile tekrar tekrar yaşamak ve yaratmak istiyordu:

Bana göre Ali Nihat Tarlan

1945 yılının Kasım ayında'ydık. Lisenin disiplinli hayatından çıkar çıkmaz bir müddet kendimizi boşlukta hissetmiş, karsarsız adımlarla oradan oraya sürüklenmiştik. Çoğumuz istediği fakülteye girememenin üzüntüsü içindeydik. Edebiyat Fakültesi bir yılın kurtuluşu gibi karşımızdaydı.

İlk günler bizi rüzgarın önüne katılmış bir yapraktan ayırt etmek güçtür. Şimdi Lise olan Fındıklıdaki binada günlerimizi koridorlarda dolaşarak geçirirdik. Havaalar güzelse bizi deniz kenarında bulmak mümkündü.

Derslere de girerdik ara sıra. Henüz bizi saran bir şey yoktu. Nihayet kendimizi Ali Nihat Bey'in dersinde bulduk. Fuzulî'nin bir şiirini tahlil ediyordu Dakikalar ilerlemiş, ilerlemiş saatlerimize bakmaya fırsat bulamadan zil çalmıştı.

İşte Edebiyat Fakültesine ısınışımın başlangıcı o ders olmuştur.

12 yıldır Anadolunun çeşitli şehirlerinde çalışmaktayım. Yalnız divan edebiyatında değil, Tanzimat edebiyatında, Servet-i Fünun edebiyatında, halk Edebiyatında hatta batı Edebiyatında onun metodunu takip ederim. Nedir bu metod? Kısaca açıklayayım: Metnin dışında kalmamak, derinlere inmek, çeşitli anlamlar bulmak. Açıkcası düşünmek...

Hatıralar: Bizim devre hocanın çalışma imkânını alabildiğine bulduğu bir devre idi galiba. Yazıyor, edebiyat geceleri hazırlıyor, güzel günlerde sınıfın tertip ettiği gezilere katılıyordu. Bilhassa bu gezilerin hocanın birçok fikirlerini öğrenmemizde rol oynadığını söyleyebilirim. Çünkü çok samimi bir hava yaratılmıştı. Bu gezilerde öğretmen öğrenci durumu yok, arkadaşlık durumu vardı.

Sınıfta benim de içinde bulunduğum bir Türk Müsıkisi korusu kurmuştuk. Bu korodan Sevim Aktüel şimdi İzmir radyosu sanatçılarındandır. Hoca musikiye çok meraklıydı. Geziler esnasında bizi yanından ayırmaz şarkıları dikkatle dinlerdi. Bilhassa uşak makamındaki şu şarkıyı çok severdi:

Hasret dolu ahım sana hüsrânımı söyler
Didemdeki yaşlar ise hicrânımı söyler

Her şey dile gelmiş bana cananımı söyler.

Şarkının bestesi yanında güftesini ve bilhassa güftenin son mısra'ını beğenirdi

Edebiyat gecelerine ait hatıralarım arasında Rahmetli Neyzen Tevfik de önemli bir yer tutuyor. 1947 yılının 23 Nisan gecesi'di sanıyorum. Edebiyatımızın büyük yazarları en güzel eserleriyle canlandırılacaktı. Öğrenciler her biri bir yazarın yerine geçmişlerdi. Ben Yunus Emre olmuştum. Mizansen İstanbul Şehir tiyatrosu kıymetli aktör ve rejisörlerinden Sami Aya-noğlu tarafından yapılmıştı.

Kuliste hepimiz toplanmıştık. Hoca bir sofraya hazırlatmıştı. Yemek yememiş olanlar yiyeceklerdi. Neyzen Tevfik ve Ali Nihat Tarlan karşılıklı oturdular. Biz de etraflarına yerleştik. Sofrada benim fakir soframın âşına olmadığı ve olamayacağı nadide yiyecekler vardı. Fakat 2 büyük edebiyat adamı öyle bir edebiyat sohbetine giriştiler ki, aramızda yemeği düşünen bir tek kişi olmadı. Hocamız bir şiir okuyor arkasından Neyzen Tevfik kendisinden veya başka bir şairden şiirler okuyordu. O gece gerek Neyzen Tevfik'i gerek hocamız Ali Nihat Tarlan'ı doya doya dinlemiştik.

Gece başladı. Program normal seyrini takip ediyordu. En ufak bir aksaklık olmaması için hepimiz el birliği etmiştik. Antrakt oldu. Neyzen Tevfik'e sıra gelmişti. Ben kapalı olan perdenin yanına gitmiş bağdaş kurarak dinlemeye koyulmuştum. Neyzen Tevfik perdeyi aralayıp seyircinin karşısına çıkınca halkın gülmeye başladığını hayretle duyduk. Ne olmuştu? Halk şair Neyzen'in giyinişini mi tuhaf bulmuştu? Gerçi bu giyiniş modaya uygun bir giyiniş değildi ama insanı hava değişiklik-

lerine karşı koruyacak bir giyinişti. Hiç bir şey bilmiyorduk. Düşünüp bulmaya da zaman yoktu çünkü nay'ın o derüni sesi bizi gerçek alemden çabucak uzaklaştırmıştı.

Nağmeler bittiği anda bir alkıştırtı ortalığı kapladı. O sırada hocanın şöyle konuştuğunu hatırlıyorum:

— Halk Neyzen'e yaptığı saygısızlığın bedelini ödüyor.

Alkışlar bitmedi. Neyzen iki parça daha çaldı. İçeri girince sahneye çıkmadan önceki saygısız davranışa göstereceği tepkiyi anlamak istercesine yüzüne bakmaya koyulduk. Neyzen:

— Tuh yahu, dedi düğmeleri iliklemeği unuttuğumuz.

O gün bugün sanatın kudretine inanmışlığın huzuru içindeyim. Bir sanatçı gülünecek bir davranışta bile bulunsa sanatını icra etmeye başlayınca seyirciyi büyüler, her şeyi unutturur. Belki kendisini istiskal bile edebilirler fakat sanatın kudreti onları yaptıklarını alkışla ödemeye zorlar.

Mûsikî âşığı, öğrencilerinin müşfik baba ve hâmisî, derslerinde madde ve mânâ âhengini tattırarak ilim, irfanla süsleyen Ali Nihad Tarlan, Hayri Başer'in işaret ettiği gibi bir yandan Mevlânâ sevgisini, bir taraftan da ilim aşkını telkin ederler.

Öğreticilik hüviyetine irşad kudretini katıyor, onların eserlerine de yardımcı oluyordu:

AZİZ HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

1931/1932 ders yılında Kabataş Lisesinin 10. uncu sınıfında iken kendilerini tanıdım. Bize Divan Edebiyatı okuturdu. Zaman zaman İran ve Fransız edebiyatından örnekler verir. Fransız Edebi ekollerini anlatarak kıyaslamalar yapardı. Ders anlatırken kendisini dersin konusuna öylesine kaptırırdı ki, kendi kendimize dersten çıkarken Hocamız mutlaka kilosundan kaybetmişirdi diye düşünürdük.

(Bir dere üzerindeki köprüünün altında boy vermiş bir ağacın, köprüünün kemerine dayanınca daha fazla serpilemeyip suya doğru eğilmesine benzeyen) zorluklar ve dikenlerle dolu gençlik hayatının hikâyesini anlatır ve o ağaçta kendisini seyrettiğini söylerken işte bu bir romantizmdir. Romantizm insanın kendisini tabiatta duyması ve yaşaması; bunun aksi de realizm derdi.

Hâfız', İkbâl'i çok sever ve bize onlardan lirik parçalar okurdu. Hazret-i Mevlana hakkında da Avrupa'lıların Hafız'ı yeni anlamaya başladıklarını ve fakat Mevlânâ'nın henüz eteklerinde dolaştıklarını bizzat kendilerinin ifade ettiklerini söylediği zaman gönlümüz Mevlânâ'nın büyüklüğü ile dolardı.

Bir gün bakınız çocuklar dedi. Edebiyat kumaş gibi bir dokumadır. İptidâî maddesi fikir, motoru da hislerimiz; fikir maddesi olmadan hislerin yalnız başına çalışması bir işe yaramadığı gibi hislerden mahrum bir fikir maddesinin de pek kuru ve kısır kalması tabiidir. Hisler fikirler beslendikçe zenginleşir, güzelleşir...

İnsanlığın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirebildiğiniz nisbettedir ki, ömrü uzun bir kumaş dokuyabilirsiniz.

Bu sözlerin sıcaklığını, Özdenliğini hâlâ olanca tazeliğiyle içimde yaşarım. Düşünüyorum da Hocamdan pek çok şey öğrendiğimizi bir an için tamamen unutarak hiç bir şey öğrenmemiş de olsak her halde edebiyatı sevmeyi O'ndan öğrendiğimizi tekrarlarım.

Kabataş'tan ayrıldıktan sonra Hocam metinler şerhi profesörlüğüne tâyin edildi. Ben ise Mülkiye Mektebinden mezun olarak sigortacılığa atıldım. Bununla beraber arada edebiyat alanında neşredebildiğim serpintilerle Hep Bir = Tek Bir denemelerimde bana şevk ve gayret kaynağı oldular. Bu naçiz satırlar içimde akıp giden minnet ve şükran duygularımın izharına vesile olabilmişse ne mutlu bana...

Ali Nihad hoca hakkında en güzel hükmü veren talebeleri, onu mükâfatlandıran mahabbetleriyle Türk Kültür hayatının ahlâk ve güzelliğini de dile getirmişlerdir. Necdet Bolkal bakınız ne diyor:

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesinin Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan 31 yıl kadar önce Kabataş'ta hocamdı.

Onun ilim aleminde olduğu kadar bütün talebelerinin kalbinde de daima müstesna bir yeri olmuştur. Seneler sonra hocamla komşu olmak, devamlı ve yakın münasebetler kurmak şansına da erdim.

Bilirsiniz bir hoca hakkında en reel notu talebeleri verebilir, işte bu yetki ile onun fikrî hayatımızdaki yerini ve şahsiyetini aşağıdaki hatırayla anlatmak isterim.

(Öğrenci psikolojisi malûm: hocayı lâfa tutup ders kaynatmak en büyük zevkidir.) (Bu işlerin elebaşlarından bir öğrenci parmak kaldırır, gayet masum bir eda ile «Hocam bir şey sorabilirmiyim?» başlangıcı ile aktüaliteye uygun bir sual atar eğer hoca bu yeme takılırsa ders de kaynar gider, işte bu tertipçi elebaşılardan biri de bendim.)

Bu yeni tanıştığımız hocaya hemen bir yem attık, netice tam isabet oldu o ders öylece tadına doyum olmaz sohbetlerle bitti, ertesi ve daha ertesi dersler de hep aynı biz hayatımızdan memnun hoca bizden memnun dersler dersleri kovalıyor sohbet bizi o kadar sarıyor ki, ders araları, öğle paydosları akşam eve giderken bile arkadaşlar aynı mevzuları tartışmada gelecek dersle iple çekiyoruz.

En önce ben uyandım, yıl sonu imtihanları gelip çatmak üzere, yıllık ders programına daha başlamadık bile, aman halimiz nice olur, yalnız hocayla olsa neyse, ama mümeyyizler dert dinlermi? karar verdim bizim hem onun selâmeti için hocayı ikaz edeceğim.

Ders başlar başlamaz mevzuu açtım, «Hocam dedim programa ne zaman başlayacağız?» hoca tecahülden geldi «Ne programı?» «Aman hocam dedim ders programı» hoca yine anlamaz göründü. «Maarif vekâletinin programı hocam» diye açıkladım. Güldü, yanağını okşadı «Bitirdik programı Necdet» dedi, apıştım kaldım. «Ne zaman hocam, daha başlamadık ki» diye mırıldandım. «Ey peki bir senedir ne yapıyorduk?» demezmi?

Hakikat da buydu bir senedir sohbet çeşnisi içinde ders yapmıştık hem de farkında bile olmadan, ve paydos saatlerimizi hatta tatil günlerimizi bile arkadaşlarla bu derslerin münakaşalarına vermiştik, demek asıl oltaya takılan bizdik.

Hocam bir mucize yapmıştı, bir kere bile kitap açmadan kitabı yutmuştu bütün sınıf. Hem de dahası var kitap dışında da neler neler öğretmişti hocamız bunu ancak çok sene sonra fark

edecektik. O bize hiç belli etmeden hayat felsefesi aşılamıştı, insanları sevmeyi öğretmişti. Yeni bir dünya görüşü vermişti, tabiat ve san'at aşkı vermişti.

Aradan uzun yıllar geçti, hocamla komşu olduk sık sık elini öpmek ve doyulmaz sohbetlerini dinlemek mutluluğuna erdim. Bir gün kendisine bu hatıramı anlattım, güldü, sonra gözleri daldı «Bilirmisin yavrum dedi hayatta en büyük arzum nedir?» Merakla kulak kesildim, devam etti «Para ve imkânlar elverse de bu sistemi daha şümüllü tatbik edecek bir okul açabilsem talebelerle ormanda kırdı dolaşa geze sohbet ede ede onları yetiştirebilsem ne kadar isterdim» dedi.

Evet ne inanılmaz derecede güzel, ilim ve gençlik için ne azametli bir eser olurdu.

Bu derece sevilen, bu kadar unutulmayan hoca Ali Nihad Tarlan İstanbul Üniversitesindeki kürsüsünde tevazu, ahlâk ve ilmin temsilcisi olarak görevine devam ediyor ve binlerce genç, O'nun nurlu varlığından feyiz alıyor. Dileğimiz daha uzun yıllar kürsüsünde kalıp talebelerine Türk ve Fars edebiyatının inceliklerini öğretmesidir.

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN'IN ESERLERİ:

İslâm Edebiyatında Leylâ ve Mecnun Mesnevîsi (Doktora tezi olup Türkiyat Enstitüsünde 1 numarada kayıtlıdır. Halen yayınlanmamıştır).

İstanbul Darülfünunu Edebiyat Faklütésinin ilk doktora tezi olan bu eser Türkiyat Enstitüsünde 1 sayılıdır. Bu eserde hikâyenin Arap Edebiyatındaki aslı Leylâ ve Mecnun Mesnevisi hazırlanırken İran ve Türk şairlerinin eserleri tetkik edilmiştir.

1 — Edebî San'atlara dair	Suhulet Basımevi - İst. 1930
	Basımevi - İst. 1935
2 — Zerdüşt'ün Gataları	Suhulet Basımevi 1936
Pur Davud'un Gatalar adlı farsca eserinin tercümesi	
3 — Şeyhî Divanını tetkik (2 cilt)	Suhulet Basımevi -
	İst. 1936

Bu eserde 15. asır şairlerinden Şeyhî münasebetiyle İran şarhlerinden Hâfız-ı Şirazî'nin ve Selman-ı Savecî'nin divanları tasavvuf, insan, ve tabiat güzelliği bakımından incelenmiştir.

- 4 — Divan Edebiyatında Muamma Burhanettin Erenler Mat. 1936
Cami'nin eseri incelenmiştir.
- 5 — Divan Edebiyatında Tevhitler (4 Fas.)
Burhanettin Erenler Mat. 1936
Türk Edebiyatındaki tevhidler münasebetiyle İran Edebiyatında yazılmış tevhidlerdeki şer'i ve tasavvufî umdeler incelenmiştir.
- 6 — Metin Tamiri Burhanettin Erenler Mat. 1937
- 7 — Metinler Şerhine Dair Suhulet Basımevi - İst. 1937
Bir metin nasıl açıklanır?
- 8 — Nizami Gencevî Divanı (Farscadan Ter.)
A. Halit Yaşaroğlu Kit. 1944
Nizami Gencevî'nin farsca divanı tercümesi.
- 9 — İran Edebiyatı (Vülgarize) Remzi Kitapevi - İst. 1944
- 10 — Leylâ ile Mecnun (Farscadan Ter.)
Millî Eğitim Bakanlığı Yayını 1944
Nizami Gencevî'nin farsca Leylâ ve Mecnun adlı eserinin tercümesi.
- 11 — Hayalî Beg Divanı (Edisyonkritik ve Transkripsiyon)
Edebiyat Fakültesi Yayını 1945
- 12 — Yavuz Sultan Selim Divanı (Farscadan Ter.)
A. Halit Yaşaroğlu 1946
Yavuz Sultan Selimin Farsca divanının tercümesi
- 13 — Nef'i Divanı (Farscadan tercüme)
Sertoğlu Yayınevi 1947
- 14 — Şarktan Haber (İkbal'den tercüme)
İş Bankası Kültür Yayını 1948
Muhammed İkbal'in farsca yazılmış Peyam-ı Maşruk adlı eserinin tercümesi

- 15 — Divan Şiiri (4 fasikül) Edebiyat Fak. Yayını 1948
Mecmualara geçen 2. ve 3. derece divan şairlerinden seçmeler.
- 16 — Hüsrev ile Şirin (Farscadan telhisen Ter.)
A. Halit Yaşaroğlu 1949
Nizami Gencevî'nin farsca yazılmış Hüsrev ve Şirin adlı eserinin tercümesi.
- 17 — Fuzulî Divanı (Edisyonkritik ve Transkripsiyon)
Edebiyat Fakültesi yayını 1950
- 18 — Fuzulî'nin Farsca Divanı Tercümesi
Millî Eğitim Bakanlığı Yayını 1950
- 19 * Güneş Yaprak Anıl Matbaası 1953
Prof. Ali Nihad Tarlan'ın, nazım, nesir, türkçe ve farsça şiirleri.
- 20 — Esrar ve Rumuz (İkbal'den Tercüme)
Yenilik Basımevi 1956
- 21 — Yeni Gülşen'i Raz (İkbal'den Tercüme)
Büyük Kervan Matbaası 1959
- 22 — Necati Beg Divanı (Edisyonkritik ve Transkripsiyon)
Millî Eğitim Bakanlığı yayını 1960
- 23 — Zeburu Acemden seçmeler (İkbal'den Tercüme)
Hilâl Yayınları 1964
- 24 * Divan Edebiyatı hususiyetleri lûgatı Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanmak üzere tetkik edilmektedir. 1964
- 25 — Ahmet Paşa Divanı (Edisyonkritik ve Transkripsiyon)
Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanmaktadır. 1965

KONFERANSLAR

- 1 — Şeyh Galip (C. H. P. Konferansları) 1937
- 2 — Mehmed Akif (Edebiyat Fakültesi Mezunları Cemiyeti yayını) 1939
- 3 — Çağdaş İran Şiiri (C. H. P. Konferansları) 1938
- 4 — Ali Şir Nevai (İstanbul Üniversitesi Yayını) 1942
- 5 — Türk Edebiyatında Hamaset
(İstanbul Üniversitesi Haftası Yayınları) 1943

- 6 — Divan Edebiyatında San'at Telâkkisi
(İstanbul Üniversitesi Haftası yayınları) 1946
- 7 — Abdülhak Hâmit (İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Talebe
Cemiyeti) 1947
- 8 — Mevlâna Celâleddin-i Rumî
(Faydalı Kitaplar Serisi Varoğlu Neş.) 1948
- 9 — Edebiyatın Muhtelif Meseleleri üzerinde bir gezinti
(İnsan ve Dünya) Dergisi 1948
1953
- 10 — Gandi (Türk Sanatı Dergisi - İst.) 1953
- 11 — Mevlânanın Psikolojisine dair
(Konya İhtifal Haftası yayını) 1953
- 12 — Mehmet Akif (Milliyetçiler Derneği yayını) 1957
- 13 — Mevlâna (Türk Yurdu Dergisi) Sayı : 240 1955
- 14 — Nef'i ve İkbal'de Mevlâna (Konya İh. Haf. Ya.) 1959

ETÜD ve MAKALELER

- 1 — Saib-i Tebrizî Servet-i Fünun Der. Sayı : 43, 44, 46, 47 1925
- 2 — Hâfız-ı Şirazî Servet-i Fünûn Der. Sayı : 23, 26 1925
- 3 — Erday-ı Viraf Servet-i Fünûn Der. Sayı : 66, 71, 77 1926
- 4 — Şemsi Mağribî Servet-i Fünûn Der. Sayı : 20, 81, 85 1926
- 5 — İran Halk Edebiyatında Roman Ülkü Dergisi Ankara 1937
- 6 — İran Halk Edebiyatı, Ülkü Dergisi Ankara. 1936
- 7 — Meliküşşuara Bahar-ı Horasanî Her Ay Der. İst. 1937
- 8 — Reşit Yaseî Her Ay Der. İst. 1937
- 9 — Fuzulî'nin Farsca Divanı İstanbul Dergisi 1944 - 1945
- 10 — Bakî, Hayalî. Türk Dili ve Edebiyatı Der. İstanbul 1946
- 11 — İran Edebiyatında Folklor Ülkü Dergisi Ankara 1947
- 12 — Tanzimat Edebiyatında Hakiki Müceddit
(Tanzimat I. Millî Eğitim Bakanlığı yayını) 1940
- 13 — De L'Histoire Littéraire, (Archiv Orientalne-Praha vol 8)
1950
- 14 — Fuzulî'nin Farsca Bilinmeyen Kasideleri
(Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi) 1951
- 15 — Edebiyat Tarihi, Edebiyatın Tarihi olmalıdır.
(Haber Gazetesi) 1953

- 16 — Kadî Burhaneddin Divanından şerhler,
(Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi) 1959
- 17 — HAMD, (İlâhiyat Fak. İslâmî İlimler Enstitüsü
Dergisi, Ankara) 1959
- 18 — HAMD, (Tercüman-ül Efkâr Karaçi - Pakistan) 1959
- 19 — Basirî, (Anciklopedia of Islam - Surrey, London) 1959
- 20 — Bülbül, (Anciklopedia of Islam - Surrey, London) 1959
- 21 — Kölelerin Dini (İkbal'den tercüme)
Hilâl Dergisi Sayı : 10 1959
- 22 — Fâtîha Sûresinden bir âyet
Hilâl Dergisi Sayı : 11 1959
- 23 — Kulluk Kitabı (İkbal'den tercüme)
Hilâl Dergisi Sayı : 5 1959
- 24 — Kulluk Kitabı Musikî (İkbalden tercüme)
Hilâl Dergisi Sayı : 6 1959
- 25 — Kulluk Kitabı Resim (İkbal'den tercüme)
Hilâl Dergisi Sayı : 8 1959
- 26 — İkbal'in bir mısra-ı Hilâl Dergisi Sayı : 13 1960
- 27 — Kulluk Kitabı « Hür İnsanlarda Mimarî »
Hilâl Dergisi Sayı : 16 1961
- 28 — İslâmiyette Hikmet-i Teşrî Hilâl Dergisi : Sayı : 13 1961
- 29 — Armağanı Hicaz (İkbal'den tercüme)
İslâm Dergisi Sayı : 41 1961
- 30 — Müslümanlığın İki Büyük Düşmanı
İslâm Dergisi Sayı : 42 1961
- 31 — Armağanı Hicaz (İkbal'den tercüme)
İslâm Dergisi Sayı : 49 1961
- 32 — Dinsiz İnsan Olabilir mi?
İslâm Dergisi Sayı : 45 1961
- 33 — Mevlânanın babası Bahaddin Veledin Maarif adlı
eserinden, Maariften İlhamlar (şerh)
İslâm Dergisi Sayı : 52 1962
- 34 — Na'atlar arasında Hilâl Dergisi Cilt : 3 Sayı : 28 1962
- 35 — Na'atlar arasında Hilâl Dergisi Cilt : 4 Sayı : 43 1964

- 36 — Na'atlar arasında Hilâl Dergisi Cilt : 4 Sayı : 44 1964
37 — Na'atlar arasında Hilâl Dergisi Cilt : 4 Sayı : 45 1964
38 — Bir Rubai'nin düşündürdükleri
(Konya Mevlâna İhtifali yayını) 1964
39 — Nef'inin Tuhfetül-Uşşak Tercümesi
Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi 1965
40 — Sarhoş. Talebe Defteri Dergisi 1913
41 — Terci-i Bend Tercümesi (Hâtif-i Isfahani'den)
Düşünce Mecmuası 1920
42 — Belli değil adlı Halil Nihad'a nazire (şiir)
Şebab Mecmuası 1921

**PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN'IN ESERLERİ HAKKINDA
NEŞREDİLİP ELİMİZE GEÇEN TENKİDLER**

- 1 — Halit Ziya Uşaklıgil'in : Germiyanlı Şeyhî (Şeyhî Divanını tetkik) .
- 2 — Süleyman Nazif'in kaleme aldığı : Leylâ ile Mecnun Mesnevisi. (Doktora tezi) .
- 3 — Sermet Sami Uysal : Güneş Yaprak (Şiirler ve Nesirler) .

GERMİYANLI ŞEYHİ

Divan edebiyatı ile iştigal edenlerin nadiren iltifatına lâyık görülen bu şair, Osmanlıca doğmağa başlıyan şiir ve nazmın ilk bânilerinden ve oldukça unutulmuş simalarındandır. Çelebi Sultan Mehmed ile ikinci Murad zamanlarında yaşıyan bu şair o vakitlerde az çok mergub olan ilimlerde de vukuf sahibi imiş, hattâ göz tabibliği ile de şöhret kazanmış, fakat ne o zeminlerdeki vukufu, ne de nazımda gelecek nesillere bıraktığı mirası onu bizlere kadar, meselâ Fuzulîler, Bakîler gibi, zinde bir halde getirebilmeğe kifayet etmemiş. Divanı İstanbul'un şuraya buraya dağılmış kütüphanelerin tozlarla örtülü raflarında unutulmuş gitmiş.

Onu birdenbire, yüzlerce seneden beri bir daha uyanmıyacak zannedilen uykusundan uyandırıp diriltip, ayağa kaldırıp dimdik, sapasağlam gözlerin önüne koyan bir el uzanmıştır.

Bu el Ali Nihad'dır. Edebiyat Fakültesinin doktorasını yapıp ilk önce edebiyat âlimi ünvanını alan ve bugün orada metin ismini verdiği eseri ile gözlerimizin önüne yalnız zamanında Hüsrev ve Şirin hikâyesini tercüme etmiş diye şöyle böyle tanınan bu eski şâiri canlandırmış değil, aynı zamanda bir bilgi ve araştırma adamının nasıl zorluklara galebe çalan bir sabırla, ömür törpüliyerek uğraşmalarla bir tetkik eseri vücuda getirebileceğine bu koca kitapla hayretler veren bir bürhan getirmiştir.

Tarihin kaydettiği Şeyhî namında dört Türk şâirinden ayırd etmek için Germiyanlı diye tavsif ettiğim bu zat belki zamanına göre bir sanatkârı, fakat divanında görülebilen eserlerinden hiçbirinde ufak bir heyecan doğurabilecek bir hassa görülmedi-

ğine nazaran ona tam mânası ile bir şair de demek mümkün değildir. Fakat muharririn elinde onun toz toprak altında kalmış mevcudiyetinin didik didik ayıklandığına, hayat telâkkisinin, felsefesinin, tasavvuf umdelerinin, san'at meyillerinin nazımda ve hayâlde ne yolda yürüdüğüne birer birer, haddeden geçirildiğine, bütün divanın sıkı bir elekten ayıklanıp hiçbir kelimesi ihmale uğratılmadan hurdebînle muayene edilip ondan bir hüküm çıkarıldığına bu eserle şahid olunca Şeyhî birdenbire büyük bir ehemmiyet almış oluyor.

Diyeceğim ki Ali Nihad âdeta bir ehram altında medfun bir mezardan bir mumiye (momie) çıkarmış, onu sargılardan, tahnit eden şeylerden sıyrarak dipdiri hayata iade etmiştir. Bu suretle hayata iade edilen ölü mü meraka calibdir, yoksa onu diriltten elin mahareti mi yeniden onu diriliğe getiren sabır işinin muvaffakiyeti mi takdire şayandır? Edebiyat âlemine ihda olunan bu eser bize san'at zemininde araştırmanın da bir örneğini getirmiştir. Bu meziyetleri bir tarafa bırakılırsa yalnız bu itibarla kitab bir büyük kıymeti haizdir. Muharririn sabrı ne dercelere kadar götürdüğüne misal olarak zikredeceğim.

Divan edebiyatına az çok vukufu olanlar bilirler ki şairlerin daima müracaat ettikleri bir takım hayal, teşbih kalıpları vardır; hemen hepsinde ekseriyet üzere tasavvuf boyasının altından, zülf, ebru, göz, bel, dudak, ben vesaire çıkar, az çok birbirini andıran, biri diğerinin bir tekrarından ibaret olan nazımlarda bu şeylere tesadüf edilirdi. Muharririn uğraşmasında ne yorulmayan bir azim gösterdiğine tek bir misal olarak kaydedeceğim ki bu tetkik eserinde Şeyhinin bütün bu çeşit beyitleri birer birer bulunmuş, alınmış, yüz sahifeden fazla yer tutan bir fasıl bütün bir sabır hârikası gösterilmiş denir geçilirdi, fakat muharrir bize bu vesile ile tebahhurunun bir delilini vermiştir. Şeyhinin ekseriyet üzere İran'ın meşhur şairleri Selman ile, Hâfız ile aynı noktada buluştuklarını keşfederek tevarüd, tanzir, taklid, ne dersenir densin bu buluşmaları yanyana getirmiştir. Yüzlerce misallerin arasında tek bir tanesi ile iktifa edeyim :

Her seher sünbül saçın saçdıkça bâd-ı subhdem
Dengü hayrandır benefşe kim ne reyhan vaktidir
diyor. Hemen muharrir hatırlatıyor ki Hâfızın şu beyti vardır :

Güzâr kün çü saba ber benefşeâr-ü-bihin
ki ez tetavül-i zülfet çi sugüvâranend

Muharririn hâtırat serveti bize Hâfız'ın bu beytini vermekle kanmaz, gene aynı fikirde Unsurî'den :

Vez ca'd-i tü bad buy-ı reyhan gired.
mısraını bulur, daha ileriye giderek Şemsî'den :

Derler ki senin züfüne öygündü benefşe
Tutam diyeler öygüne mi ol yüzü kara
beytini kaydeder.

Bu tek misali yüzlerce çoğlatın, o zaman muharririn hazinesinde ne bitmez tükenmez bir hâtıra sermayesi olduğu anlaşılır.

Muharririn başka bir sabır işini zikretmeden geçemiyeceğim :

Şeyhî'nin hangi vezinleri kullandığını araştırmış, bunları ayrı ayrı bir cetvelde göstermiş. Bununla görüyoruz ki şair uzun basit vezinlere daha düşkün mürekkep vezinlere müracaat etse bile bunların iki üç cüz'ü uzun olanları seçecektir. Şu neticeye vâsıl oluyoruz ki 231 parça kaside ve gazelden 63 hanesi bu tarzdadır. Ben kendi hesabıma söyleyeceğim ki Şeyhî vezinlerin intihabında ve onları kullanmakta hiç de mes'ud sayılmaz. Nazmı vezne uydurabilmek için hiç bir imâle ve zihaf yoktur ki tecviz etmesin, kelimeler onun için evrilip bükülecek, uzatılıp kısaltılacak, âdeta lâstikten mamûl şeylerdir. Vakıâ Divan Edebiyatında eskilere doğru gidildikçe bu hâdiseyi daima daha ziyadeleşerek buluruz, fakat bugünün kulak hassasiyeti bu nâkisenin müfrit bir şeklini meselâ Şeyhî'de bulunca buna pek zor tahammül ediliyor. Şair bunda o kadar ileri gider ki kelimeleri birbirine karıştırarak bunları veznin her-

hangi bir cüz'üne sokuşturmak için âdeta kemiklerini cendereye sokar. Ali Nihad bunları da bulmuş ve göstermiştir. Meselâ :

Perde açtı ise

« Perde açtı ise » kelimeleri birbirinin içine girerek « Perdaçtıyse » olmuştur.

« Mal ile mülke etme heves » cümlesi : « Maliye mülketme heves » garib şeklini almıştır. Hülâsa : Şeyhî hakkında verilecek hükmü zaman vermiştir. Fakat « Şeyhî Divanının Tetkiki » eserini yazan muallim uzun araştırmalar, uğraşmalar neticesi ile Türk Edebiyatı Tarihine hayranlıklarla, takdirlerle karşılanacak yüksek kıymette bir eser kazandırmıştır.. Bu, yalnız edebiyat meraklılarını en geniş mikyasta doyuracak bir tebbu kitabı değil, aynı zamanda eski ve yeni edebiyat alanlarında yapılacak tetkikler için pek yüksek ve zengin bir örnektir.

Bu zor işi bu kadar muvaffakiyetle başaran âlim muharrire tebriklerimi sunmakla derin bir sevinç duyuyorum.

Halid Ziya Uşaklıgil

Cumhuriyet : 12/11/1935

LEYLÂ ve MECNUN (1)

Bu makalenin şarkın kahvehanelerinden Darülfünunlarına kadar, hususî, umumî hiçbir mahfili, hiçbir hanesi yoktur ki duvarları, yekvücut olan bu iki ismin samî'i olmasın. Arabın, Acemin, Türkün hassas şairlerine en güzel dasitanlarını yazdıran bu âşık ve ma'suk çift, hakikatte mevcut mu idi?... Yoksa iki muhayyel kahraman-ı sevda mı? Bunun lehinde de, aleyhinde de o kadar sözler söylenmiştir ki ne büsbütün inkâr, ne de aynıyle tasdik vâdisinde insan bir kanaat izhar edebilir. Ne olursa olsun bugün Mecnun namı veya sıfatıyla hakikatte bir şair bulunmasa bile onun ismi ile müştahir birtakım enafis-i eş'ar vardır.

أحب الديار ديار ليلى - أقبل الجدار وذا الجدار
فأحب الديار شفعن قلبي - ولكن حب من سكن الديار

يقولون ليلى بالعراق مريضة - فإلتقني طبيباً مداوياً
علم إذا لاقيت ليلى بخلوة - زيارت بيت الله رحلاً حافياً

(1) Bu makalenin hin-i intişarında, edib-i muhterem Zeki Megamiz Bey'in ceraid-i yevmiyyeden biri ile Kays ül Amirî yani Mecnun hakkında müdekkikane bir makalesi nâşredilmiştir.

(2) Diyarı severim, Leylâ'nın diyarını. O duvarı öperim, bu duvarı. Kalbimi teshir eden diyar muhabbeti değil o diyarda sakin olanın aşkıdır.

(3) Diyorlar ki Leylâ Irak'da hastadır. Ah !... Ne olurdu, tabib-i müdavisi ben olaydım !... Leylâ'ya tenhada kavuşursam, Beytullahı yalın ayak ziyaret etmek bana farz olsun.

Şarkın bin şu kadar müddetten beri a'sab-ı garamından heyecanlar geçiren ve büyük küçük şairlerine binbir destan-ı aşk yazdıran efsanenin tarihini ihtiva etmemek edebiyatımız için bir nakısa bir ayb ve ar idi. Muallim Ali Nihad beyin münevver ve ta'ab-napezir ilim ve gayreti bu noksanı cebr ile kütüphane-i Millimizi tezyin edecek mufassal ve müdellel ve mükemmell bir eser vücuda getirdi. Kitabın ne vakit tab' edileceğini bilmem fakat ilk mütali'-i müstefidi ben oldum. Müellifin fazıl ve himmetine olan şükranımı, ondan ettiğim istifadeyi (SERVET-İ FÜNUN) kari'lerine teşmil suretinde eda etmek isterim.

Mecnun namı ile iştihar eden (KAYS bin MÜLEVVAH bin MUZAHİM) Arabın (Beni Amir) kabilesindendir.

Ali Nihat bey, muhtelif müverrihlerin bu bapta rivayetini telfik ettikten sonra, nihayet sahrada biçare âşıkın na'sı bulunarak, Beni Amir'in gözyaşları arasında defn edilmiş olduğunu söylüyor. Bu hâdise hicretin (80) nci senesinde Milâdî (699) güzaran olmuş. Mecnun-ı Amirî'nin veya bu nama izafe edilen eş'arın iki beytinde Leylâ ile çocukluğundan beri tanışmış ve sevişmiş olduğu mütehassirane irad ediliyor.

تعشت ليلي وهي ذات ذوابة
ولم يدللنا تراب ثديها حجم
صغيرين نزعى البهم يا ليت انا
الى اليوم لم نكبر ولم تكبر البهم (١)

Bu desitan-ı aşk eğer efsane değil, vâki ise zavallı Kays a'dat-ı Arabın mezaliminden birine kurban gitmiş. Çünkü Arapta izdivac-ı aşk muhill-i namus harekattan ad olunurdu.

Bir ailenin esas-ı saadeti olmak lâzım gelen bir temayülü mahrumiyetler içinde öldürmek vahşetten başka bir şey değildir.

Nâmurad olan âşık çöllere çekildi. İnsanlardan istikrah etmişti. O kadar ki sayyadın elinden kurtardığı ceylana,

İnsan diyüp etme benden ikrah diyor ve tesadüf ettiği gazalan-ı yahşete :

Allah aşkına ey ceylanlar, bize söyleyin, Leylâ sizin cinsinizden midir, yok beşer midir?

Sualini velihane irad ederek cananının gözlerinden diyar diyar, çöl çöl nişaneler arıyordu.

Leylânın âşıkı bazan Faik Memduh Paşa merhumun dediği gibi:

Kûh feryadına ses verse dönerdi deste

Hey meded gelmeyecek semte şitaban idi Kays suretinde, kendi sesinin aksinden mütevahhiş ve sergerdan, gâh Fasih Dede'nin yazdığı gibi:

Müjesin hevl-i kıyamet edemezdi tahrık

Fikri-i Leylâ ile ol mertebe hayran idi Kays

Fikr-i Leylâ ile ol mertebe hayran idi Kays

halinde bihûş ve perişan yaşadı. Ve böyle öldü. Kays ül Amirî'nin yegâne nasibi kendisinden evvel vefat etmiş olan ma'sukasının kabri yanına defn edilmek olmuştur. Ölüm kadar hazin bir mazhariyyet.

Ali Nihad Bey, kitabın bir faslını Mecnunun hayatına müteallik rivayete hasr ediyor. Müellifi tebrik ederken bir temennide bulunacağız: Nakl ettiği Arabî ebyat ve ibaratın tercümelerini tahşiye suretiyle kitaba derc etsin. Eserinden istifadeye avam, havasdan ziyade muhtac olduğundan o ilâve kitabın fevaidini her sınıf halka teşmil edecektir.

Bu faslı (İran Edebiyatında Leylâ ve Mecnun) mebhâsı takip ediyor. İşte müellifin en büyük himmeti ve ihtisası ile vukufunun derecesi burada görülür. Müteaddit manzumelerin biribiri ile münasebetini tetkik etmek bir ömrü yoracak kadar külfetli bir iştir.

Nizâmî-i Gencevî, Hüsrev-i Dehlevî, Abdurrahman-ı Camî, Hatifi-i Camî ile Leylâ ve Mecnun inşad etmiş olan diğer İran şairlerini yazıyor. İsimlerini tasrih ettiğim dört şairin eserle-

ri bu kitapta uzun uzun tetkik edilmiştir. Diğer yirmi sekiz şair-i İraninin isimleri ile muhtasar teracümü ahvalini kayd ediyor. Bundan başka üç Hintli şairin de ismi zikr edilmektedir.

Ali Nihad Bey (LEYLÂ ve MECNUN) efsane veya faciasını İran Edebiyatındaki tesirini izah ettikten sonra, Türk Edebiyatında bıraktığı izleri, kendisine has olan dikkatle takip ediyor. Çağatay lehçesiyle Türkçe ilk (Leylâ ve Mecnun) destanını yazan MİR ALİ ŞİR NEVAİ'dir. NİZAMİ-i GENCEVİ ile ALİ ŞİR NEVAİ arasında üç asırlık bir zaman vardır. Demek Türk Edebiyatı İrandakini üç asır fasıla ile takip etmiş.

ALİ ŞİR NEVAYİ'den sonra Akşemsettinzade Hamdi, bunu müteakip Behiştî, Larendeli Hamdi tarafından vücuda getirilmiş olan manzumeleri dur-u dıraz teşrih ettikten sonra yine LEYLÂ ve MECNUN'u nazm etmiş olan diğer yirmi üç Türk şairin isimleri ile birer muhtasar tercümei halini kayd ediyor. Bunlar da hurufu heca sırasıyla şunlardır:

Türabî, Celîlî, Çaker, Halife Bursalı Halil, Hayalî, Rıfatî, Revanî, Sinan Çelebi, Edirneli Şahidî, Salih, Zamirî, Arif Çelebi, Abdullah Ağazade Urfî, Mahmut efendi, Kara Fazlı (1), Fikrî, Muhibbî Çelebi, Mahvî, Muidî, Necatî, Seyyid Vehbî.

Bunlardan başka Ali Nihad Bey iki isim daha kayd ediyor :

Biri Kafzade Faizî'dir ki eserini itmam edememiş, diğeri de 931 sene-i hicriyesinde Azerbaycan lehçesiyle mutasavvıfane yazılmış bir LEYLÂ ve Mecnundur ki nazımın ismini müellif de bilmiyor. Ali Nihad Bey, galiba :

Âdet bu ki ahırda gelir bezme ekâbir
kaidesini istihsan edenlerdendir. Ve bunun içindir ki Fuzulî'nin eser-i meşhurunu en sona bırakmış. Müellif eserine bundan güzel bir hüsn-i hatime bulamazdı. Sa'yi meşkûr olsun. Ben Fuzulî hakkında kitabı yazmadan bu şehkâr-ı tedkik ve tettebbuu görse idim. Ali Nihad Beyin himmetinden ilk istifade eden kari'i olurdum.

Edebiyatımızın garamiyyat faslında bir şaheser dediği LEYLÂ ve MECNUN-ı Fuzulîyi serapa tetkik ve ta'mik ettiği gibi mümasili asar-ı İraniye ve mütekaddime ile tatbik etmiş

taharriyatında hiç üşenmeyen ve yorulmayan Ali Nihad Bey hükümlerinde pek musip bir müdekkiktir.

Fuzulî'nin LEYLÂ ve MECNUNU tahlil edildikten sonra diğer mümasil eserlere umumî bir nazar atfediliyor. Ali Nihad Bey bu kitabı ile tarih-i edebiyatımızın büyük bir boşluğunu imlâ etti. İsmi herkesin bildiği LEYLÂ ve MECNUN'U tanıyanlar pek azdı. Fazıl muallim, bu eseri ile yalnız rahle-i tedrisi önündeki bir sınıfın değil, her sınıfın meşkûr bir üstadı oldu.

Süleyman Nazif

Servet-i Fünûn 17/Mart/1926

BİR KİTABIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Sermet Sami UYSAL

Bâzı eserlerin tesiri saman alevi gibidir: İnsan bir defa okudu mu bir daha eline almaz, daha doğrusu alamaz. Böyle az ömürlü eserlerin ömrünü, fazla reklâm daha da kısaltır. Zira bir kitapta bulunmayan şeyi var gibi göstermek, fakir bir insanı zengin olarak tanıtmaya benzer... Bâzı kitaplar da zaten ölü doğarlar. Onları hiç bir kuvvet canlandıramaz. Bir kaderi ilâhî gibi ecel onlar için mukadderdir.

Fakat içine san'atın ve kültürün özünü damla damla akıtan öyle eserler vardır ki insan onları bir defa değil, bir çok defa, hem de her seferinde yeni bir şey öğrenerek, yeni bir şey keşfederek, zevkle okur. Bu cins eserler eskimezler. Bilâkis geçen zaman onlara bir parça daha kıymet kazandırır. İşte Prof. Ali Nihat Tarlanın «Güneş Yaprak» isimli eserini ikinci defa gözden geçirdiğimde böyle bir eser olduğunu bir defa daha anlayıp son yıllardaki edebiyat semamızda bir güneş gibi, gittikçe daha kuvvetle parladığını dördüm.

134 sahifelik kitap: Önsöz, Hayatımdan bir kaç iz, Nesirler, Şiirler ve Farsça şiirler gibi kısımlardan teşekkül etmiş. Önsözde sayın Tarlan: «Bir insan: Elile ektiği, emekle yetiştirdiği bir fidanı sever; meyvesi leziz olmasa dahi. Çünkü bir parça kendisi usare ve rayiha hâlinde o meyveye sinmiştir. Eskiler, kendi eserlerine tevekkeli zade-i tabî demezlerdi... Hayatımda bir an bile şairlik dâvasında bulunmadım. Buna rağmen kucağımdaki çirkin çocuğumla güzel bebekler müsabakasına katılmadım, sürüklendim. Anlayışlı insanlar, beni hiç olmazsa mazur görürler» diyor.

Sayın Tarlanı bu kitabı neşretmeye sevkeden düşüncelerden birisi de yangın korkusudur. Zira babasının şiirleri bir yangın neticesinde kül olmuştur. Yine Önsözden, yazarın eserinde en çok beğendiği parçalarla san'at hakkındaki görüşünü öğreniyoruz: «Bu yazılar içinde en çok sevdiklerim, mensur parçalardır. Her şeyde olduğu gibi san'atta da hayattan nefret eder hâle geldim. Kanaatimce güzellik duygunun ve onun

içinde eriyen fikrin bizzat kendisindedir. Bir kayıt olan süs, hattâ güzelliği gölgeler. Ahenk heyecanın ruha verdiği, kelimelere aksettirdiği ihtizazın içindedir. Arızı âhenge hiç lüzum yoktur.»

«Hayatımdan bir kaç iz» başlıklı notlardan yazarın henüz 3 yaşında iken okuyup yazma öğrendiğini, 7 yaşında iken farsçaya başladığını 12 yaşlarında şiirler karaladığını öğreniyoruz. Meselâ:

Hançer-i aşkınla açtın sineme çok yâreler

İşledi cangâhıma tir-i firakın pareler

beyti, o çocukluk çağının mahsullerindendir...

Ali Nihat Tarlan daha sonra, 13 - 14 yaşlarında iken Hâmîdâne şiirleri ve aynı üslûpla iki pipes yazıyor. Piyesleri muhtelif tarihlerde muhtelif yerlerde oynanıyor.

Bir ara Fransız mektebinde okumuş olan profesör İdadi'de iken Fransızca eserlere merak sarıyor. Ve Harb-i Umûmîde zeytinyağı ışığında, Virjilin Eneide'ini tercümeğe çalışıyor. Schiller'in Marie Stuart adlı eserini fransızcadan türkçeye çevirip bir kısmını Temaşa Mecmuasında neşrediyor. Ayrıca Lamartine'in Alfred De Musset'nin de bâzı şiirlerini dilimize aktarıyor.

Kitapta mühim bir yer işgal eden kısa nesir parçalarının en büyük hususiyeti kâinatın bütün büyük meselelerini gayet sâde fakat o nisbette de kuvvetli bir şekilde aksettirmiş olmasıdır.

(Esere ismini veren «Güneş Yaprak» isimli kısa nesirde varlığın Hakta eritilmesi özlemi anlatılmış. Vasat bir muharririn 130 sayfa ile ifade edemeyeceği fikirleri Ali Nihat Tarlan 13 satıra sığdırmasını bilmiş. Bu parçanın başka bir hususiyeti de 7-7 lik duraklara sahip olması.) Profesör, evvelâ İkbâl'in «Peyam-ı Maşruk» ını türkçeye çevirirken nesirde yedi heceli duraklar kullanıyor. Bu şekil hoşuna gittiğinden sonra onu bu parçasına tatbik ediyor. Üstelik yarım kafiyeyle «Güneş Yaprak» zenginleştirmiş. Şimdi bu parçayı birlikte okuyalım:

Kışın tam ortasında bir bahar günü idi...

Güneş ısı ısıldı... Hafif rüzgâr altında çırpınan sarı, yeşil yapraklar pırıl pırıl.

Altın renginde iri bir yaprak gözlerimi öyle bir kamaştır-
dı ki...

Kocaman bir çınarın bu tek yaprağı idi...

Bir mevsimlik hayatın son yadigârıydı bu...

Güneşin içmiş içmiş altın ışıklarını; benliğini kaybetmiş,
şeffaf bir hâle gelmiş...

Bir avuç ışık olmuş, bir avuç güneş olmuş... Bu altın renkli
yaprak.

İnsan ömrü ne olacak... O da uzun bir mevsim...

Ne olur ben de olgun, böyle şeffaf ve altın, böyle serapa
güneş bir yaprak olabilsem...

«İnanamam Arkadaş» isimli parçada her şeyin fâni olduğu,
her şeyin aldatıcı olduğu fakat bütün varlıkların altında devam-
lı ve müstekar bir mevcudiyetin bulunduğu anlatılıyor:

İnanmıyorum artık, inanmıyorum ben...

Renge inanmıyorum, sese inanmıyorum, şekle inanmı-
yorum. Kokuya hele... Aslâ!

Yaprak dalın üstünde işveli bir rakkase...

Çiçek, âşık bekleyen, ipeklere bürünmüş, binbir koku sü-
rünmüş cilveli bir fahişe, diye başlayan parça fâniliğe ait renk-
li misallerle devam ettikten sonra şöyle nihayete eriyor: «Bu
fahişe sırtından altın robunu atmaz... Makyajı revnakını biraz
kaybeder fakat asla silinip gitmez. Hakikî çehresini görmek
mukadder değil...»

«Aldanmadım» da bütün hilkatin tek bir mevcut olduğu
fikri ile, hilkate yabancı olmamak, hilkatin her tecellisinde bir
mânâ bulmak düşüncesi belirtilmiş.

«Perde İnince» de ölüm, «Boş Ufuklar» da tabiatın içine gi-
ren insan ancak onun mânâsını anlar, bu sebepten ufuklar dop-
doludur, fikri gayet güzel ifade edilmiş.

«Neredesin Boyacı» parçasında yazarın, Tur'daki Musa gi-
bi, san'at eserini görünce basar-ı basireti açılıyor.

«Dolap Beygiri» nde insanın asırlardır hilkat, ezel, ebet di-
ye sayıklayışı anlatılmış, «Kanlı Ağız» da tarihin korkunçluğu
bir kere daha belirtiliyor.

«Sarı Saçlar» parçası bambaşka bir hususiyet taşıyor. Yazar
çocuk yaşında sevip unutamadığı bir genç kızın uzun sarı saç-
larını seneler sonra güneşin ışıklarında buluyor.

«İnsan» isimli nesirde insan denen hissiz mahlûkun besle-
diği bir koçu nasıl okşaya okşaya mahallenin kasabına sattığı
çok ince bir hisle anlatılmış. «Analık» ta muharrir, fare yavru-
su emziren kediyi gördükten sonra onun da ana olduğunu fark-
edip kedi cinsine karşı büyük bir alâka ve sempati duyuyor.

«İpek Böceği» nde kâinattaki tekevvünün ezelden ebade
uzanan bir hâdiseler zinciri olduğu hükümlerimizin hadisele-
rin başlangıç ve sonucunu bilmediğimiz için daima hatalı bu-
lunduğu anlatılmış.)

«Tren» insanın başına gelen felâketlerin, bir an için mües-
sir olup zaman geçtikçe, bazan hattâ tatlı hâtıralar bıraktığını
ifade ediyor.

«İçten Gelen Ses» te içten gelen sesin bütün hayatı kavra-
yıcı kudreti anlatıyor.

«Arslan» parçası bilhassa mühim. Muharrir, vaktiyle bir
sirkte gördüğü köpekleşmiş ve maymunlaşmış arslanın, bir an
arslanlığını hatırlayıp kükremesine karşı isyan ediyor. Ve her
yaratımın, ne olursa olsun yaratılışının muktezasını yerine getir-
mesinin en doğru ve en güzel hareket olacağını ifade ediyor.
Çünkü onun nazarında her yaradılış hakikî bir sebebe müstenit
ve onun icapları daima güzeldir.

«İsrafilin Borusu» nda ölüm duygusu hazin ve içli bir şe-
kilde aksettiriliyor.

«Haşafini Kürümüşünü» de Ali Nihat Tarlan, vaktile oğlu-
nun kendisini, bu mânâsız ve acayip kelimelerle karşılayınca
bütün yorgunluğunun nasıl gittiğini anlatıyor. Ve her kelimenin
havada ihtizazını kaybedip şuurumuzun enginlerine daldığı da-
kikada bütün afakiliğinden sıyrılıp kendimizin olduğunu, yâni
kelimelerin onları telâkkî ettiğimiz âna nazaran enfûsî bir kıy-
met ve mânâ kazandığını belirtiyor.

«Kara Kız» da hayvanlarda dahi analık hissinin ne ulvî bir
şekilde tecelli ettiğini fevkalâde bir ifade ile okuyoruz: Yav-
rusunu yanına verdiler. Şaşkın ve muvazenesiz adımlarla ya-

nında yürümeye çalışan o minicik sarsağını yalaya yalaya sarı-
sın bir loğusa hüznü ile ufkun turuncu atlasına uzanan güne-
şe doğru yola koyuldu. Kuyruğu ile havada kavisler çiziyor,
sanki güneşe mendil sallayıp müjdeliyordu: İşte yavrumu aldım,
geliyorum.»

«Neye Hiddetlenmişim Ki» de bir zâlim ile bir mazlum, bir
insanın iki eli gibi gösterilmiş. Ve bununla zulüm ve şefkatin
tamamen nisbî mefhumlar olduğu büyük kudretin icraatını her
ne şekilde olursa olsun tenkit, insan idrâkinin haddi fevkinde
bulunduğu «Neye Hiddetlenmişim ki?» cümlesile ifade edilmiş.

«Kurşuncu Teyze» de san'atkârın fonksiyonu hülâsa edil-
miştir. «O, tabiattan ham olarak aldığı kurşunu, ruhunun ate-
şinde eritip dilin kalıplaşmış ve lâkayt sinesine bırakırken
ham maddenin aldığı şekillerde san'atkârın iç âlemi açıkça gö-
zükmelidir... Zannedirim bu telâkkî içine, en modern san'at
dahi rahatça yerleşebilir.»

«Aleksanyan Efendi» de Lombrozo'nun cinayetler hakkın-
daki felsefesi şu cümle içine sıkıştırılmıştır: «Tarihlerde, hikâ-
yelerde o korkunç cinayetlerini okuduğumuz, dinlediğimiz câ-
niler de sakın uzviyetlerinin sahnesi haricinde, iyi, merhametli,
hassas ve temiz ruhlu birer Aleksanyan Efendi olmasınlar; kim
bilir?...»

«Yeşil» de Bursadaki Çelebi Sultan Mehmet Türbesinin çi-
nilerindeki yeşil renk bütün güzelliği ile dile geliyor: «O renkte
servi gibi ne matem var, ne keder. Bu renk gözlere sanki hu-
zur sürmesi çeker.»

«Asıl Sevilecek» te pek derin bir tasavvuf gizlenmiştir. Gö-
rünen her şeyin altında sevilecek bir varlık bulunduğunu, fa-
kat bu idrâkin ne kadar güç elde edilebileceğini muharrir şu
cümlelerle anlatmak istiyor: «Gözleri kör olmadan onu görebil-
enler, uçuruma düşmeden ona erebilenler, alev alev yanmadan
onu sevebilenler ne kadar bahtiyardır.»

Bir kısmından yukarıda bahsettiğimiz nesirlerden sonra,
şiiirler geliyor. Bu kısımda edebiyatımızın geçirdiği muhtelif
devrelere ait çeşitli ve muvaffak örnekler verilmiş. Şiirleri
okurken hissediyoruz ki bu kalem gazelin inceliklerine nüfuz

ettiği kadar, bir koşmanın mekanizmasını, zevkini kavrayabili-
yor. Aynı zamanda serbest nazma kadar uzanan bu kalemin
kıvraklığı ve mahareti açıkça görülmektedir. Meselâ şu gazeli
beraber okuyalım:

Kader sunmuş bize zehr-i cefa peymâne peymâne
Süzer bu hadisat-ı kevni dil mestâne mestâne
Dolaştık teşne-i hicran fenâ deşinde yıllardır
Anılsın macerayı aşkımız efsâne efsâne
Sarılmış damen-i dünyaya bir şeyler ümit eyler
Gönül hâlâ sürür zencirini divâne divâne
Ne zevk aldım şarâbından ne sakiden vefa gördüm
Şifa umdum dolaştım âlemi meyhâne meyhâne
Şikâyet etmeden al iç sunan sâki değil Tarlan
Kader sunmuş bize zehr-i cefa peymâne peymâne.

Hece vezni ile yazılan «Biz» şiiri de diğerleri kadar nefis:

Harabat ehliyiz mestaneyiz biz.
Âleme, âdeme bigâneyiz biz.
Vahdet şarabını içmek istersen;
Bizden iç şarabı meyhaneyiz biz.

Bizi harab eden aşkın selidir,
Başımızda esen sevda yelidir.
Muhabbet kevserdir, sâki Alidir.
O sakî elinde peymaneyiz biz.

Gönül vermeyiz biz fâni dünyaya,
Bu fâni dünyaya bu masivâya
Ezelden âşıkız saçı Leylâya.
Dillerde dolaşan efsaneyiz biz.

Vahdet ellerinde hava başkadır.
Zemin başka orda sema başkadır,
Orda kul başkadır Hüda başkadır,
O ellerde gezen divaneyiz biz.

Nihat, güller açmış dostun bağında
Güneşler uyanmış her چراغında.
Muhabbet bezminde yâr kucagında,
Nazımız çekilir cananeyiz biz.

Daha sonra üstadın ana dili kadar iyi bildiği farsça ile yazdığı şiirleri ve bunların tercümeleri kitapta yer almış. Başka farsça şiirleri de bulunan Ali Nihat Tarlan'ın bu dildeki şiirlerini, toplu bir halde, başka bir kitapta neşretmesi kanaatimce daha yerinde olurdu. Ancak Önsözde belirtildiği gibi muharririn hastalığı zamanında kardeşi Muhtar Tarlan tarafından neşredilen bu eserde Ali Nihat Tarlan'ın tertip hissesi pek az olsa gerektir.

Velhasıl «Güneş Yaprak», edebiyatımızın sahifeleri arasında bir yaprak güneştir.

Türk Düşüncesi Dergisinin 3. cildinin 18. sayısından alınmıştır. 1955

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLANIN MESLEKDAŞI YABANCI ÜNİVERSİTE PROFESÖRLERİ

- 1 — Ord. Prof. Dr. Herbert W. Duda
- 2 — Ord. Prof. Jean Rypka
- 3 — Dr. Muhammed Sabir
- 4 — Prof. Dr. Rızazade Şafak
- 5 — Prof. John R. Wals

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN HAKKINDA :

1927 de Ali Nihad Tarlan'la tanıştım. Müsterek dostumuz rahmetli Mükrimin Halil Yınanç beni kendisine tanıttı. Bundan evvel de Ali Nihad Bey bana yabancı değildi, çünkü onun şerhi mütun ihtisası Avrupa müsteşriklerinin dillerinde destan olmuştu. Fırsatı kaçırmadım. İstanbul'da bulunduğum zaman Akaretler nezdindeki evinde kendisini sık sık ziyaret etmeğe başladım. Beraber farisî şiirler ve destanlar okuyorduk. İlm ülbédî'in en muammalı, en müphem nüktelerini Ali Nihad Bey bana izah etmeğe çalışmakla beraber klâsik Türk ve İran şiirlerinin dış şeklinden ve söz oyunlarından daha ziyade onların iç ruhunu aydınlatmağa muvaffak oldu. Çok istifade ettim. Türkiye'den ayrıldıktan sonra daima Ali Nihad Tarlan'ın kıymetli çalışmalarını takip ettim. Meselâ neşrettiği Fuzûî Divanı'nı talebelerime okuttum.

Bana öyle geliyor ki Ali Nihad Tarlan için dil ve edebiyat her kaba kimseye giriş müsaadesi verilmiyen mukaddes bir mın-takadır.

Ord. Prof. Dr. H. W. Duda
Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Müdürü

5.XII.1964

**EDEBİYAT DOKTORU; PROFESÖR
ALİ NİHAD TARLAN İÇİN**

Jean RİYPKA

Hâtıralarımı tazelemek için elimde bu kadar az vakit olmasına müteessirim. Çünkü İstanbul'da ilk ikametim çok câzip hâtıralarla doludur. Fakat mühim olan şudur:

Bugüne kadar olan ilmi temayüllerimi, Boğaziçinin romantik kadrosu içinde geçirdiğim, bu ilk 1,5 - 2 seneye borçluyum. Bana en çok tesir etmiş olan şahıs da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin ilk Edebiyat doktoru olan Profesör Ali Nihad Tarlan'dır. Şarkı şahsen tanımak ve Üniversite mesleğine hazırlanmak için âmirlerim tarafından İslâm Kültürü'nün her çeşit âbideleri ile dolu olan İstanbul'a gönderildim. Üniversitede Şark Dilleri tahsiline başladığımdan beri aynı zamanda bir matbaada çalışmak mecburiyetinde olduğum için, bir çok eksiklerim vardı ve bunları doldurmam gerekiyordu. (1) 1921 senesi sonbaharında o zaman henüz Osmanlı Devleti denen Türkiye'nin başkentine uzun ve yorucu bir seyahatten sonra vasil olduk. İstanbul'un banliyösüne girerken ilk gördüğümüz mütemadiyen yağan yağmurun altında simsiyah görünen banliyö evleri oldu.

Bu ilk tesir, üzerimde iyi bir intiba' bırakmadı ve beni adeta korkuttu. Fakat bu tufan gibi yağan yağmur, saadet getirdi.

(1) Şark edebiyatlarına karşı duyduğum ve dürüst bir ticaret hayatının tam zıddı olan canlı alâkadan hiçbir şey kaybetmemiş olmama rağmen bu on yıl içinde hâfızamdan birçok şeyler silinmişti.

Yağmur kısa zamanda dindi. Ve İstanbul parlak güneşin altında sokaklarının mutâd canlılığı ile parlamaya başladı. Bütün bunları teferrüatiyle tasvir edebilirim. Ve kendimi unutulmaz hâtıralarıma terkedebilirim. Fakat yerim müsait değil. Muhite çabucak alıştım. Ve emin bir sevk-i tabii ile İstanbul Üniversitesinin yolunu tuttum. Mesut bir tesadüfle (yoksa bu kader mi idi) bu ilk gidişte o zamanki genç neslin en meşhur âlimlerinden ve yeni ilmi temayüllerin yayıcısı Prof. Mehmed Fuad Köprülü ile tanıştım. Kendisine yapmak istediğim şeyi anlattığım zaman takip edeceğim yolu bana o gösterdi. « Size bir rehber lâzımdır. Size en iyi talebemi göndereceğim ». Filhakika kısa bir müddet sonra İstanbul Üniversitesinde Edebiyat Doktorası yapmakta olan bir genç lise hocası beni ziyaret etti. Biraz kısa boylu olan bu zâtın gayet mânalı bir yüzü, ışıklı gözleri vardı ve benden oldukça gençti. Bu zat, Ali Nihad Bey'di. Bayezit civarında tamamen bir Türk mahallesi olan Bakkal sokağındaki evime geldi. Son derece iptidai olan evimin konforsuzluğu muhitin tamamen bir Türk muhiti olmasıyla ve Ulu dağın karlı tepesine kadar uzanan geniş manzarasıyla telâfi ediliyordu. Fakat 35 yaşındaki bir adam konforsuzluktan şikâyet etmez.

Zaten muvaffakiyet daima bir fidye talep eder. Nihad Bey bana ders vermeğe gelirdi, beraber Sûr-Nâme'yi okurduk.

XVIII. asır şâirlerinden Seyyid Vehbî'nin bu harikulâde eseri, aslında İstanbul'daki ikametimin asıl gayesi idi. Nihad Bey'le yaptığım dersleri sanki dünmüş gibi hatırlıyorum. Lûgât kâtipleri ile çevrilmiş divân üzerinde oturur, büyük Viyana nüshasının fotokopilerini - başlangıçta büyük müşkilâtla - okurdum; Nihad, karşımda bir iskemleye oturur, sigarasını içerek tashih eder ve şerh ederdi.

Şimdi en mühim noktaya geldik. Viyana Üniversitesindeki tahsilim sırasında bir çok Arap - Türk ve İran klâsîğini okumuştum. Bunların okunması benim için yeni birşey değildi. Ve zaten her dersten evvel ciddiyetle hazırlanırdım, ve bu suretle mevzua yabancı kalmazdım. Fakat bu defa mevzuun bütün ma-

nâsını ve bütün güzelliğini kavramağa muvaffak oldum. Nihad Bey, benim gözlerimi açmıştı. Mısralar okuyorduk, mânâsını anladığım zaman bile benim rehberim, o zamana kadar benim için anlaşılmamış olan bir sihirli âlemi bana açıyordu. İşte o zaman bütün Türk şiiri ve sonunda bütün İslâm şiiri bana açıldı. Her mısra hakikî bir şaheserdi, eski hocalarım kendilerini büyük hürmetle hatırlamama rağmen bunu hiç anlamamışlardı.)

(Bu esrardan Avrupa Müsteşrikler Âlemi, bir kaç nâdir istisna ile, tamamen habersizdi. Avrupa yalnız muhtevayı görüyor ve yalnız onu öğrenmek istiyordu. Şark şiirinin çok mühim bir kısmının bağlı olduğu şekli göz önünde tutmuyordu. Gözlerimdeki perde açıldı. Türk klâsiklerini anlamağa başladım. Bunu Hocam'a borçluyum. Kendisi daha sonra İstanbul Üniversitesinde klâsik metinler şerhi kürsüsüne intisab edip sonradan profesör olmuştur. Halâ da öyledir.)

Kendisine karşı büyük hayranlık besliyordum. Çünkü eski Türk ve İran şiirlerini okumak güç iştir. Ve pek az kimse buna muktedir. Birlikte Bâkî'yi okurken, her mısra için ne kadar çeşitli mânalar veriyordu. Tıpkı şapkasının içinden yüzlerce eşya çıkaran hokkabaz gibi... Kendisine hürmetim sonsuzdur, çünkü vazgeçilmesi imkânsız olan eski an'aneyi bana benimseten odur. Nihad Bey, Profesör Köprülü'nün fakat bilhas- sa klâsik metinlerin şehrinde büyük bir üstad olan Profesör Ferid Kam'ın talebesidir. Nihad Bey bu an'aneyi tevarüs etmişti ve onu yaymağa devam ediyordu. Burada benim için hakiki bir baba olmuş olan Profesör Ferid Bey'i zikretmemek imkânsızdır. Benim için hem bir hâmi, hem bir hoca olmuş olan Ferid Bey'i daima heyecanla hatırlarım.

Bu sahada Ferid Bey'le Nihad Bey'in geçilmemiş olduklarına kaniim.

Nihad Bey ideal bir hoca idi. Çalışmamız belirli saatlere inhisar ediyordu. Beni evine de dâvet ediyordu. Bir Türk evini bu suretle tanıdım. Kendisine karşı büyük bir hayranlık beslediği pederini hatırlarım. Nihad Bey, ara sıra bir mısra hakkındaki düşüncesini kendisine sorardı.

Nihad Bey, benimle edebiyat tarihi yapmadı, bu sahadaki bilgimi olduğundan daha derin zanneder ve buna ihtiyaç görmezdi. Onun bana öğrettiği (perdesini açtığı) şekle sıkı sıkıya bağlı olan şâirane ruh idi. Daha sonra Türkçe ve Farsça olarak başka şeyler de okuduk. Uzun müddet onun fikirlerini değerlendirdim ve henüz bunları tüketmiş değilim. Yazık ki henüz Sur-Nâme-yi neşretmeğe muvaffak olamadım.

Hoca ile talebe kısa zamanda ayrılmaz iki dost oldular. Hiç bir şey ne mesafe ne zaman hattâ ne de sükût onların bu dostane münasebetlerini bozdu. Kimsenin bana izah edemediği bir şeyi öğrenmek istediğim zaman Profesör Ali Nihad Tarlan'a müracaat ederim. Kendisi ile uzun zaman mektuplaşmamış bile olsak daima tatminkâr bir cevap verir. Kendisiyle sık mektuplaşmamam kendisini daima hatırlamam demek değildir. Sükûtumdan kırılabileceğini de hiç düşünmedim. Asıl karakteri ve dervişliği buna mânidir. Dinî akîdelerine ve yüksek islâmiyet anlayışına gelince bu hususta çok şeyler söyleyebilirdim, fakat satırlar gittikçe çoğalıyor, bu mutasavvıf âlim, bu hoca ve dost hakkındaki hâtıralarımın daha pek çok olmasına rağmen burada sözü bitirmem lâzım.

Onun huzurunda hürmetle eğilirim ve kendisine teşekkür ederim, zira ben ne isem ona borçluyum.

HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

Türk gençliğine ve Türk ilmi mahfellerinde tanıtması için başardığı büyük hizmet bizim ve bizim gibi düşünen bütün Pakistanlı kardeşlerinizin en büyük gururudur.

Pakistan hükümetinin mütevazı bir şeref hediyesi olarak bir nişan ile sayın Prof. Tarlan'ı taltif etmesi bunun en canlı misallerinden birini teşkil eder.

Bir çok garpli yazarlar Türk edebiyatının Arap ve İran edebiyatının bir kopyası olduğunu iddia ediyorlar. Bir gün sohbetimiz esnasında bu fikrimi söyledim. Hoca Tarlan, kendine has edası ile dedi :

« Yavrum, İslâm edebiyatı, Arap veya yalnız İranlıların malı değil, bütün Müslüman milletlerinin müşterek malıdır. Türk edebiyatı İran veya Arap edebiyatının kopyası değildir. Yazarlarımızın eserlerinde bir çok türkçe kelimeler, şiir şekilleri ve bazan müşterek fikirler görülmektedir, amma ruhu Türk'tür ve düşünceleri, Türk hayatından. Türk kültüründen ve Türk milletinin örf ve âdetlerinden alındığı için tamamen orijinaldir. Kadı Burhaneddin, Ali Şir Nevaî, Babür, Şeyban Han, Şeyhî, Fuzulî, Galip Dede, Namık Kemal ve Abdülhak Hâmid'i okuyunuz, fikirlerim doğru çıkacak. Türk edebiyatının mahiyetini bilmek için lisanî kabiliyetten başka ilmi, edebî ve tasavvufî tarih ve tenkid metodlarını ve İslâmî kültürünü mütalea etmek elzemdir » .

Yakın çağ Türk siyaset tarihi büyük çalkanış ve inkılaplarla doludur. Birçok ilim adamları kendi kürsülerini terk ederek siyasî hayata atılmıştır. Ben Hocaya dedim : « Hocaları siyaset adamı olarak görmekteyiz, halbuki sizin siyasetten son derece kaçır bir haliniz var. Sebeplerini ne ile izah edebilirsiniz efendim » . Hoca cevap verdi :

« Oğlum, hocamın en büyük vazifesi islâmî ahlâkî çerçevesi içinde talebelere ilim vermek ve onları örnek bir insan olarak

cemiyete hediye etmektir. Hoca, siyaseti iyi bilmeli, fakat aktif bir hayatı siyasiyeye hocalık zamanında girmemeli ve ilmi siyasete kurban etmemelidir. Hocalar eğer Fakültelerde siyasî fikirlerine göre hareket ederlerse ilmin haysiyeti kalmaz ve ilim sokak mata'ı haline gelir ve talebeler de siyasî ihtilâfından dolayı doğru şeyleri de kabul etmezler. Gayem, bütün hususî görüşlerim dışında talebelerime gerçek ilim zihniyetini aşılmasıdır » .

Bütün bunlardan sonra kendisinin mütevazı ve şefkatli bir yaşayışı vardı. Bilmiyorum, bir gün kendimde rahatsızlık hissettirdim, Fakülteye gidememiştım. Hoca her sabah saat 9'a yakın Fakülteye gelirdi. Odamı kapalı görünce, bunun sebebi ne olabilir diye düşünmüş olacak ki aynı akşam bulunduğum (Şehzadebaşı Site Talebe Yurdu) yere kadar gelmek âlicenaplığını gösterdi. Karşımda hiç beklemediğim bu aziz Hocamı görünce o kadar ferahlanmışım ki hastalığım da artık gitmiş oldu.

BÜYÜK İNSAN VE HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

1958 senesinde Türk ırkının en büyük şairi Mir Ali Şir Nevaî'nin ilk mesnevisi 'Hayret'ül-Ebrâr' hakkında doktora yapmak için İstanbul'a geldiğimde esas doktora hocam Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu tavsiyesiyle Ali Nihad Tarlan Beyle tekrar görüşmem uzun zamandır hasretini çektiğim bir susuzluğu gidermişti.

Onun sihirli ismi merkezden muhite doğru yayılan dalgalar gibi Türkiye hudutlarını aşmış, Pakistan'a ve Hindistan'a kadar uzanmıştı.

Talebelik sıralarımda iken (Karaçi Üniversitesindeyken) onun ismini duymuştım. Pakistan'a karşı büyük sevgi ve ümidi var idi. Üstelik Dr. İkbâl'in eserlerini müstesna zevkiyle Türkçeye çevirmişti. Birçok aydın Türkün İkbâl'i lâıykıyla anlamasına vesile olmuştu. Karşılaştığım birçok kimseler bana Türkiye'deki bu büyük edebiyat otoritesinden sitayişle bahsediyorlardı.

Kendisini görmek ve ilmi sohbetlerinde bulunmak istiyordum.

1957 yılında İkbâl Akademisi davetlisi olarak Pakistan'a teşrif ettiklerinde bu kalbî arzuma nail oldum. Sayın hoca ile geçirdiğim mahdut vakitler belki hayatımın en kıymetli anlarıdır.

Türk - İslâm mütefekkeri ve şairi Ali Şir Nevaî hakkında doktora müdafaamı hazırlarken Çağatay dili ve edebiyatı sahasında hayli istifade ettiğim gibi umumî Türk edebiyatına dair de bu büyük irfan hazinesinden istifade etmeği düşündüm.

Beni bir talebe olarak kabul etmelerini, bana karşı gösterdiği hüsnü teveccüh ve iltifatlarını burada minnetle yâd etmeyi bir viedan borcu biliyorum.

Kendilerinden İkbâl'in Farsça eserlerini okudum ve ilhamı ile Urduca olan 'Tulu'î İslâm - İslâmiyetin Doğuşu' ve 'Şikve, Cevab - i Şikveyi de Türkçeye tercüme ettim. Ayrıca büyük Türk Şairi Fuzulî'nin şiirlerini Urducaya ve Türk padişahı ve şairi Zahirüddin Muhammed Babur'un Türkçe Divanını hocanın rehberliğinde yeni Türkçeye çevirdim.

Allâme İkbâl, eserleri, Pakistan ve İslâm âlemindeki mevkii hakkında birçok bilgilerim var idi. Heyhat Hoca ile karşılaştıktan sonra kanaatlerimde bir sarsıntı olmuştu. Bu ne derin tahlil? Bu ne şümüllü izah? Bu ne olgun düşünce? Farsçaya karşı fesahat ve talâkatı. Hele Türk edebiyatı ve bilhassa klâsik edebiyatına vukufu? Sanki ummanları andıran bir deniz gibiydi.

Gönlü Türk sevgisiyle dolu Pakistanlı bir kardeşiniz olarak Prof. Tarlan'ın müştersk sevgi ve dostluğumuzun yegâne sigortası olan kültür mübadelelerimizde İslâmın filosofik şairi Muhammed İkbâl'i Türk kültürü ve bilhassa klâsik Türk edebiyatına dair ne öğrendimse Hoca Tarlan'dan öğrendim. Ayrıca bir bilimsever ve talebesever olarak beni yetiştiren de bu aziz Hoca Nihad Tarlan'dır.

Hiç şüphesiz Prof. Ali Nihad Tarlan, Türk ilim ve edebiyat hayatının her bakımdan canlı mümessillerindendir ve bu insan yalnız Türkiyenin değil, bütün Türk dünyasının klâsik Türk edebiyatı sahasında rakipsiz bir şahsiyettir. Türk edebiyatı tahlil ve tenkid meydanlarında yeni çıgırlar açmış olduğu için hocayı büyük bir edip ve mütefekker olarak kabul etmek yerinde olur.

Muhammed Sâbir

Türk Dili Bölümü Başkanı
Edebiyat Fakültesi,
Karaçi Üniversitesi, Pakistan

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN

Tahran 1964

Kendisini ilk defa 1934 senesinde Tahranda gördüm. Firdevsî'nin bininci senei devriyesi münasebetiyle kurulan konferansa iştirak etmek üzere Fuat köprülüyle beraber gelmişti. O zamandan beri kendisini birkaç defa ziyaret etmeğe muvaffak oldum. İki sene evvel CENTO tarafından Ankara ve İstanbul Üniversitelerinden Konferans vermek için davet edildiğimden İstanbulda tabiatıyla Ali Nihad beyle epey görüş-düm. Bir sene evvel Ali Nihad Tarlan prof. Akdağ beyle beraber İran'a geldi. Türk - İran dostluk Cemiyetinde değerli konferans verdi. Kendisiyle bir kere daha eski dostluğumuzu yenilemeye muvaffak olduk.

Prof. Ali Nihad Tarlan bir edip ve şairden ziyade bir İNSANDIR.

Kendisinden işittiğim malûmât ve bilhassa İran Edebiyatı hakkındaki bilgi herkesin takdirini çekecek derecede zengindi. Hâlâ İran eşarı arasında hayret edilecek bir hafızaya sahip olduğu şayanı takdirdir.

Fakat Ali Nihad'ın bellibaşlı sıfatı, dediğim gibi ondaki insanlık nezaket ve asalettir. İnsan onunla konuştuğu zaman edebin ne olduğunu hisseder.

Acaba edebiyattan en büyük gayede bu değildir.

Prof. Dr. Rızazade Şafak

G A Z E L

Üstad Ali Nihad Tarlan'a tedris hayatının kırk yedinci yılını tebriken

Suhtedii olsa âşık yine hark-ı can eder
Şem'e dînim peygamber demez pervâne der

Tâze can bulanların sırrına varaldan beri
Derd ararım tıpkısına ehl-i mihnethâne der

Göz bakarken kahpe dünyanın çiçekli yüzüne
Kör olası bağbana yüz gül-i sübhan eder

Şol erenler bezmine mahrem olayım dersiniz
Hakk-ı Mevlânaya nezd-i her ki hodrâ dâned er

Sorsalar Yahyâ-yı zâra devletin noksanını
Fehm-i her devletlüye şî'rim kala bîgâne der

Edinburg Üniversitesi
Türk Edebiyatı Bölümü
Profesörü

John R. Walsh

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN HAKKINDA İNTİBA VE
KANAATLEERİ TEMİN EDİLEN KENDİLERİNİN
DOST VE TALEBELERİ (1)

- 1 — Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu
- 2 — Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan
- 3 — Doç. Faruk K. Timurtaş
- 4 — Doç. Nurettin Topçu
- 5 — Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver
- 6 — Günay Alpay
- 7 — Nevzad Ayasbeyoğlu
- 8 — Namık Kemâl zade Ali EEkrem Bulayır
- 9 — Dr. M. Kaya Bilgegil
- 10 — Tarık Buğra
- 11 — Faruk Nafiz Çamlıbel
- 12 — Zahir Güvemli
- 13 — Mahir İz
- 14 — Elif Naci
- 15 — Ahmet Kabaklı
- 16 — Ferit Kam
- 17 — Baha Kâhyâoğlu
- 18 — Agâh Sırrı Levent
- 19 — Orhan Seyfi Orhon
- 20 — Afife Sâlepçi
- 21 — Mithad Sertoğlu
- 22 — Perihan Tedü
- 23 — Sermet Sami Uysal

(1) Soyadı sırasıyladır.

ALİ NİHAT İÇİN

Prof. Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU

Birinci Dünya Harbinin son senelerinde Erzincan,, Malatya, Kayseri ve Gelenbevî İdadî ve Sultanîlerinde okurken Türkçe ve Edebiyat hocaları «Cenab Şehabettin» den çok bahsederlerdi. Hele o «Karlar» manzumesi...

Bir zaman sonra İstanbula geldim. Bir yüksek mektebe girmek isterken halimde «Cenabb-ı Şehabettin» canlandı. Acaba nerede görebilirim? Sordum, soruşturdum. Beyazıt'daki Zeynep Hanım konağında «Müderriş» olduğunu söylediler. Nihayet bir sene kadar sonra «Cenab-ı Şehabettin» in hocalık yaptığı Edebiyat Fakültesi Edebiyat şubesi'ne kaydoldum. Sene 1920 Müderriş hiç de hayalimde yaşayan tip değildi. O zamanın erkek şıklığı bu «Müderriş» de bütün hususiyetlerle görülüyordu: Paçaları dar pantolon, yumurta ökçe denen bir potin, zarif surette taranmış bir saç. İlk girdiğim sene tâa Anadolu'daki lise talebeliğimden beri şiirlerine hayran kaldığım «Müderriş» Türk Edebiyatından bahsediyordu. Tasavvufa ait anlatışları pek canlıydı. Onun Nesimî'lerden Şeyhî'lerden ve Fuzulî'lerden okuduğu ve okuttuğu bazı parçaların kelime ve mazmunlarını bir başka derste bir başka müderriş izah ederdi: Şerh-i Mütün Müderisi Ferit Bey ve daha sonra Namık Kemal'in oğlu Ali Ek-

Müderriş Ferit Beyle Ali Nihat Tarlan karşılıklı Farsça şiir söyleme (Müşaare) denemesi bile yapmışlardı. Bk. Güneş Yaprak Sf. 116 aynı deneme Ali Ekrem Beyle talebesi arasında da yapılmıştı. Sf. 110.

rem Bey. Buna bir de Köprülüzade'yi ilâve ediniz. İşte Mütare-ke devrinin Edebiyat Şubesi!

Bu şubeye ve daha sonra Felsefe Şubesine benim girdiğim sene galiba son sınıfta bulunanlar arasında birisi Müderris Ferit Beye adeta asistanlık yapıyordu: Ali Nihat. Edebî metinlerden bazılarını gerektikçe ona soruyorduk. Bizden biraz daha eski olanların Ali Nihat'a gösterdikleri saygı bizi de saygı ve sevgi duyguları içine sürüklüyordu. Müderris Ferit Beyin de bu olgun ve yetişmiş talebesine ayrı bir değer verdiğini farke diyorduk. Acemce şiirleri Acemâne bir eda ile okuyuşu, klâsik şiirlerimizi müstesna bir musikiyle inşâd edişi hayranlık duygularımızı minnettarlık hislerimizi her gün biraz daha arttırıyordu. Çevremizdeki kanaate göre klâsik şiirimizin içinden çıkabilen birinci üstad Ferit Bey ise, ikincisi onun çok sevdiği son sınıf talebesi Ali Nihat idi!

Aziz dostum Ali Nihat'la görüşmemin sonunda kendi kendime şöyle düşünürüm : İstanbul Üniversitesinde « İran Kültür ve Edebiyatı Enstitüsü » olsa da başına Ali Nihat geçirilse ve ecdadın bıraktığı güzelim Medreselerden birinde bu Enstitü kurulsaydı, bu Enstitü on şu kadar asırlık Turan ve İran kültürel, ekonomik ve sosyal münasebetlerini incelese, daha sonra bu güne ve yarına ait İran ve Türkiye kültür münasebetlerini plânlasaydı ve nihayet Dünyadan habersiz Bürokrat ve Aristokrat Türk Hariciyesine bir tarih görüşü verse, bir Jeopolitik istikameti gösterse ve ilh.

★

Ali Nihat Cumhuriyetin ilân yılında Fakülteyi bitirmişti. Daha o zaman İran Kültür ve Edebiyatı onun için aşına bir saha idi. Şu halde memlekette kültürel ve siyasî alanlarda gerçek bir alâka bulunsaydı idi bu aşinalıktan 1923-1964 arasında çok büyük faydalar temin edilebilirdi. Bu devamlı ve müstekar alâka İran'la kalmaz, Pakistan'lara, Efganistan'lara ve hattâ İran kültürüne hiç de yabancı olmayan Hindistanlara kadar yapılırdı. Gerçek ve canlı bir siyasî diplomatik münase-

betler zinciri de bundan kim bilir ne kadar faydalanırdı! Yazık ki yukarıda dediğim gibi kurak ve çorak çevremizin yetiştirebildiği insanları yerinde, vatan ve memleket işlerinde kullanamıyoruz. Kullanamamak şöyle dursun bilerek veya bilmiyerek imha ve ifna bile ediyoruz.

Evet! Ali Nihatı aradan geçen 40 yıl içinde kendi içine kaplanmış bir hayatı yaşamaya icbar ettik. Bununla beraber şimdi bile ifa edeceği hizmetler var. Bu hizmetleri düşünmek belki bir hayal! Belki de kültür politikasından yana halâ uykuda olduğumuz için bir ütopya! Ali Nihat için bir kaç satır yazarken bu ütopyaya bilhassa işaret etmek isterim. Kültür varlığımızı temsil eden elemanları ne arıyor, ne soruyoruz. Üstelik ara sıra nankörlük ettiğimiz anlar bile eksik değil!

★

Ali Nihat'la arkadaşlığım talebelik devresinden ziyade sonraki meslekdaşlık hayatında arttı. O İstanbul Liselerinde, ben Anadolu mekteplerinde çalışırken tatil zamanlarında her İstanbul'a gelişimde onunla görüşme ve talebelik hayatımın eski şiirlerini dinleme zevkini onun inşadile daha çok hissedirdim. Aradan geçen on yıla yakın devre esnasında arkadaşlığımıza biraz da Mükrimin Halil'in köprülük yaptığını söylemek lâzım. Hattâ Mükrimin'le Ali Nihat'ın birbirine bağlılıkları ve karşılıklı sevgileri çok kuvvetliydi. O kadar ki Ali Nihat'ın eski şiirin üstadı olması vasfı Mükrimin'in nazarında çok ehemmiyetliydi. Pek girgin ve sosyal karakterli olan Mükrimin eğer aldanmıyorsam, 1934 Üniversite Reformunda onun Edebiyat Fakültesine «Metinler Şerhi» Döçenti olmasına çok gayret etmişti. Zaten fikir piyasasında da Ali Nihat'tan başka bu vazifeyi ifa edecek bir değer pek yoktu. Bu itibarla Ali Nihat lâıyk olduğu yeri bulmuştu.

★

1934 Reformunda Mükrimin, o ve ben yetiştiğimiz aynı noktada birbirimizi bulduk. Dostluğumuz bu ândan itibaren daha ço karttı. (Ben bir kaç ay sonra bir yabancı Profesörün hış-

mina uğrayarak tekrar eskiden bulunduğum Orta Öğretime geçmek üzere iken yeni kurulan bir Fakülteye, İktisat Fakültesine nakledildim.} Mükriminle, onunla arkadaşlığımız gerçi aynı çatı altında değildi, fakat yine de devam ediyordu. Sonraları Ali Nihat'ı meslek hayatında huzursuz kılan bazı hâdiseler esnasında Mükrimin Halil'den beklediği alâkayı göremekten doğan teessürünü ara sıra bana naklettiğini hatırlıyorum. Şimdi ebediyete göçmüş olan müşterek dostumuzu bir tarafa bırakmak yerinde olur. Bereket versin geç de olsa Ali Nihat tekrar eski meslek huzuruna kavuşmuş bulunuyor.

★

Tahran'da bu yılbaşı verdiğim konferansta bana şunu sorular :

«— Dünkü Türk Edebiyatı ile İran Edebiyatının alâkası ma-lûm. Bu günkü durum ne merkezde?» Birden afalladım. Saham ve ihtisasım da değildi. Bereket versin her ihtimale karşı yanıma Ali Nihat'ın (Güneş Yaprak) adlı kitabını almıştım. Bu kitap bana cesaret verdi: «— Bu günkü İstanbul Üniversitesinde sizi ve edebiyatınızı sizin profesörleriniz kadar bilen bir arkadaşımız vardır. Onu sizler de tanıyacaksınız: Ali Nihat Tarlan» dedim. Toplantıda bulunanların çoğu onun adını biliyorlardı. Bu günkü Şâhın vaktile İstanbula gelen babası için yazdığı kasideyi şâirin bir kitabından hemen bularak okumaya başladım. Elimdeki kitabı istediler. Bir tek kitabı hangisine verebilirdim? Nihayet toplantıya reislik eden cemiyet reisi vasıtasile «Encümen-i Dostî-i İran ve Türkiye» nin kitalığına hediye ettim.

Ali Nihat için yazdığım bu hatıra notlarına Tahrandaki «Encümen» salonunda tekrarladığım şu kıt'a ile son vereceğim:

Diyâr-ı şî'rü irfan
Kişver-i âli nijad İran
Cem-ü-Nûşirevanra
Tahtigâh-i adl-ü dâd İran
Ço şîrân por dil-ü derdest
tig-i azm çon horşid
Be-ferr-o izz-o Devlet
ta kıyamet zinde-bad İran
Ta kıyamet zindebad İran
Be-ferr-o izz-o Devlet

Bu kıt'a ve adı geçen kaside için ş uesere bakınız: Ali Nihat Tarlan Güneş Yaprak, 1953, İstanbul Sf. 89 ve 96. Türkçesi de yine bu eserde bulunmaktadır. Kıt'adaki son tekrar ve (Turan) ilâvesi tarafımızdan konferans esnasında ilâve edilmiştir.

23/Kasım/1964

Sayın Adnan Tarlan,

Sayın meslekdaşım Ali Nihat Tarlan hakkında bir eser hazırlamakta olduğunuzu öğrenmek beni çok duygulandırdı. Edebiyata bir dahil ve Ali Nihad'a bir dost olmaktan başka bu işde hüviyet ve selâhiyetim bulunmadığını bilirsiniz. Ben sadece -beni lâyük olmadığım surette metedmesine rağmen- sırf onun yüksek san'attından bir parça olduğu için Rektör seçildiğim gün söylediği tarih kıt'asını size takdim ediyorum. Hiç bir yerde yayınlanmamış olan bu kıt'a; benim nâciz şahsımı değil, onun san'atkâr kudreti ile vefakâr ruhunu aksettirirse yine de bir hizmet olur kanısındayım. Saygılarımla.

Ord. Profesör
Dr. KÂZİM İSMAİL GÜRKAN

Nişterinden, hâmesinden kan revan olmakda hey
Böyle bir fazlusaadet görmedi kâvusı key
Esbi tab'ım toz kopardı sahai tarihte
Fervei beyzâyı giydi Kâzım İsmail Bey.

HOCAM ALİ NİHAD TARLAN

Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan adını henüz lisedeyken, belki de daha önce duymuş ve bazı eserlerini okumuştum, Edebiyat âleminde bir hayli geniş bir şöhreti vardı. Edebiyatçı ilim adamlarının en tanınmışlarından. Üniversitemizin ilk edebiyat doktora olması, ona karşı daha ilk zamanlarda derin bir ilgi ve hayranlık duymama sebep olmuştur. Zaman zaman (acaba bir gün ben de edebiyat doktoru olacak mıyım?) diye düşünürdüm.

Rahmetli babam edebiyatla da meşgul olur ve Mehmet Akifi çok severdi. Çıkar çıkmaz hemen temin ettiği Eşref Edibin (Mehmet Akif) kitabının ikinci cildinde, büyük şâirin ölüm yıldönümü dolayısıyla Ali Nihat Tarlan'ın yaptığı konuşmayı derin bir zevk ve hayranlıkla okumuştum. Bu ne güzel bir hitabeydi...

Liseyi bitirdiğim zaman Ali Nihat Tarlan'ı eserlerinden iyice tanıyordum. Üniversiteye yazılınca, o hocamız olacak diye saadet duyuyordum. 1942 - 1943 ders yılında Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün ilk sınıfındaydık. Heyecanla ilk dersini beklediğimiz hocamız, daha başlangıçta üzerimizde çok müsbet bir tesir bırakmıştı. Ona saygıyla ve sevgiyle bağlanmıştık.

Arkadaşlar arasında Divan Edebiyatına meraklılar vardı. Kendimizi bir şeyler biliyor sanıyorduk. Fakat, dersler ilerledikçe pek de fazla bir şey bilmediğimizi anlamıştık. Divan şiiri öyle zannettiğimiz gibi değildi. Divan şiirinin hendesi bir mükemmeliyeti gösterdiğini, her kelimenin bililtizam kullanıldığını mazmunları, gizli ikinci ve üçüncü manaları hep hoca-

mızdan öğreniyorduk. Daha önce bildiğimiz Fuzulînin (Su kaside) ni bir de Ali Nihat hocanın şerhiyle okuyunca, bambaşka bir şiir âleminin varlığını görmüştük. Dört yıl Fuzulî, Nailî, Nabî ve Şeyh Galipleri hep bu gözle inceledik. Önümüzde engin manâ ufukları açıldı. Onun, divan şiirini anlayış tarzına hayran olmamak mümkün değildi.

(Ali Nihat Tarlan için Divan şiirini bu gün yeryüzünde en iyi anlayan bilgidir demek hiç te mübalâğalı bir ifade değildir. O, bu sahanın tek ve çok büyük bir üstadıdır.)

Ali Nihat hoca çok iyi bir şarkıdır. Şarkın o çok güzel o çok müstesna hasletlerini, incelik, zerafet ve çeşniliğini en iyi şekilde tevarüs etmiş bir kimsedir. Bu manevî vasıflara bir de Batı ilim zihniyetini ilâve ederseniz, onun büyüklüğü daha iyi anlaşılır.

Yirmi yıldan fazladır devam eden ve esirgemedikleri tevecühleriyle bu gün sarsılmaz bir dostluk halini alan münasebetlerimiz, bir çok hatıralar taşıyor. Burada birini çok saadet duyduğum bir tanesini yâd edeceğim. Mezuniyet imtihanım, hocayı çok memnun edecek şekilde geçmişti. İmtihandan sonra, koridorda alnımdan öperek tebrik etmesini, hayatımın en mesut bir anı olarak hiç unutmayacağım.

Aziz hocamız, bu gün altmış altı yaşını bitirmiş ve hocalığın kırk yedinci yılını idrâk etmiş bulunuyorlar. Daha nice yıllar, vatan evlâdına feyiz vermelerini, ilim ve kültürümüze eşsiz eserler kazandırmalarını, en samimî duygularla, hürmet ve minnetle Ulu Tanrıdan niyaz ederim.

Doç. Faruk K. TİMURTAŞ

19/Kasım/1964

Muhterem efendim,

Memleketimizin kültür ve irfan hayatında pek mutenâ mevki işgal eden muhterem Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan hakkındaki hissiyatımı şu bir kaç kelime ile ifade imkânını bana bahşettiğiniz için bilhassa teşekkürlerimi bildiririm.

(«Sokrattan yirminci asra kadar insanlığı peşinden sürükleyen fazilet idealinin gözlerden düştüğü bir devirde yaşıyoruz. Ne olduğunu ve nereye gittiğini bilemeyecek kadar sarhoş bir beşeriyetin kaba ihtiraslarıyla hemâhenk uluyan makinenin kasırgası, halâ «fazilet, fazilet» diye çarpan birkaç kalbin sesini duyurmuyor artık. Şüphe yok ki yeryüzü ruh ve fazilet âşıklarından hâlî kalmıyacak. Profesör Ali Nihat Tarlan, faziletle müjdelanmış ruhlardan olduğu için bahtiyardır. Zira gerçek saadet, faziletten başka birşey değildir. Yalnız faziletli insan mes'uttur. Ancak böyleleri, bütün varlıkları fazilet düşmanlığı olan sefil ruhların yanında yaşamaya kader tarafından mahkûm edince bedbaht olurlar. Zannınca hayatta bu en büyük bedbahtlıktır. Ben Profesör Ali Nihat Tarlan'ı tarihin büyük bahtiyarları arasında yaşıtan ondaki fazilet hazinesine hayran olduğum kadar, Mevlânaları, Hâfızları, İkbâlleri bağrına basan zarafet, nezâhet ve inceliklerle dolu bir ruhu, bu örnek ruh ve fazilet sahibi, hem de ilim ve fikir mâ'bedi olacak yerde, bayağı entrikaların arasında yaşamaya mahkûm kadere de daima esef duymaktayım.

Doç. Nurettin TOPÇU

BABASINDAN İLERİ

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver

Kim? Ali Nihat Tarlan? Çünkü daha dedesi doğmadan kâmil olmuş. (Vaktiyle ben de çocukken, muhakkak ki 1908 den önce, Japon Çiçek Kompirme'leri vardı. Her halde İstanbul'a getirilmişti. El sepetlerinde satılırdı. En büyüğü mercimek tanesi kadar. Tohum değil yaprağıyla ta kendisi çiçek ve tomurcukları içine basılmış. Onu suya atardınız. Açılır, saçılır, genişler büyük, dimdik sapiyle bir çiçek olurdu. Ya suda bırakırdınız, rengârenk ve terütaze dururdu veyahut çıkarılır, kurudukça güzelleşir, endamını alır. Susuz bir şişe veya ufak bir vazoda durdurulurdu.) Bunun mahiyetini büyüyünce anladım. Söyle ki:

(Bende 1920 yılından itibaren bir lâle merakı başladı. Birkaç soğan aldım, diktim. Yeşil bir baş verdi. Uzadı. İçinden bir tomurcuk çıktı. Büyüdü büyüdü. Bir renkli lâle oldu. Sünbüle merak ettim ama, onu suda yetiştirdim. Her gün bir parça büyüdü, açtı, serpildi ve güzelleşti.. Bir gün soğanına baktım. Meğerse Lâle gibi Sünbül de bağrını dolduruvermiş. Açılınca içi dış olmuş, boşalmış. İşte Japonlar çiçek kompirmesini asıl tabiattan öğrenmişler. Hepsini içinde hazır. Sırası gelince çıkarılıyor o da çıkıyor.)

Tabiattakine şaşıtım kadar Japonlara'da hayretten kendimi alamadım.

Şimdi tabiatla ve çiçekte bu. İnsan'da nasıl? Ona bir misal vereyim: Hayatta inceliğin timsâllerini dile getirenleri anlatan bir güzidemizi meselâ Ali Nihat Tarlan'ı. Onda da bir tabiat

var. Hem de çiçeklere mana tabii tüvanını veren bir kudret kompirmesi. Şâir mi desem, değil mi desem? Desem çok sezişli. Demesem de içinden daha içinin derinliklerine uzanan bir gülistanın ta kendisi. Terennüm etse de sussa da yine o. Tıpkı tabiattaki gibi. İçinden açılıp saçılıyor. Ne var idiyse o çıkıyor. Onları dile getiriyor. Çünkü içi onlarla dolu. Hem de tam teşekküllü daldırma değil, kökten sürme. Bu cihetle babasından ileri. Çünkü o da ilerde. İnşallah haleflerine de bir gün öyle söylerler.

Tabiat mahsulünü suda ve toprakta veriyor. Fakat havaya da muhtaç. Zira hayatiyyetini ona medyun. Ali Nihat Tarlanın da birçok eseri var. Kendinden de var, aşılannışları da. Hayatiyyeti onun havası. Tarlan fikren çok olgun. Lâkin kendisinden daha büyükleri terennüm ediyor. Çare yok ses için çeşitli musiki âletlerinden birine ihtiyaç var. O yalnız bunu çağırıyor. Hem de falsosuz. Zira ruhunda falso yok.

O büyükleri okutayım, tanıtayım derken kendisini ortaya koyuyor. Zira o musiki âletlerini çalan kendisi. Sesini onlar veriyor amma onu âhenge sokan da aziz Tarlanımız. Zira içinden geliyor.

Meğerse bu Tarlan ne imiş? Bir kastım olmayarak ona şimdi şunu izafe etmek isterim. O balıklar ki denizin ta içindedir. Nerede olduklarını bilmezler.

Birgün gelecek o başkalarına yaptığı tahlillerin aksülâmesini görerek etüd mevzuu olacak.

Zira içini dışına temamiyle döken bir tabiat cevheri. Hem de bitmemek ve tükenmemek şartıyla. Daha da var. Zira onun iç varlığını ve onun tekâmüldeki seyri bitecek gibi değil. Ortaya serdiği şiirin bu kadar güzellikleri içinde gittikçe olgunlaşarak iç bahtiyarlık âleminde açtığım çiçeklerin isimlerini verir misin? dedim. Onlar pek çoktu amma bana yalnız tava-zuan üçünü bildirdi.

Bu güzel çiçeklerinin tavsifini vereceğim. Sizler isimlendiriniz:

— Edebi san'atları tamamen fizyolijik ve hayatî bir temel üzerine oturtmuş ve bunları bu noktaî nazardan şerh, izah ve tasnif etmiş. Biri bu.

— (Divan edebiyatı eserlerinin şerh ve tahlilinde yeni bir usûle sahip olmuş. Bu vâdide bulduklarının birisi şu: Servinin vahdet oluşu, kumrunun kul ve Peygamberimizin su olduğu.)

Serv serkeşlik kılır, kumru niyâzından meğer

Damenin tuta ayağına düşe yalvara su dememiş mi Fuzulî su manzumesinde. Etti iki.

— Edebiyat Tarihi tetkikine yeni bir noktaî nazar getirmiştir. O da şu: Edebiyat tarihi edebiyatın tarihidir. Edebiyatçıların değil. Etti üç. İçindeki gülistan soğanlarından sadece birkaçı.

Şimdiye kadarı bir tarafa bırakalım. Muhakkak ki bu noktaî nazarlar içinden dışına çıkıyor. Ne güzel tecellî ve mazharîyet. Buna lâîk ve sahib olan Ali Nihat Tarlan meğerse ne değerli bir insan imiş. Munisliği, kemali vekarı, haysiyeti ve her ulvî olgunluğuyla hased edilmeyecek, lâkin gıpta edilecek ve ka'bına kolay varılamıyacak bir varlık. Fikriyatı, şahsiyeti ve geçmişlerden ebedî güzîdeler muhitiyle hem derya ve hem deryadil ve keşfedilmesi lâzım Tarlan'a söylenecek sözler bu kadarcık olmamalı. Mütebakisini de okuyacakların sessiz iz'ânına bırakıyorum.

19/III/1965

19.3.1965

H O C A T A R L A N

Dört sene talebeliğini, dört sene de asistanlığını yaptığım ve halen yapmakta olduğum hocam Prof. Ali Nihat Tarlan'ı tanımak, onunla beraber çalışmak ve bir mesele üzerinde tartışmak insana pek çok şeyler öğretir. Hocam Ahmet Paşa ve Zâtî divanlarını hazırlarken yanında bulunduğum ve onun çalışma tarzını gördüğüm için biraz metodundan biraz da onunla ilgili hatıralarımdan bahsedeceğim. Bu bahsediş hocamı tanıtmaya kâfi gelmeyecektir, ama onu eserlerinden de tanımak mümkündür. Ben burada benim en çok dikkatimi çeken şeyleri anlatmaya çalışacağım.

Çeşitli kütüphanelerden bulunan Ahmet Paşa yazma nüshalarını tesbit eden Prof. Ali Nihat hoca bu divanın tenkitli neşrini hazırlamak için onbeş divan üzerinde çalışmıştır. Metnin üzerinde çalışma yapılmadan ve varyantlar verilmeden önce sahih ve eski bir nüshanın transkripsiyonunu yapan hocam daha sonra diğer ondört divandaki farkları kaside kaside, gazel gazel ayrı defterlere çıkarmıştır. Her an insanın gözünden kaçabilecek bu farklar elimizde toplu şekilde bulunuyordu. Ham maddenin hazırlanmasından sonra asıl önemli mesele olan bu farkların gösterilmesi ve gösterilirken de neye göre yapıldığı meselesiydi. Ben de yeni yeni bu işlere girdiğim için bu meseleyi çok mera kediyor, çalışmaları dikkatle izliyordum. Her sabah muntazam dokuzda Fakülteye gelen hocamla on dakika sonra çalışmaya başladık; çalışma esnasında onun titizliği, dikkati, sabrı ve bir mesele üzerinde bazen bir gün, bazen onu araştırmak üzere bırakarak günlerce düşünmesi ve neticeyi buluncaya kadar da rahat etmemesi gözüm-den kaçmaz, her mesele halledilişte ikimiz de çocuk gibi sevi-

nirdik. Önümüzde devamlı lügâtlar hazır olur, saatleri unutarak çalışırdık. Farkları alırken dikkat ettiği en mühim nokta metnin iç manasının düzeniydi. Bazen en eski ve iyi olarak aldığımız nüshada öyle bir kelime çıkardı ki beytin mânası ile ilgisi olmazdı, o zaman diğer nüshalardaki farklardan istifade ederdik. Eğer onbeş nüshanın ondördü o kelime üzerinde ısrar etse ve yalnız bir nüsha beyte uygun bir kelime verse tabii ki bu bir nüshadaki kelimeyi alır, diğer ondört nüshadakini fark olarak gösterirdi. Çoğu zaman müstensih hatalarını almaz ve derdi ki: «Ben burada esas metne en yakın metni bulmağa çalışıyorum. Eğer müstensih hatalarını da fark olarak gösterirsem veya bir nüshayı esas olarak alır diğerlerinde bulunan farkları aşağıya alırsam bu basit bir teknikten başka bir şey olmaz; düşünceye, metni anlamaya da pek lüzum hissetmeden bunu eski harfleri bilen ve okuyan herkes yapabilir.» Onun için nüshalar hakkında bilgi verirken her nüshadaki müstensih hatalarına kısa da olsa işaret etmek taraftarıydı.

İran edebiyatını ve Farsçayı çok iyi bilmesi ta çocuklukta Gülistan, Bostan gibi kitapları okuyarak bu edebiyata ve dile aşına olması, divan okurken ve üzerinde çalışırken bir çok güçlüğün kendiliğinden halledilmesine yol açardı. En çok dikkat ettiği şeylerden biri de kelimelerin öz mânâlarıydı, tekrar tekrar lügata bakar «Aman evlâdım lügate kahramanlık olmaz» derdi. Fakat çoğu kere de yine daha evvel söylediği mânâdan başka bir şey çıkmazdı, bu hususta hocamın hiç yanılmadığını kat'iyetle söyleyebilirim. (Bilmediği bir kelime (ki çok nadirdi) çıktığı zaman da ona önce beyitten anladığına göre mânâ verir, sonra bunu lügatte arardı, ve her zaman, hayret etmişimdir, dediği çıkardı. Kendisine bunu nereden tahmin ettiğini sorduğum zaman da beyti bana iza heder, o kelimenin orada muhakkak o mânâyı geleceğini söylerdi.) Çalışma sırasında dikkatimi çeken bir şey de, bazı zamanlar okuduğum bir beytin birinci mısraını ben söyler, ikinciye geçtiğim anda hoca sonunu benden önce getirirdi. Bu sadece divan edebiyatında değil, İran edebiyatında da böyleydi.

Buna benzer bir olayı anlatmadan geçemiyeceğim: Bir gün kendisiyle çalışırken bir beytin mânâsını sorfnak üzere okumağa başladım. İkinci mısra'a geçtiğim anda bir yerde takıldım. Hemen hoca oturduğu yerden «her zaman ezu peydâ» dedi. Evet efendim dediğim zaman onu beytin biliyor da sonunu getirdi sandım. Ama öyle olmadığını biraz sonra anlamıştım. Beyit şu idi:

Zihnî be-hame-i kudret musavver-i eşyâ
Hezâr nakş-ı aceb her zamân ezüpeydâ

Bundan üç sene evvel kendisine bir şiir parçasının anlamadığımız bir mısraını bir asistan arkadaşla sormuştuk. Sordüğümüz şiir parçası şu idi:

Yeter cevher-i Nazm-ı derya-hurûş
Biraz nesrile ol cevâhir-furûş
Verir tab'a bir şey çok olsa helâl
Bulur yine iksir ise ibtizâl
Ola derdin ise dahi nâ-kabûl
(Feûlün feûlün feûlün feûl)

Anladığımız mısra beşinci mısra idi. Vezin tamamdı fakat mânâyı çıkaramıyordu. Hoca şöyle bir baktı «aslını görmem lâzım» dedi. Fakat hemen sonra arkamızdan gelerek «evlâdım o mısra yanlış yazılmış aslı şöyle olacak, o zaman mânâ da tamamlanıyor» dedi. Mısraın aslı şu idi:

«Ola dürr dökse dahi nâ-kabûl»

Bunu şöyle bir bakışta buluvermek sadece bizim hocaya nasib olan bir şeydi, o da metni çok iyi anlamasından, kelimelere hakim olmasından ve bu edebiyatın kuruluş sistemini çok iyi bilmesindendi.

Yine yakınlarda Şeyh Galipde bir mısra'a takılmış ve bir kelimenin mânâsını bulamamıştım. Başım ne zaman sıkışsa hocaya gittiğim için yine ona gittim. Çalışmasına dalmış, kaşları çatılmıştı. Ben beyti okudum, şöyle bir durdu ve «bu ke-

limenin mânâsı «ağz kokusu» olacak bir de Kamus'a bak» dedi. Hakikaten kelimenin pek çok mânâlarından birisi de ağzın kötü kokması mânâsına geliyordu «bunu nasıl bildiniz hocam?» dedim. Anlatmaya başladı, «mevzu ramazan ve oruç, insanın oruçlu olduğu zaman ağzı kokar» dedi. Beyit şu idi:

Buy-i hulûfı terbiyet-i âfitab ile

Gisu-yi hûr-ı ine sezâ müşkinâb olur

Çeşitli cepheleriyle hocama ait pek çok anlatılacak hatıram var, fakat ben burada sadece onun bu edebiyata hakimiyetini ve öğretme gücünü anlatmak istedim. Daha pek çok eser hoca Tarlan'ın sihirli elinin değmesiyle can bulmayı bekliyor ve biz de bunu ümid ediyoruz.

Günay ALPAY
İst. Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Türkoloji
Bölümü Asistanı

SEVGİLİ DR. PROF. ALİ NİHAD TARLAN'ımız

Meslek hayatının 47.
yılı dolayısıyla

Daha ilk öğrenim çağında iken hocalığı sevmeye başlamıştım. Bende bu sevgiyi uyandıran; hocalarıma karşı duyduğum pek derin, pek candan saygı olsa gerek... Orta öğrenim hayatımda artık maarifi bir meslek olarak benimsemiştim. İleride az çok özendiğim başka bir mesleği seçsem bile ona hocalığı da eklemeyi tasarlamıştım. Yüksek öğrenim çağına gelince, hâdiseler, beni gönüllüsü olduğum maarif hizmetine doğru çekti, götürdü. Böylece muradıma ermiş oluyordum: Daha Edebiyat Fakültesinin son sınıfında bulunurken sevgili hocalarımdan rahmetli İsmail Hakkı İzmirli ve o zaman Maarif Nazırı da olan Abdurrahman Şeref beylerin teveccühleri beni Darüşşefeka'da (Usul-i tedris) ve (Lisan-i Osmani) muallimliğiyle meslek hayatına sokdu. (26 Mart 1327 - 1911).

(Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra ilim ve talim özleşiyle Fen Fakültesine de devama başladım.) Üsküp Sultanisi edebiyat muallimliğine tayin edilmem üzerine İstanbul'dan ayrılmam gerektiği için bu fakülteyi ilk sınıfında iken ister istemez bıraktım. Balkan Harbinde Üsküp'te bulunuyordum. Harp yüzünden mekteb tatil edilince oraya Hilâl-i Ahmer teşkilâtı için gelen Tefvik Rüştü (Aras) Beyle birlikte Hilâl-i Ahmer adına hastahanelerde çalıştım. İstanbul'a dönünce İstanbul Lisesinin edebiyat ve felsefe muallimliğine tayin olundum. Sonra öğretim dili Arapça olmak üzere açılan ikinci Sultaniye Müdür-i sâni olarak Beruta gönderildim. Bu mektebin kadrosunda tek Türk'tüm. Onun I. Dünya Harbinde lâğvından sonra Gelenbevi Sultanisi Müdür-i sâniligine, buradan da ders yılının ikinci ayı içinde, yatılı haline getirilmesi tasarlanan Vefa Sultanisi Müdür-i sâniligine geçirildim. Meslek hayatımın 1911 - 1915 yılları arasında geçen bu ilk safhaları acı, tatlı ve... Yetiştirici hatıralarla doludur..

İşte sevgili üstad Ali Nihad Tarlanımızla ve sınıf arkadaşlarıyla tanışmamız, onların Vefa Sultanisinin son sınıfında bulundukları 1915 - 1916 ders yılı içinde başlar. Bu Sultani o zaman Cağaloğlunda bir sokağın içinde vaktiyle lisan mektebi ve Hukuk mektebi olarak ta kullanılan bir binada bulunuyordu. İlk kısmı da yakınındaki binayı işgal ediyordu. Yeni kurulan Cebel-i Lübnan maarif müdürlüğüne tayin olunarak 26 Temmuz 1332 - 1916 da Vefa Sultanisi Müdür-i sâniliginden ayrıldım. Bu hizmetten ayrılmadan önce idarecilerle, hocalarla ve son sınıf öğrencileriyle bir hatıra fotoğrafı çekilirken aralarında ben de bulunmuştum.

O zaman I. Dünya Harbi içinde idik. Liselerde askerlik çağına gelmiş olan öğrencileri ordumuz çağırıyor, ihtiyat zabiti talimghâhında yetiştiriyordu. Çekilen fotoğrafta görülen öğrencilerin sayısı 10 dan ibarettir. Bunların üçü de askerlik kıyafetindedirler. Bu niçeliğin niteliği az çok telâfi ettiğini zaman gösterdi : Fotoğraftaki gençlerin birçoğu türlü mesleklerde değerli yerler aldılar. Merhum Hasan - Ali Yücel de o sınıftandır. Fakat fotoğraf çekilirken nedense bulunmamış. Arkadaşlarının arasında görülüyor. On arkadaştan biri Profesör (Ali Nihad Tarlan), üçü tıp doktoru (Ahmet Rasim, İbrahim Hanif, Hâmi Güven), biri mühendis (Nuri), biri fizik, öğretmen (Kasım), biri Tarih öğretmeni (Vefalıların Saim ağabeyi), biri eczacı (Sırrı) olmuştur. Biri de (Tevfik Kut) İstanbul ilinin eski Maarif Müdürlerindendir. Bunlardan şimdi hayatta olmayanları hayırla, rahmetle analım:

Arkasında 5 Temmuz 1332 - 1916 tarihi bulunan o fotoğrafı geçen yıl sevgili üstad Ali Nihad Tarlan'a göstermiştim. İkimiz de bu - üzerinden o zaman 47 yıl geçen - hatıraya derin derin baktık. Bu bakışla içimizden gelen duyguları ve düşünceleri yazmayı da kararlaştırdık. Kararımızdan şu iki manzume doğdu.

GENÇLİK RESMİNE BAKARKEN

Bir genç imişim ben de demek bir zaman evvel.
Duymuş, yaşamış belki de bir ömr-i muhayyel.
Bir devirdi. Lâkin nice buhran ile geçti,
Husrân ile, hırmân ile, hicrân ile geçti.
Yangın söndürüp sildi nemiz varsa, ya harbler,
Bir yandan o çullandı sefaletle beraber.
Baktıkça elem, ye's, keder, ruhumu sardı.
Gençlik diyorum, sanki o günlerde ne vardı?
Bir gün geri dönsün mü o günler? Dese Mevlâ,
Derdim, senin olsun bu kerem, istemem aslâ,
Ben şimdi beyaz saçlarımın zevki içinde,
Ondan daha mes'ûdum, ilâhî, daha zinde...

8 Ağustos 1963 Dr. Ali Nihad Tarlan

« Geçmiş zaman olur ki hayâli cihan değer. »
Hükmünde, gönlünüzce sezilmişse bir hüner ;
« Geçmiş » le « şimdi » ler, geleceklerde birleşir :
İnsan için zaman ne güzel bir hediyedir...
Akle, harim-i kalbe safâ yağdıran « Vefâ » ,
Bulmuş « Nihad » ımızda bizim « ufk-ı itilâ »
Olsun ezel, ebedle müeyyed ve müncele,
Varlık da yokluğun bu visâlinde muntavi...

11 Ağustos 1963 A. N. Ayasbeyoğlu

İçinde kardeşinin teşvikiyle ve yardımıyla türkçe ve farsça manzûmeleri, mensûreleri toplanmış, yayınlanmış, « sevgili babasının aziz ruhuna ithaf edilmiş » olan « Güneş Yaprak » başlıklı nefis eserinin « Önsöz » ünde ve « Hayatımdan birkaç iz » bölümünde verdiği bilgilerden anlaşılıyor ki, Üstad'ın şairliğinde soya çekmenin de geniş payı vardır. Üstad, o « Önsöz » de, « Hayatımda bir an şairlik dâvasında bulunmadım » diyor. Şairler böyle bir iddiada bulunmazlar. Hele şairlik, soydan gelmiş ve tatlı emeklerle de kazanılmış olursa...

Yine o eserdeki « Hayatımdan birkaç iz » de naklettiği gençlik safhalarından Üstadın yetişmesinde ve hele edebiyat alanındaki feyizli gelişmesinde Vefa Lisesinin de çok etkili olduğu belirliyor. Üstad, eserinin bu bölümüne, « Edebiyata intisabımın belli başlı safhalarını karalarken burada durmak mecburiyetini hissediyorum » diyerek son vermektedir. Bu « mecburiyet » in sebebini bilmiyorum. Daha sonra başka bir yazısında « safha » ları bildirmeye devam etmemişse, meslek hayatının 47 nci yılı dolayısıyla, durduğu yerden başlayarak, hattâ o yere kadar verdiği bilgileri daha genişleterek meslek hayatının bütün safhalarını yazmasını özlerim ve dilerim. Bu, maarif tarihimiz için de bir kazanç olur.

Üstadın « Güneş Yaprak » ta toplanılan farsça şiirleri de beni çok ilgilendirdi. Farsça, bizim kuşak için tatlı bir dildir, nazma çok elverişlidir de. Fakat bu dilde « sehl-i mümteni » i andıran bir kolaylıkla şiirler yazabilmek için değme emek yetmez. Üstad, farsçada bu seviyeye yorucu gayretlerle, koku sızdırmıyan alın terleriyle erişmiş olsa gerektir.

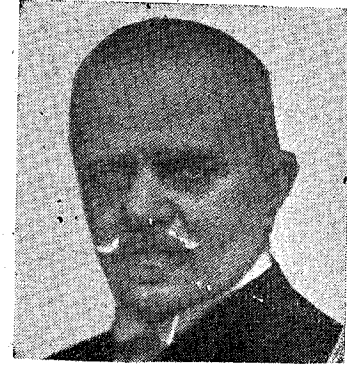
Üstadın yine « Güneş Yaprak » ta toplanılmış eski ve yeni vadide türkçe şiirleri de onun duygu ve düşünce hayatından yükselen içli ve engin yankılardır. Bunlar dilimiz üzerindeki tasarruf kudretinin nişaneleridir de...

Üstadın 47 nci meslek hayatını kutlarken değerleri ve meziyetleri üzerinde istediğim kadar durmadığım için üzgünüm. Yazabildiklerim, gönlümün sesidir. Yerinde olan bir sükût bile çok şey anlatabilir.

Sükûtu pek severim, ruhumun neşidesidir;
Sükût, bence Huda'nın duyulmıyan sesidir.)

diyerek, sağlık ve mutlulukla başarılarının devamını dileyerek susuyorum.

Nevzad AYASBEYOĞLU

Namık Kemal zade
Ali Ekrem Bulayir

31/Teshrinievvel/1936

Gözümün Nur-u İbtihacı Nihad,

..... artık eve müsterih olarak döndüm. Elektrik cereyanı hınzır ağırları da durdurduğundan keyfim yerine geldi. Benim asıl neşe - bahşa - yi ruhum olan hal ise Nihadımın huzur-u muazzezidir vallahi. Bunu sen ne kadar bilirsen bil, ben yine söylemekten kendimi alamıyorum. Yeni bir delil istersen o da var. Bak « Ta'ir-i İlâhi » (1) den bir parçayı sana tekrar okutmanın verdiği semereye: gönderdiğim üç kıt'ayı bir saatte filân yazıverdim. Dün akşam Celilem'e (2) okudum ve anlattım. Aman, dedi, benim anlayabildiğime göre güzel ama, mademki eserinin mukaddemesidir. Tek kusuru bulunmamalıdır. Sen onu Nihad Beye gönder de fikrini açıkça söylesin. 'Zaten öyle yapacağım. Nihadın kör kadı diyecek kadar her sözünü doğru söylediğinden de eminim'....

Namık Kemalzade Ali Ekrem BULAYIR

(1) Ali Ekrem Beyin son yazdığı manzum dasitanî bir eserdir.

(2) Ali Ekrem Beyin refikalarıdır.

ALİ NİHAD BEY'E DAİR

Dr. M. Kaya BİLGEGİL

Ali Nihad Bey'in kırk beş yılı geçen öğretim faaliyeti münasebetiyle mütevazı bir şükran tezahürü olarak tertip edilecek bir risale için yazı hazırlamanın güçlüğüne takdir etmiyorum değilim. Bu cür'etim, bir had-nâşinaslıktan değil, Hoca'ya bağlılığımın haddimle makûsen mütenasip bir durum arzemesinden ileri geliyor.

Nihad Bey; şairliğiyle, âlimliğiyle, hocalığıyla, bütün bunların üstünde insanlığıyla, faziletiyle çeşitli yönleri olan bir şahsiyet. Bu işe başlarken yazıma bir etüt karakteri vermek, hocamızın şiirlerini incelemek istiyordum : Bir kısmı muhtelif mecmualarda dağınık hâlde bulunan, bir kısmı henüz basılmamış olan bu şiirlerin bütünü, düşündüğüm tarzda kronolojik bir sıraya tâbi tutabilmek, çeşitli yönlerden geçirdiği gelişimi araştırabilmek, kaynakları etrafında dolaşabilmek şurada dursun ; bana verilen zaman içinde, heyetini tesbit bile mümkün olamadı. Bu itibarla tasavvurumdaki çalışmayı daha geniş bir zamana bırakarak Ali Nihad Tarlan'ın hocalık yönünü kaleme alıyorum. Bu, hem onun talebeyle münasebetinin tarz ve derecesini hem de geniş ilminin - talebenin alabilme siâsı nisbetinde - sahalarını kavrayacaktır. Böylelikle, emsali asırlarda bir yetişecek olan bu müstesna şahsiyetin Türk irfan hayatındaki bir yönünden bahsedebilsem - bir yönünü aksettirebilsem demiyorum, bazan bahsetmek de saadettir -, mes'ud olacağım. Böyle bir yazının, devamlı temasların verdiği intibâlara dayanacağı, tavzihten vârestedir ; hele benim kalemimden çıkarsa...

Nihad Bey'in hocalığı 1335 yılında - yanlış hatırlamıyorsam - Gazi Osman Paşa İdadisi'nde başlar. Galatasaray'dan Kabataş

Lisesi'ne kadar birçok maarif mekteplerinde, Maltepe Askerî Lisesi'nde, bazı azınlık okullarında seyreder. Nihayet Edebiyat Fakültesi Metinler Şerhi Kürsüsü ile büyük âlim, asıl çalışma sahasına girmiş bulunur. Bu meslek hayatının garip zikzakları vardır : (Doktora yapmadan önce lise hocası iken, doktoradan sonra orta mektep hocalığına gönderilir. Yahut Darülfünun'da Fars Edebiyatı hocalığı için imtihana girer, başka bir zâtın kayırılması için imtihan evrâkı kaybedilir. Daima talebesinin memnûn, bazan arkadaşlarının gayr-ı memnûn kaldığı bir çalışma hayatı sürer, gider. Bu arkadaş bazan müfettiş olarak karşısına çıkar. (Orta kısma ait derslerin birindedir : Yanlış hatırlamıyorsam Abdülhak Hâmid'in Târık'ından bir parça okutulmaktadır : Bir noktayı, Müfettiş yanlış, talebe doğru izâh etmiştir. Sınıfta hezime uğrıyan teftiş âmiri, Hoca'nın derslane dışındaki faaliyetinde, müdür muavinliğinde hatâ arar ; mektebin bazı yerlerinin temiz olmayışı üzerinde durur. O müfettiş ki, vaktiyle yedikleri içtikleri hoca ile ayrı gitmiyen - yanlış hatırlamıyorsam - bir yangından sonra, hayatının bir safhasını Nihad Bey'in ihtimamı içinde geçirmiş olan bir şahsiyettir.)) Bu nevi hâdiseler çoğaltıldıkça çoğaltılabilir. Benzerlerine Türkiye'nin birçok hocalarının hayatında rastlanabilir...

Fakat Nihad Bey'i gıyabında böyle bir anektot içinde tanıdım. Ben, Kabataş Lisesi'ne talebe olarak girdiğim zaman, talebe an'anesinde Hoca'ma ait yukarıda zikrettiğim « Müfettiş » hâtırası yaşamakta idi : O zamanlar, arûz vezniyle Ahmet Hâşim tarzında şiir yazardım. Şiirle uğraşan talebe, birbirlerinin kokusunu mu alırdı bilmem? Hemen buluşurduk. Söz şiirden edebiyata, edebiyattan hocalara intikal ederdi. Benden önce Kabataş'a girmiş olanlar daha önceki nesilden naklettikleri bu anakototu öğrenerek tekrarlarlardı. Şimdi Anadolu Kulübü Müdürü Bedri - bizim Bedri Ağabeyimiz -, Kabataş Lisesi'nin bize nisbetle eski me'zunlarından ; hem İktisat Fakültesi'ne talebe olarak devam eder, hem de Mektep'te muallim muavinliği ederdi. Nihad Bey'in talebesi olmuştu. Ondan da Hocamızla ilgili bazı

şeyler dinlerdim. Fakat « Müfettiş » meselesi, ondan çok önceki yıllara ait olmalı.

★

Ali Nihad Beyle' ilk defa, şimdi Vefa Lisesi'ne geçmiş olan eski Yüksek Öğretmen Okulu'nda küçük bir imtihan odasında karşılaştım. Edebiyata hevesli olan her genç, gıyâben hayranlık beslediği bir şahsiyetle karşılaşıncı nasıl bir heyecan duyarsa, ben de öyle bir heyecan duydum. Bunları uzatacak değilim.

Nihad Bey, « edeb » in iki mânasını da nefsinde toplamış bir zât olarak karşıma çıkıyordu : Şekil, evza, hareket, konuşma, hepsi birbiriyle imtizaç etmişti. Hepsinden edep, zerafet, İstanbul efendiliği, çecelebilik akıyordu. Bu hep böyle devam etti.

İtinâ ile taranmış saçlar, itinâ ile kesilmiş bıyıklar, daima kolalı gömlek, hemen her zaman ince bağlanan kırıvat... Ben, hiçbir havada Nihad Bey'in değil pantolonuna, ayakkabısına dahi çamur bulaşmış olduğunu görmedim, yahut hatırlamıyorum. Onun altından hissini veren ince çerçevesi gözülüğünün altında ifadesi şefkatten melâle kadar değişen gözleri vardır - bu gözlerde birgün huşunet görmedim - , bu mülâyim bakışlar, daima üzerimizde bir sihir te'siri bırakırdı. Belki okuttuğu şeylerin te'siriyledir, ben bunlarda dâima efsânelerdeki güzel gözlerin ifadesini aramışımdır. Hâtırıma gelmişken ilâve edeyim, gözlerle alâkalı en sevdiğim mısra da Nihad Bey'in kaleminden çıkmıştır :

Beyâban - pâymâl - çeşm - i âhûst

Bu bakışları, dudaklarından eksik olmıyan tebessümün ışıkları tamamlardı. Bu tebessüm, bizim bütün çekingenliğimizin kalkması için kâfi gelmişti. Nihad Bey'in sesi öylesine şefkat doludur ki, ben bu sesi, çok defa kulaklarımdan önce lâmisemle duymuşumdur. Nihad Bey, bugün parmakla gösterilecek kadar emsâli azalmış olan « efendi » tiplerindendir. Bizim medeniyetimizin yıllardan beri nesilden nesle süzülerek gelen « efendi » tipinin son mümessilidir. Fakülte'de, Yüksek Öğretmen Okulu'n-

da, - son devrede Mersin Efendi an'anesini yaşatmaya çalışan, heyhat ! - Yavrunun Çayhanesi'nde, - bütün Üniversite talebeliğim boyunca - bu zâtın bir ferd-i âferide aleyhinde bir kelime konuştuğuna rastlamadım. Nihad Bey'in nezaketinde de en ufak bir yapmacık taraf yoktur. Bu, onda irfanla ilmin birleşmesinden gelen bir vasıf olmalı. İşi hâmidâne bir dille ifade etmek istemem : Bir rind fakat mazbut, bir derviş, fakat muntazam, bir vekar fakat mütevâzî derdim. Ondaki bu son tezâdın ifadesini kendi mısraıma bırakalım :

Bigânedir sukûta düşer toprağa fakat
Düşmez zemîne zıll-ı cebîn-i tebâhımız

Nihad Bey'i talebesi, her şeyden önce bu dış görünüşü ile sever. Fakat Hoca'mızın nev'i şahsına mahsus olan tarafı, bunların da dışındadır. Bu zat, emsali bir daha güç yetişecek olan ilim âbidesidir. Onun İstanbul Üniversitesi'nde ilk edebiyat doktorası vermiş olması ; aynı Üniversitenin ilk ve son iki « agraje » imtihanı geçirmiş iki hocasından biri bulunması, işin resmen tescil edilmiş taraflarıdır. Bunlara Ripka, Duda, Minorski gibi müsteşriklerin sitayişleri de inzimam eder.

Fakat ben, onun derslerinin nasıl bir kültür hazînesiyle dolu olduğundan bahsetmek isterim. Bizim ; Asya'ya, Afrika'ya, Avrupa'ya dağılan geniş coğrafyamızda yaşamış kavimlere ait medeniyetlerin, müşterek bir zevabandan sonra, şiir potaları içinde vücûda getirdiği yeni terkipleri, bu terkiplerin asırdan asıra süzülüp haddeden geçişini onun derslerinde görebiliriz. Bunları bütününüyle yalnız o bilir. Onun şahsında muhteşem tarihimizin mânevî dekorları olan, bugün büyük bir kısmı kaybolmuş bir kısmı peszindilikler hâlini almış eski örfümüzü, medeniyetimizi, itikatlarımızı, sanatlarımızı, hırfetlerimizi, hasılı bizi biz yapan şeylerin kâffesini buluruz. Heyhat ki, yalnız onun şahsında ! Bu bakımdan Nihad Bey'e karşı olan hassasiyetim, bir bakıma tarihime karşı olan hassasiyetim gibidir.

Nihad Bey, her kelimesi, arabeskin bir unsuru gibi yerleştirilmiş eski şiirimizi tahlil eder. Bu şiirin hendesesiyle ünsiyet peyda etmemişlere sunî gelecek bu sihirli nizamın içinde bütün bir Ortaçağ şarkının rü'yâsı saklıdır. Bir remzin altında bütün bir kâinat görüşü, bütün bir astıranomik nizam bekler; altındaki mısrada ona astroloji bir talih açar, yanından mitolojik bir fıkra cevap verir, o bir harb, bir sulh, bir eğlence âlemine yol açan bir tedâyle karşılaşır. Desen teşkil edecek, bu teferruatlı ziynetin altında şair söyleyeceğini söyler.

Bu derslerde, bütün bir Ortaçağ şarkının itikatlarını, vecdini, teslimiyetini, sabrını..., bunların bağlı olduğu bilgiler manzumesini, onlara ait ıstılahları mısralar üzerindeki nakışlar halinde görürüz. Kur'an, hadis, tasavvuf, kelâm, fıkıh gibi âlî ilimlerden cifir gibi bâtil ilimlere kadar her çeşit bilgilerin izlerine rastlarız.

Hind'in, İran'ın, Babil'in, Eski Anadolu'nun, Arabistan'ın... çeşitli efsaneleri, çeşitli medeniyetlerinin peszindelikleri bazan kahramanlıkları, bazan vakaları, bazan müesseseleri, bu mısraların arabeski terkiibindedir. Bazan bir mazmunun altında tarihi devrelere ait jeolojik bir hâdise uyuklar.

Uzun Asya kervanları, yüce duvarları, demir kapılı şehirleri; silâh, ziynet eşyası, çeşitli ipekli kumaş, baharat, kitap satan bedestenler; bu silâhların, bu eşyanın, bu baharatın envaini ait isimler; çeşitli deniz yolları, gemiciliğe ait ıstılahlar hep bu şiirin malzemesi arasındadır.

Bazan mantık, cedel, bedi, beyan, tarih, hattâ riyaziyyat bir kelime ile bu mısraların terkiibine girer.

Eski musavvirler, tasvirler, musiki makamları, musiki âletleri, eğlenceler, kıyafetler, rakslar, mesireler, teferrüçler, bahçeler, gâh bu bahçelerde ihtimamla yetiştirilen gâh tabiatın bağrından fışkıran çeşitli çiçekler... hep bu şiirin terkiibinde birer tezyinî unsurdur.

Bunlar saymakla bitmez : Bu kocaman eski Asyanın medenî mirasları, bizim eski şiirimizde saklıdır. Onların anahtarı da yalnız ve yalnız Nihad Bey'dedir. Bu yüzden Nihad Bey'e' bağlılığım, bir bakıma milletimin mazisine bağlılığımdır.

Metinler Şerhi'ni lüzumsuz sayanlar, bir imparatorluk edebiyatının, hele böyle bir coğrafî zemin üzerinde kurulmuş olan bir imparatorluk edebiyatının ne olacağını düşünemiyenlerdir : Müsteşrikler, bizim lûgatimizi anlayabilirler, fakat şiirimizi asla!

HOCAM ALİ NİHAD

Edebiyatımızın büyük bilgini muhterem Ali Nihad Tarlanı 1938 yılına, hocam rahmetli Rıfkı Melûl Meriç vasıtasıyla tanıdım : Bir çeşit Akademi havası taşıyan Küllük Kiraathanesi'nde idik ve masamızda, şimdi ikisi de Hakkın rahmetine kavuşan Profesör Mükrimin Halil Yınanç ile Selim Nüzhet de bulunuyordu. Ben ise Edebiyat öğretmeni olmak için yanıp tutuşan yeni bir lise mezunundan başka bir şey değildim. Belki bir parça da yazmak istidâdı olan bir genç; zira hocam Melûl beni öyle buluyordu.

Tarlan'ın o unutulmaz kalb sesi ile ; 'vah vah; hem edebiyat, hem öğretmenlik' deyişini hâlâ hatırlarım. O ses, her işittiğimdeki gibi sevgi doluydu ve çekeceğim sıkıntılara, karşılaşacağım güçlüklerle daha baştan; « hazır ol » dermiş üstadımız meğer.

Daha sonraları profesörümüzü, Darüttalim'deki değerli grubun içindeki mümtaziyeti ile tanımak şansını elde ettim. Diyebilirim ki, o akşam sohbetlerinde edindiğim kültür havasını hiçbir kürsü karşılayamamış, hiçbir kürsü kafamı ve ruhumu o sohbetler kadar besleyememiştir; tarih ve edebiyat içimde tortulaşırdı. Muhterem Ali Nihad Tarlan'dan kalma öyle cümleler vardır ki, bunların sanat ölçülerimin teşekkülünde baş rolü oynadıklarını çekinmeden söyleyebilirim.

Bana divan edebiyatını, birçok mutlu edebiyatçılara aşıladığı gibi, hocam Tarlan sevdirmiştir. Ve ben bu edebiyatı anlamadan, sevmeden köklü bir san'atkâr yetiştireceğini kabul edemiyorum. Hocama minnetim bu yüzden de büyüktür.

Burada minicik bir hâtıramı da anlatmak isterim : Bir dersde, hatırladığıma göre, hocam şöyle demişti : « Nerede bir şiir varsa, orada bir yalan vardır ! »

O anda aklıma Yahya Kemal'in bir mısraı geliverdi : 'Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum'

Bana göre bu, gerçeğin şiirleştiği bir mısra idi. Söyledim.

Mümkün olsa da, değerli hocamızın o derste şiir için söylediklerini sanattaki gerçek ve gerçekdışılık üzerinde yaptığı konuşmayı burada uzun uzun yazabilsem. Bu mümkün değil elbette. Ama şu kadarını söyleyebilirim ki, o ders bize şiirin kapılarını bir parça daha aralamıştı.

Profesör Ali Nihad Tarlan'ı tanıdığım, hoca olarak gördüğüm için bir kelime ile mesudum.

Tarık BUĞRA

ALİ NİHAD TARLAN

25/12/1964

Asırlarca üç koldan gelişmiş olan geniş Türk Edebiyatı'nı ihmâl ve nisyandan korumak, geçen devirlerimizin san'at ve medeniyet mahsullerini zevkimizde ve şuurumuzda yaşatmak düşüncesiyle, Profesör Dr. Ali Nihad Tarlan'ın 47 yıldan fazla gösterdiği her türlü gayret, hâfızaların sayılı takdir ve hürmet mevkitlerinden birini işgal etmekte haklıdır.

Zira bugün her neslin lisanından ve kaleminden çıkan düne ait hemen her mısra'ı bercestenin tazeliğini muhafaza etmesinde üstadın Millî ve Tarihi hakkı vardır.

Böyle tarih-şümûl hâtıralar karşısında şahsî hâtıraların harekete geçmesi güç olmaz mı? O güç vazifeyi benden daha güçlü dostlarına ve hayranlarına bırakıyorum.

Faruk Nafiz ÇAMLİBEL

Güvemli'nin Kalemıyla

33 YIL SONRA

Öğrenci diye Edebiyat Fakültesine gireli tam 33 yıl olmuş ! İnsana âdeta dehşetveren bir sayı... O günden bugüne ne kaldı? Otuz yılı bulan öğretmenlik hayatımda edebiyatla ilgili pek az yayın yapabildim. Meslek hayatımın son yirmi yılı sanat tenkidi ve sanat tarihiyle uğraşarak geçti. Hocam Ali Nihad Tarlan, bu istidatsızlığını galiba daha o zamandan keşfetmişti. Sonradan oğlu Adnan Siyadet, lise onuncu sınıfında talebem olunca, hocadan aldıklarımızı ona verdik. Böylece ödeşmiş olduk El elde, baş başta, kaldık.

Evet, otuz yıl öncesinden kalan, sadece, dünmüşçesine canlı, renkli, aydınlık hâtıralar... Biz, o zamanlar, birkaç arkadaş, Fakültenin tuzu, hattâ zaman zaman biberiydik. İşte meslek ihtisası dışında, Ali Nihad Hoca'nın hayran olduğum insan tarafının en belirli yönü, engin müsamahasıdır. Gözlerinde yanan sevgi ışığını görüp de şırmarmamak kaabil miydi?

Bakın, bugün bile aklımdan çıkmayan, yirmi yaşın densizliklerine bağlı mizah denemelerine:

«Nihat Bey yâ ne denlû bülbül-i şerh-i metindendir
Ki ders taktır ederken âşık-ı bizâra dönmüştür»

★

«Metinler Şerhi bâbında Nihâd-ı cânımız vardır,
Eyâ üstâd, gel, bak, haylice ihvânımız vardır,
Bu zâhir bendeniz var, bir dahi sultânımız vardır,
Edübbâ-yi kirâmız, gül ve bülbül tek gıdâmızdır,
Sadây-i cehl-i mutlak her zaman aksi sadâmızdır!»

★

«Sarardı cephe-i simîn ü gül - likay - i Nihâd
Belây-i ışk-ı siyâhın esiridir her dem»

★

«Kasdımız zikreylemektir hemcivâr-ı Tarlan'ı
Çünkü yok âlemde kevkeb mâh-i tâbân üstüne
Sen ki doktor olduğunda dakk-ı bâb itmiştiler
Komşular imân ile şahsında Lokman üstüne
Bir sefer kıldın ki hoşnûd eyledin Firdevs'i'yi
Tam dokuz gün Bay Dekan'la mülk-i İran üstüne
Derd-i ışk etmiş nevây-i savtını hem bineva
Hem Nevâî kadri vermiş nâle-i cân üstüne
Bulsa Albayrak veya Seylân çayından durmadan
Şürbeder lezzet duyup fincân fincân üstüne
Leblerin nemlendirirken sanki istikrâh eder
Ders verir her hâl ile âdâb ü erkân üstüne
Çeşm-i mahcûbun hocam, bakmaktadır hep yerlere
Süzme çeşmin gelmesün müjgân müjgân üstüne»

★

«Maksadım lâkin edây-i hizmet-i üstâddır
Sıkletim Tarlan'a nisbet lâyezâl eyler beni
Ey büyük üstâd-ı nâle, âşık-ı vehm ü hayâl
Aks-i feryâdın gariyk-ı eşk-i âl eyler beni
Öyle bir teşrih edersin kim Nedimâ zâr olur

Maktel-i Divân derhal bimecâl eyler beni
Kudret-i Hak'dan rimel var çeşm-i mahcûbunda hem
Mısraı lâbis-libâs-ı kıyl ü kaal eyler beni
Bir kazan kaldırdı bak re'sinde perçem leşkeri
Ah kim zülfün Hocam pejmürde-hâl eyler beni»

İşte, otuz üç yılın ardından hatırdaki kalan bu mısralar karşısında Hoca'nın tutumu: Ya gevrek bir kahkaha, ya: «gel, seni alnından öpeyim»... Bugün, o romantik yaşı heyecanlı çocuklukları dudaklarımızda bir tebessüm bile yaratmıyor. Ama o zamanlar...

Memlekete bunca hizmet etmiş, bunca insan yetiştirmiş Ali Nihat Tarlan hakkında ,ona adanan kitapta ben, bunları mı söylemeliydim? Ne büyük büyük lâflar etmek, ne kasideler okumak mümkündü. Sanki öyle yaparak, varolan bir değere değer katacaktım! Haydi canım, siz de... Baki kalan bu kubbe- de, daha doğrusu izi bile kalmıyan Küllük'te içilen çayların rengi, kokusu, lezzeti ve çocuk günlerimizin tatlı heyecanı!

Zahir GÜVEMLİ

20/Kasım/1964

PROFESÖR DORTOR ALİ NİHAT TARLAN

Üniversite Edebiyat Fakültesinin kıymetli Profesörü Muhterem Ali Nihad Tarlan'ın 47 yıllık hayat-ı ilmiyesi talebesi ve kendisini seven münevverler tarafından bir ihtifal ile tebci hazırlıklar yapılırken ben de birkaç söz söylemek istedim.

Muhterem hocamız Prof. Köprülü Zade Fuad Bey'in yurdumuzda her zaman çorak bulduğu ilim sahasını hiç olmazsa baldıranların istilâsından kurtarmak için arasıra zuhur eden erbabının çapa sallaması, bütün bütün ölü toprak olmaktan kurtarır.

Neden her sahada yeteri kadar ilim adamı yetişmedi? Bu soruyu kim kimden soracaktır. Bu suali, ilimle her ilgisi olan, Üniversitenin istiklâlinden evvel Maarif Vekâletinden, muhtariyetinden sonra da kürsü sahibi Profesörlerden soracaktır. Herkes kendi sahasında bunun nedenlerini araştırsın. Biz kendi Fakültemize bakalım, (1950 senesine kadar Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde en az rub'asır re'sen hükümrân olan beynelmîl şöhreti haiz Profesör Köprülü Fuad Bey hocamız kendi sahasında olmamak üzere Fakülteye birtek unsur-ı marifet ihda buyurdu. O da değerli Profesörümüz Cafer Oğlu Ahmed Bey'dir. Halbu ki bu uzun müddet zarfında rahle-i tedrisinden binlerce talebe arasında nice kabiliyetler gelip geçmiştir. Hatıratını yazacak olursa bilmem bu hususta ne buyuracaktır?)

Büyük bir zevk ve iftiharla kendisinden bahsetmek istediğimiz Profesörümüz Ali Nihat Tarlan da hocasının isrine uyarak bu yıl zib-i kürsi-i tedris olan Profesör Doktor Abdülka-

dir Karahan'ı yetiştirdi. Bir gül ile ne yaz ne de gülzâr-ı marifet vücut bulur. Ondan dolayıdır ki bütün araştırmaların ağır yükleri kendi omuzlarına yüklendi. Kütüphane-i Edebiyatımız bundan dolayı kısır kaldı. Profesörümüz Ali Nihat Bey'in yaptığı tetkikler ve araştırmalar, neşrettiği eserler, müsahhah nüshalar şöyle bir gözden geçirilecek olursa sarfetmiş olduğu himmet ve emek ve vasıl olduğu paye-i marifet güneş gibi âyan olur. Ben eserleri üzerindeki tetkik ve tahlili, erbabının ayrı bir konu olarak ele almasını temenni ediyorum. Benim tanıdığım müstesna kabiliyet, tam bir ilim hüviyetine bürünmüş hassas ruhlu ince bir şâir-i âlimdir. Türkçe ve Farsça o kadar suhûletle, bilhassa nazmen, ziynet-i hafıza olacak kıt'alar vücuda getirir ki edebî kabiliyetini bilgi unsurlarıyla hem-âgûş olarak görürsünüz. İran seyahatinde lâayık olduğu alâkaya mazhariyeti bunun en büyük delilidir.

Hiç unutmam, bir fevvare-i zekâ olan merhum hocamız Prof. Ömer Ferid Kam, o zaman Ömr-i giranmayesini liselerde geçirmekte bulunan Ali Nihat Tarlan için: «Ah evlâdım! Kaç defa Nihad'ı muavin olarak istedim vermediler» diye takdîrkâr teveccühlerini izhar etmişlerdi. Birgün Üniversite Kütüphanesinde Arapça bir metni istinsah ediyorduk, o söylüyor, ben yazıyordum. Bitmesi biraz uzun sürmüştü. Yine aynı telehhüfü tekrarladı: «Ben bu yaşta bunlarla uğraşacak adam mıyım? Ah Nihat Ah! Bir türlü Fakülteye almağa muvaffak olmadım. Bugüne kadar dişe dokunur bir iş meydana gelirdi. Ben Üniversitede nasıl profesörlük yapılacağını bilirim. Gel gelelim meydana dar» demişti. Ali Nihat Bey'i kürsüye nihayet Üniversite kurulduktan sonra hocamız Köprülü telâfi-i mâfât için çıkardı. Biz kendi zûr-i bâzûy-i manevileriyle Üniversiteye girenleri değil, üstadların gevherşinas nazarlarından kaçmıyan değerleri, Hoca Hayret'in beytini hazf ve isbat ile:

Bir şâhab-ı fazl iken düşmüştü evvel hâke bu,
Ben çıkardım göklere bir mâh-i irfandır deyu.
kadirhanlığını diriğ etmemelerini bekliyoruz.

Şimdi kıymetli Profesörümüzden Edebiyat Lügatı başta olmak üzere pek çok eserler ummaktayız. Divan Edebiyatımıza ait sanadid-i edebimizin tetkikli müsahhah ve izahlı nüshalarının neşrine sağlık saadeti içinde muvaffak olmalarını beklemek hakkımızdır. Ömr-i azizi, âsar-ı feyzâfez ile hâledar olsun.

Mahir İZ

PROF. ALİ NİHAD TARLAN

Zil çaldı, içeri girdik, yoklama yapılacak. Biribirine teces-süsle bakan bir sürü yabancı çocuk. Herbiri bir başka Rüştüye-den gelmiş, Vefa İdadisinin birinci sınıfında ilk defa karşılaş-ıyorlar. Hayat boyunca kaderlerini paylaşacağı arkadaşlarına karşı hepsinin yüzünde birer istifham sallanıyor. Tevfik efendi numaralarımızı okumağa başladı. En küçük numara: 7.

Zayıf, çelimsiz, esmer bir çocuk ayağa kalktı. Hiç birimizin işidemeyeceği kadar hafif bir sesle ismini âdeta fısıldadı. Sınıf-ta çıt yoktu ama mubassır da duymamıştı. Ancak üçüncü soru-sunda öğrenebildik adını : Nihad.

O kadar ciddî' o kadar vakur idi ki ona çocuk denemezdi. 7, Nihad efendiden ziyade Profesör Nihad Tarlan'a benziyordu. Derste, teneffüste, bahçede, jimnastikhanede, sokakta hep o pro-fesör edası ile dolaşıyordu aramızda. Biz ise haşarı ele avuca sığmaz çocuklar, sıçradıkça o mütebessim, -ayıplar gibi değil ama - yüzünde acımağa benzer bir mânâ ile bakıyordu bize.

Sonra her biri birer şahsiyet olanların bazıları duruldu, ağır başlı adam oldular, bir kısmı da hep öyle haşarı ve kabına sığ-maz olarak yaşadı. O ise, yinemünzevî, mütevazî ve sessiz bir kürsü profesörü.

Hatta anneciğinden de profesör olarak dünyaya gelmiş di-yeceğim bu Ali Nihad Tarlan'a.

Sonraları ben onun içini gördüm. Müzede Ali Şir Nevainin Farsca Divanını istinsah ederken daha iyi tanıdım onu. Bu sakın görünüşlü varlığın içinde tutuşan yangının çok sonra farkına varabildik. Diyebilirim ki « Dışı sükûn ile malî, derunü mahşer-dir » . Ali Nihad Tarlanı anlatabilmek ne haddime benim. Akord-suz sazla büyük besteler çalınmaz.

Elif NACİ

TARLAN HOCAMIZ

Sevgili hocamız Ali Nihad Bey, bana hep bir hareket, muhabbet ve kibarlık timsali halinde görülür. Uzun süre, o tükenmez ilim ve sevgi kaynağından feyz almış olmakla bahtıyarız. Kendisini, daima dinç, zinde ve hep o hareket haliyle gördükçe hoşnut olur, Tanrıdan daha çok uzun ömürler ve bu yurdun çocuklarına, o kaynak vasıtasıyla feyizler sunmasını temenni ederiz.

Genizden bir şiir okuma tarzı, san'ata, edebiyata, fikre, yüce ve ulu şeylere bitimsiz bir saygı... Bizim için Ali Nihat Bey işte bu yüce vasıfların adamıdır. Dindardır, mütasavvıftır, milliyetçidir, tarihsever, değerbilir ve hatıraseverdir. Bütün bunları olgunluğun o sırlı maverasında yumuşatmış som muhabbet cevheri haline sokmuştur.

Bu kadar talebeler arasında, sanıyorum Ali Nihad Hoca'dan bir kabalık değil, bir tutmazlık değil hattâ bir acı söz bile duyan olmamıştır. Çok nesiller «İstanbul efendisi» denen medeniyet süzgecinden geçmiş insan tipinin kâmil örneğini onda görmüştür.

(Daha 1948 yıllarında, kendilerinin, az çok değer verdikleri bir öğrencileri iken, yazı hayatına başladım. HAREKET'de yazdığım sert bir yazı dolayısıyla beni mahkemeye verdiler. Sayın hocamızı da, o sahadaki geniş bilgisinden ötürü «ehl-i hibre» seçtiler. Hocam bu adalet ödevini kabul etmek istemedi. Neden biliyor musunuz?

Ben, talebeleri olduğum için.)

Daha o zaman bile çok beğendiğim şu sözlerini her zaman hatırlarım:

— Ahmet Kabaklı, benim talebemdir. Belki kendisine zaafım dolayısıyla tarafsız olamam. Onun için, bu vazifeyi reddediyorum.

İşte bu jest, talebesini, bir aile ferdi kadar yakın tutan muhterem hocamın olduğu kadar, adalet hissini, ailesinden de üstün tutan bir münevverin davranışı idi.

Ali Nihat bey, o zaman Bilir Kişiliği kabul etmiş olsa idi belki benim işime gelir ve belki kurtulmak ve suçsuz sayılmak umuduna kapılabilirdim. Ancak, o jesti bana, o günkü halimde bile, pek büyük ve seçkin görünmüştü.

Demek ki, hocamız, adalet hissini, kendimizin taraf olduğumuz bir davada bile, hattâ kendimize karşı kullanabilmek faziletini az çok bize de öğretebilmişti.

Daha nice hâtıraları vardır Ali Nihad Beyin... Fakat bu hocalık ve adalet üstüne yaptığı jest, bana her vakit büyük görünecektir.

Ahmet KABAKLI

Darülfünun da İran Edebiyatı Kürsüsü Profesörü
Ferit Kam'ın Maarif Vekâletinde mühim bir mev-
ki'i olan Samih Rifat bey'e gönderdiği mektuptan:

Ali Nihat bey bendelerinin taltifine bezl-i delâlet buyrula-
cağı biraderleri âlileri (Bestekâr Ali Rifat Bey) beyefendinin
saadethanelerinde müşerref olduğum gün kavviyen vaat buy-
rulmuş idi.

Bendeniz efendimizden hangi bir sebepten dolayı bir ada-
mın taltifine delâlet buyrulmasını Millet, Memleket için değil
sırf kendi şahsî bir menfaat için rica etmedim. Efendimizi bütün
mukaddesatımla temin ederimki bu çocuk himayeye taltife şa-
yan, yetişmeye namzet bir bendeleridir.

Yazık ki tali'inin adem-i müsaadesinden dolayı iktidariyle
mütenasip atisiyle alâkadar olmayan ehemmiyetsiz derslerle
ifna-i hayat edip duruyor. Bendeniz işten çekildikten sonra bu
memleket de İran Tarih-i Edebiyatını tedarik edecek yegâne ilmi
şahsiyet Nihad'dır. Bu sözüme itimad buyrulmasını rica ede-
rim.

Ferit KAM

ÜSTADI NEREDE VE NASIL TANIMIŞTIM?

Çok eski bir tarihte, İstanbul Kız Lisesi, uğradığı «edebî
husûf» un farkında değildi; Ali Nihat Bey çok kalmadan lise-
den ayrılmışlardı. Sanki uzun boylu kalsalardı bu «ilim ve edeb
güneşi» ne bakabilecek göz kimde vardı ki?

Şu gerçeği de açıklamak gerekir ki, onun da çevresine her
genç edebiyatçı gibi açılıp dökülen, kendini veren, karşısında
kilerini çeken sıcak, konuşkan hâli yoktu hani...

Her büyük insan gibi,

Yakından tanıdığımız Mehmet Âkif, Halil Nihat, Su'ûd-ül-
Mevlevî, Amerika büyük elçisi Münir beyler de, dış görünüş-
lerindeki zavallılığın adamları mı idi?

Frenklerin «Olmuş başak eğilir!» misâli olgun, mütevâzı,
şahsiyetlerdi onlar...

★

Ali Nihat Bey'in edebî hüviyetini, edebiyatta nasıl bir oto-
rite olduğunu, nükte ve zarâfetini, yakın dostu son divan şâiri
İhsan Hamâmî'den, farsçadaki bilgi ve yetkisini de güzide mev-
levî şeyhi Bâkî Bey'den dinlemiştim. Farsça yazdığı şiirlerdeki
incelik ve derinliği çok överdi merhum...

Ali Nihat Bey hakkında kulaktan dolma, yalın kat bilgimiz
böyle başlamıştı, o zaman kıymetli eserleri de henüz yayınlan-
mış değildi...

Bir yaz günü, yakın arkadaşım Salâhaddin Abanosoglu ile
Vaniköy'de evimizi şereflendirip, şenlendirmişlerdi. Üstâd ile
ilk defa yalnız kalıyorduk; «özel» konuşmalarında, insanı şaşır-
tan ne acâyip «öz» ler çıkardı! Kız lisesindeki edebiyat öğret-
meni değildi...

Altunun ayarını şüphe yok ki kuyumcu tartar amma, bu akşam kendileri cana işleyen bir sesle konuşabiliyor, çeşitli konularla insanın içine ışıklar sahyordu ...

Zengin iç dünyasının kıyısından, köşesinden görüp anlayabildiğim kadariyle « derviş Nihad » Tarlana hayran olmuştum.

Bu tarihten sonra, derin bir saygı ile bağhyım kendilerine.

Karakter çizgisi:

Bu «ince adam» ın vefâ ve insan tarafı da kuvvetli... Bir kere İslâmın «sevgi dini» olduğunu çok iyi biliyor, kuvvetli «iman-ı zevkî» si var.

Hülâsa yıllardır, evde, Üniversitede, mevsimine göre bağda, bahçede, kapalı açık karşılaştığımız her yerde, lûtfen seviyemize inerek, eski edebiyatın, farsçanın inceliklerini, tasavvufu, tarikatler felsefesini, zengin hâfızalarından çıkardıkları misâllerle şarkta dayandığı remizleri açıklayarak öğretmiyormuş gibi sohbet havâsı içinde hepimize ışık tutan, tasavvuf neş'esi ile rûhumuza yeni başka ufuklar açan kâmil bir edebiyat doktorudur Nihat Bey... Borçluyuz kendilerine... Allah uzun ömürler versin...

Baha KÂHYAOĞLU

PROF. DR. NİHAD TARLAN

Agâh Sırrı LEVEND

İslâm uygarlığı çerçevesi içinde, aşağı yukarı 900 yıl süren ümmet çağı toplum hayatı, dinî esaslara dayanır. Gelenek ve görenekleri, gerçek ve asılsız inançları, çeşitli düşünce ve duygularıyla bu hayatı yansıtan devrin edebiyatı da, çok tabîî olarak dinî karakter taşır.

Ümmet çağından uzaklaşmaya başlayalı yüz yılı aşkın bir zaman geçti. Bu çağın toplum hayatını yansıtan eski edebiyat da Batı uygarlığının etkisi altında maydana gelen yeni edebiyata yerini bıraktı. Böylece divan edebiyatı dediğimiz bu eski edebiyat unutulmaya yüz tuttu.

Bu hali tabîî görmeliyiz. Her edebiyat, kendi devrinden uzaklaşınca tarihe karışır. Henüz aradan çok kısa bir zaman geçtiği halde, Fikret - Halid Ziya devri edebiyatını bile bugün yadırgayanlar çoktur.

Edebiyatı kendilerine meslek olarak seçmiyen aydınlar için durum budur. Ama bir kültür adamı, hele bir edebiyat uzmanı için iş büsbütün değişir. Bir edebiyatçı, edebiyat tarihimizin çok önemli bir dönemini kapsıyan divan edebiyatını, tarihî bir varlık olarak, bütün özellikleriyle tanımak zorundadır. Kaldı ki bu edebiyat, eski Türk hayatını canlandırmış olması bakımından bizim öz malımızdır. Edebiyatçı olmayan aydınların da, hiç olmazsa ana çizgileriyle bu edebiyatı tanımaları gerekir.

Ancak, tarihe malolan bu eski edebiyat günümüzden uzaklaştıkça, yalnız halk arasında unutulmakla kalmıyor, onun uzmanları da azalıyor. Bunun içindir ki, divan edebiyatı bugün ayrı bir bilim haline gelmiş, onu bütün özellikleriyle bilenler azalmıştır.

Gerçekte, fikir ve san'at yönünden çok zengin olan divan edebiyatı, bu edebiyatın sürümde olduğu devirde bile, elde edilmesi kolay olmayan çetin bir bilim halinde idi. Fikir yönünü anlayabilmek için, Kur'an ve hadisden başka, kelâm ve fıkıh gibi gerçek bilimlerin çerçevesi içine giren bilimlerle, simya ve kimya (eski kimya) gibi bâtil bilimleri de bütün terimleriyle bilmek, tasavvuf felsefesini derinliğine kavramak gerekiyordu. Bütün mazmunlar hep bu terimlere dayanmakta idi. San'at yönünü anlayabilmek ise, Fars edebiyatını bütün incelikleriyle tanımaksızın mümkün olamazdı.

Çağımızda, divan edebiyatını kelimeleri, kavramaları ve mazmunlarıyla anlayabilen eğer beş on kişi varsa, sayın Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan bunların başında gelir.

Hepimizin hocası ve üstadı olan rahmetli Ferit Kam'dan sonra, «metinler şerhi» kürsüsünü yetki ile dolduran sayın Tarlan, bu özel bilimin gerçek ve değerli bir üstadıdır.

Ali Nihat Tarlan, genç yaşta hazırladığı doktora tezini kalabalık bir dinleyici önünde yetki ile savunurken, bu kürsüye aday olduğunu daha o zaman isbat etmişti. Üniversite hayatında ilk doktora tezi onundur. «İslâm edebiyatında Leylâ ve Mecnun mesnevisi» başlığını taşıyan bu doktora tezi, onun ilk eseridir. Bu konuda çalışacaklara her zaman en önemli kaynak olacak değerdedir. Nitekim ben «Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Leylâ ve Mecnun hikâyesi» başlıklı eserimi hazırlarken, bu tezden çok yararlandığımı burada da belirtmek isterim.

Ali Nihat Tarlan, bir süre liselerde edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine geçmiş, bir yandan genç bilim adamlarını yetiştirirken, bir yandan da sessiz, sedasız çalışarak, divan edebiyatını türlü yönlerden inceliyen eserler ortaya koymuştur.

Eski edebiyatımızla ilgili olan şu eserler, meraklılar ve uzmanlar için bir hazine değerindedir:

Edebî san'atlara dair, İstanbul 1930.

Seyhî divanını tetkik (2 cilt), İstanbul 1934-36.

Zerdüşün Gataları (Farsçadan çeviri), İstanbul 1935.

Divan edebiyatında muamma, İstanbul 1936.

Divan edebiyatında tevhidler I (Ahmedî, Seyhî, Rabbanî), İstanbul Üniversitesi yayımı 1936.

Divan edebiyatında tevhidler II (Fuzulî, Nabi), İstanbul Üniversitesi yayımı 1936.

Divan edebiyatında tevhidler III (Zâhirî şeriat yolunda yazılan tevhidler, bu tevhidlerdeki tasavvufî fikirler), İstanbul Üniversitesi yayımı 1936.

Divan edebiyatında tevhidler IV (Tasavvufî tevhidler: Umumî tasavvuf esasları), İstanbul Üniversitesi yayımı 1936.

Metin tamiri, İstanbul 1937.

Metinler şerhine dair, İstanbul 1937.

Seyhî divanı (Tarama sözlüğü ve nüsha farklarıyla tıpkıbasım), TDK yayımı, İstanbul 1942.

Nizami Genceli divanı (Farsçadan çeviri), İstanbul 1944.

Leylâ ile Mecnun (Farsçadan çeviri), MEB yayımı, İstanbul 1944.

Hayalî Beg divanı (Edisyonkırıtık ve transkripsiyon), Edebiyat Fakültesi yayımı 1945.

Yavuz Sultan Selim divanı (Farsçadan çeviri), İstanbul 1946.

Nef'i divanı (Farsçadan çeviri), İstanbul 1947.

Divan şiiri I (Rahmî ve Fevri), İstanbul Üniversitesi yayımı 1948.

Divan şiiri II (Ubeydî, Aşkî, Şam'î, İşretî), İstanbul Üniversitesi yayımı 1948.

Divan şiiri III (Ulvî, Meâlî, Nihâlî, Feyzî, Kâtibî), İstanbul Üniversitesi yayımı 1948.

Divan şiiri IV (Revânî, Hayretî, Haverî, Ahî, Peyamî, Sanî), İstanbul Üniversitesi yayımı 1949.

Husrev ile Şirin (Farsçadan özet olarak çeviri), İstanbul 1949.

Fuzulî divanı (Edisyonkırıtık ve transkripsiyon), İstanbul Üniversitesi yayımı 1950.

Fuzulî'nin Farsça divanı tercümesi, MEB yayımı, 1950

Necati Beg divanı (Edisyonkritik ve transkripsiyon), MEB yayımı 1960.

Yine bu diziye girecek olan eserlerden Ahmet Paşa divanı ile Divan edbiyatı hususiyetleri lügatı, Millî Eğitim Bakanlığınca basılmaktadır.

Bu dizi dışında kalmakla birlikte, yine bu konu ile ilgili türlü eserler arasında, İkbâl'den çevirdiği Şarktan Haber, Esrar ve Rumuz (1956), Yeni Gül-şen-i Raz (1959), Zebur-i Acem'den seçmeler (1964) önemle kaydar değer.

Kitap halinde yayımlanmış olan bu eserlerinden başka, onun türlü gazete ve dergilerde eski edebiyatla ilgili sayısız inceleme ve araştırmaları çıkmıştır. İran ve Türk edebiyatının tanınmış simalarıyla önemli sorunları, bu incelemelerin başlıca konularıdır.

Ali Nihat Tarlan'ın De L'Histoire Littéraire başlıklı Fransızca incelemesi Prag'da basılmıştır (Archiv Orientalne, c. 8, 1950).

Basirî ve Bülbül başlıklı iki incelemesi de, Anciklopedia of Islam-Surrey'de çıkmıştır. Londra 1959).

Fuzulî, Baki, Nef'i gibi tanınmış büyük şâirler yanında, ikinci derecedeki şâirler üzerinde durması, onun bu konudaki bilgisinin derinliğini gösterdiği kadar, edebiyat tarihi anlayışını da belirtir. Çünkü edebiyat tarihçisi, şaheserlerle büyük kişilerin değerini ve bunların çağdaşları üzerindeki etkisini gösterebilmek için, ikinci derecedeki şâirleri tanımak zorundadır.

Tarlan'ın divan edebiyatında bir otorite olduğu Türkologlar tarafından da kabul edilmiştir. İran ve Türk edebiyatlarını çok iyi bilen ve bu konuda büyük otoritelerden biri olan Prof. Dr. Jan Rypka, Beitrage Zur Biographie, Charakteristik Und Interpretation Des Türkischen Dichters Sabit (Prag 1924) adlı eserinde, Türk şâirlerinden Sabit dolayısıyla rahmetli Ferit Kam'dan bahsederken, Tarlan'a da yer ayırmayı unutmamıştır.

O, konferanslarıyla de bu konuda hizmet etmiştir. İran ve Türk edebiyatları bu konferansların başlıca konularıdır. Mev-

lâna, Ali Şir Nevai, Şeyh Galip, Abdülhak Hamid, Mehmet Âkif ve Gandi ile, edebiyatımızın türlü sorunları, bunların en önemlilerindendir.

Kendini göstermek ihtiyacına kapılmadan kitaplığında sessiz sedasız çalışması, eğildiği konular üzerinde dikkatle durması, onun çalışma tarzının başlıca özelliğidir.

Ali Nihad Tarlan'ın, çok iyi bildiği Çağatay edebiyatı üzerinde son zamanlarda önemle durduğu anlaşıyor. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde bir «Nevai Enstitüsü» nün kurulmuş olması ve onun başında Ali Nihat Tarlan'ın bulunması çok önemli ve çok faydalı olacaktır. Böyle bir teşebbüs, bu konuda yapılacak işlerin en hayırlısı olduğu gibi, Ali Nihad Tarlan'ın bilimsel kişiliği de, bizim için en sağlam bir güvencedir. Bilim kurumlarımız böyle bir Enstitüye yardımcı olmalıdır.

Aziz ve değerli arkadaşımızı meslek hayatının 47. yılında saygı ile selâmlarken, daha bir çok yıllar sağlık ve esenlik içinde feyz vermekte devam etmesini gönülden dileriz.

PROFESÖR ALİ NİHAD TARLAN

Profesör Ali Nihat Tarlanın adını kendisini tanımadan önce rahmetli tarihçimiz Profesör Mükremin Halilden işitmiştim. Eşsiz bir kıymet olan Mükremin Halil sayın Tarlan'ı Şark Edebiyatında bir otorite sayıyordu. İlim adamları kolay kolay herkese paye vermezler. İlimin en büyük mertebe olduğuna inandıkları için onu ancak lâyükına tevcih ederler.

— Bu gün Türkiyede Fars edebiyatını ve Farsçayı en iyi bilen odur diyordu.

Bizim edebiyat ve fikir hayatımızda zaman zaman en iyi farsça bilenlerin şöhretleri duyulmuştur. Klâsik şiirimiz örneklerini oradan aldığı için fars dilini ve fars şiirini çok yakından tanımak büyük bir kıymetdi. Profesör Ali Nihat Tarlandan önce bu imtiyazlı mevkiin sahibi Profesör Ferit Kamdı. Efgan Kralı İstanbula geldiği zaman yazdığı farsça bir kaside ile anılıyordu. Edebiyat Fakültesinde genç bir öğretim üyesinin kendi devrinin en üstün fars dili ve fars edebiyat bilgini oluşu kendisini daha tanımadan önce sayın Ali Nihat Tarlana karşı bende bir hayranlık duygusu uyandırmıştır. Sayın Tarlan'ı tanıdıktan sonra anladım ki bütün tevazuuna rağmen onun kadar selâhiyetle bu sahada eser verebilen azdır.

Önümüzdeki kitap fihristine bakıyorum. Zerdüştün Gataları, Nizamı genceli Divanı, İran edebiyatı, Leylâ ile Mecnunun farsçadan tercümesi, Yavuz Sultan Selimin ve Fuzulinin farsça divanlarının tercümesi ve Yeni Gülşen-i Raz, Şarktan Haber (İkbalden tercüme) Hüsrevî Şiirinin farsçadan telhisen tercümesi, Esrar ve Rumuz (İkbalden tercüme) Zeburu Acemden seçmeler (İkbalden tercüme) sıralanıyor. Ya bunlara eklenen etüdler, makale, konferanslar.

Sayın Ali Nihat Tarlan yalnız fars edebiyatıyla uğraşmamıştır. Klâsik şiirlerle yakından ilgilenmiştir. Garb edebiyatını yakından tanımaktadır. Bütün bunlardan sonra kendisi de her iki dilde şâirdir. Türkçe, farsça şiirlerinin 1953 yılında Güneş Yaprak isimli bir kitabında toplamıştır. Onu gördüğüm zaman iki şeyin hasretini duymuşumdur. Birincisi bizim klâsik şiirimizin büyük üstadları işte onun gibiydi. Onlar kendi devirlerinin en ileri edebiyatı olan farsçayı işte böyle biliyorlardı. Fuzulî, Bakî, Nef'î, Nedim, Şeyh Galip böyle bir kültürle yetişmişlerdi. Türkçede farsçada şiir yazabilecek bir kudrette idiler. Bunların arasında Fuzulî gibi ayrıca farsça bir divanı olanlar vardı. Onun için bunlar fars şiirinin mukallidi değillerdir, sahipleridir. Kendi devrinin en ileri edebiyatında böyle bir şâir olabilmek ne mutludur.

İkincisi sayın Ali Nihat Tarlandan yaşça küçük, çok küçük olmak isterdim. Onun ders verdiği Edebiyat Fakültesinde öğrenci olabilmek için.

Orhan Seyfi ORHON

SAYIN PROF ALİ NİHAT TARLAN BEY HAKKINDA;

Çok sevip her zaman hürmet ettiğim Ali Nihat Tarlanı 4-5 senelik Üniversite tahsilim esnasında tanıdım. Bu zaman zarfında gerek tez çalışmalarımızda, gerekse ilmi eser incelemelerimizde edebî sohbetlerimiz olmuştu.

Prof. Ali Nihat Bey, eserlerini elimden bırakamadığım, her bakımdan mükemmel, takdire, hürmete lâyık bir ilim adamı.

Bana edebiyatı sevdiren sayın hocam Ali Nihat bey oldu Üniversiteye girdiğim günlerde hocanın ilk dersine girecektik. Nihayet o an geldi... Ve içeriye gayet temiz-titiz giyinmiş, yaşlı boyu uzuna yakın nuranî bir yüzü olan zat girip kürsüye doğru ilerledi. Beklenen ders başlamıştı. Bu öyle bir dersti ki bütün talebe pür-ciddiyet sanki insanı doyuran bir musikiyi dinliyorduk. İnsan her şeyi unutup tesirli sözlerle kendinden geçiyordu. Ders zili çalmış hiç farkında değildim. Zaman nasıl geçmiş, ders ne çabuk bitmiş bilmiyordum. Zil çaldığı zaman, ziraz daha devam etse diyordum.

İşte edebiyat zevki, edebiyat heyecanı bende o zaman başlamıştı. Ve ilhamları, fikirleri ile okşayıcı bir edebiyat duygusu ki bütün benliğimi sınıksız sarmıştı. Edebiyat zevkini yudum yudum tadararak yetişmemi de sayın kıymetli hocama borçluyum. Çünkü bana çalışmalarında yön veren, ışık tutan değerli hocam olmuştu. Yalnız bana değil, bütün talebelerine de aynı şekilde davranır eşit muamele ederdi.

Küçük yaşta iken farsça kültürü alan hocamız bu bakımdan tam manasiyle edebiyat kültürüne, ilmine vakıftılar. Yaşlı olmalarına rağmen, edebiyata olan aşklarından ötürü ruhen gençtiler. Hiç unutmam bir tez çalışmasında:

Bir orijinal beyti açıkladılar. Ve «bakın çocuklar ne güzel işlenmiş, bambaşka bir ruh var. İnsan edebiyatı nasıl sevmeyiz. Bana başka yüksek bir mevki verip değiştirelim deseler. Buna imkân yok. Aksi halde istifa ederim...» dediler.

O hakikaten mesleğine vakıf olduğu kadar, mesleğini seven derin bir insan. Muhterem hocam; yerini kimsenin dolduramayacağı umman, bir ilim deryası, mütevazî, olgun, kültürlü, ahlâk sembolü, tek kelimeyle her bakımdan mükemmel bir İstanbul efendisidir.

Afife SALEPÇİ

— Elinizi uzatın ve alın! Diyordu. Ne çâre ki bu kolay değildi. Bu yüzlerce anahtardan bir kaçını ele geçirmek için yıllarca göz nuru ile kafa gücü harcamak lâzımdı.

★

Ali Nihat Tarlan'ın hocalık - talebelik münâsebetinden ileri bağlarımız Dârüttâlim'de kuruldu. Burası, Şehzâdebaşı'nda bugün mevcut olmayan Letâfet Apartmanı'nın altında, bugün mevcut olmayan bir - eski deyimle - kırathâne idi. Camlı kapısından girilince sol tarafta Edebiyat Fakültesi'nin hocaları ve onları saygı ile dinleyen bir kısım talebeleri oturuyorlardı. Çok zaman aralarına şehrin bazı tanınmış fikir adamları da karışırdı. Ali Nihat Tarlan ve Mükrimin Halil Yinanç hocalar içinde en sık görülenlerdi. Rıfkı Melûl Meriç, Emin Ali Çavlı ve Doktor Lâmi Topuzluyu, bütün kış boyunca hemen her akşam burada bulmak kabildi. Münib Tunç'u da öyle... Bu topluluk yaz aylarında başka katılmalarla «küllük» de veya kestâne altındaydı. Yahya Kemâl'in yalnız kestâne altına geldiğini hatırlıyorum. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Abdülbâki Gölpınarlı hem Küllükde, hem kestâne altında bulunurlardı.

Bu sıralarda biz lâfa karışmaz, yalnız dinlerdik. Amma, bu sohbetlerin tadını ömrümce unutmıyacağım. Zarif nüktelerin, ince esprilerin şimşekler gibi çıktığı, arada râhat ve tatlı nüktelerin yükseldiği bu cidden üstün seviyeli, Akademik sohbetler sırasında çok zaman sormağa ihtiyaç hissetmeden sadece dinleyerek öğrenip elde ettiklerim, dört yıllık Fakülte hayatımda Fakültede öğrendiklerime hiç olmazsa müsâvidir. Merhum Rıfkı Melûl Meriç, 1938 yılında «Zâviye-i Esâfil-i Şark» ı ikinci def'a açtığı zaman her hafta cumâyı Cumartesiye bağlayan gece onun evinde toplanmağa başladık. Bu ev, Şehzâdebaşı hamamının arkasındaki sokakta idi. Rıfkı Melûl, şark usûlü râhat se-dirlerle çevrili bir oda döşemişti. Ortada bir mangal vardı ve burada çay demlenirdi. Bu vazife de bana aitti. En mümtaz fikir ve ilim adamlarının toplandığı «zâviye» tam bir düşünürler kulübüydü. Burada geçen konuşma ve tartışmaları nasıl can

HOCAM ALİ NİHAT TARLAN

Mithat SERTOĞLU

İkinci Cihan Savaşı'ndan evvelki rahat, mes'ut, endişesiz günlerde Edebiyat Fakültesinde talebe idim. Fakülteye yazıldıktan sonra ilk sömestir ders programına bir göz attım. En başta Fuat Köprülü'nün adı vardı. Türk edebiyatı tarihi okutacaktı. Sonra Reşit Rahmetî Arat; Türk filolojisi, Râgıb Hulûsî Özden; Genel Lengüistik, Ali Nihat Tarlan; metinler şerhi ve farsça, Ahmet Câferoğlu; dil tarihi, Rif'at Bilge (Kilisli); arapça:

İlk girdiğim ders de Ali Nihat Tarlan'ın metinler şerhi dersi oldu.

O devirde edebiyat okumağa hevesli olanların çoğu biraz şâir ve hepsi şiire çok düşkündü. O günkü derste henüz tanışmadığım iki kişi önündeki sırada oturuyorlardı. Behçet Necâtigil ve o zaman soyadı Erençan olan Cahit Külebi. Hocamız o fevkalâde güzel rık'a yazısıyla Ahmedî'nin bir beytini tahtaya yazdı. Sonra evvelâ «metinler şerhi» nin konusundan ve genel metodundan bahs açtı. Nihayet beyti şerhetti. Ben, bu şiirin tamamını biliyordum. Hattâ ezberimdeydi. Ancak, o zaman daha evvel bu beyti hiç anlamamış, yahut bambaşka türlü anlamış olduğumu sezdim. Ali Nihat Tarlan, kilitli bir odayı açıyor, buradaki kilitli bir dolabın kapısını aralıyor, içindeki kilitli sandığın kapağını kaldırıyor, bu sandıktan kilitli bir kutu çıkarıyor ve onun içinde bulunan parlak bir mücevheri bize gösteriyordu.

Bizler ise daha evvel o odanın ancak kapısına kadar varabilmiştik.

O zaman anladım ki, bütün mesele bu kilitleri açan anahtarları elde etmektir. O anahtarlar ise, Hocamız'ın elinde idi. Ve bize sâdece:

kulağıyla dinlerdik. Dağarcığımızı doldurmağa nasıl çalışırdık. Saat bazan 2'yi, 3'ü bulurdu. Bir keresinde dağıldığımız zaman ufuklar ağarmağa başlamıştı. O gece Ali Nihat Tarlan'ı dinlemiştik. Bütün zamanı onun doyulmaz sohbeti doldurmuştu. Kapının önünde ağaran ufka bakarak:

«Bir şû'lesi var ki şem'-i cânın
Fânûsuna sığmaz âsümânın »
beyti oldu.

Hâlâ «sohbetin lezzetiyle mest» bir halde bulunan Ahmet Hamdi Tanpınar, elini onun omuzuna koydu ve bu beyti, bazı kelimelerini değiştirerek tekrarladı.

Bir nüktesi var ki fasl-ı cânın
Fânûsuna sığmaz âsumânın

★

Bu güzel günler birden bitti. İkinci Cihan Savaşı başladı: Fakülteden mezun olup askere gittik. Hepimiz birer tarafa dağıldık. Üç yıl sonra askerliğim sona erip memuriyet hayatına başladım. O topluluk bir daha bir araya gelmedi. Ahmet Hamdi Tanpınar, Mükrimin Halil, Rıfkı Melûl ve bazı diğer aziz vücudlar aramızdan ebediyyen ayrıldı. Ben bir ara Şehzâdebaşı ile Lâleli arasında oturdum. Ali Nihat Tarlan'ın evi beş dakikalık yerdeydi. Yüklü çalışmalarla geçmiş zamanım fırsat verdikçe ona giderdim. Yukarıda, kütüphane odasında elektrikli cezvede eliyle pişirdiği kahveleri içer, şiir ve edebiyattan konuşurduk. Daha doğrusu ben sorardım, o anlatırdı. Bize kadar gelen neslin bütün tanınmış simaları hakkında ondan o kadar çok şey dinledim ki, adetâ kendileriyle birlikte yaşamış gibi oldum. Onun evinden her dönüşte zihnimde bir portre götürürdüm. Bir Hâmid portresi, bir Ekrem portresi, bir Tefvik Fikret portresi...

Ali Nihat Tarlan'dan biz yalnız ilim değil, daha mühim bir şey öğrendik: Onun sonsuz nezâketi, sonsuz tevazu ve zarafeti, büyük insan kalbi, tertemiz ruhu, apaçık karakteri ve bilhassa Allah'ın yarattığı her şeye karşı duyduğu hudutsuz sevgi ve hayranlık bizi ömrümüzce kurtulamıyacağımız bir tesir altında bırakmıştır.

Hayatta meziyyet sahibi birçok kimse tanıdım. Lâkin, kursesiz insan olarak tanıdığım iki kişiden biri Ali Nihat Tarlan'dır, öbürü esasen Hakk'ın rahmetine kavuşmuş bulunuyor. Bugün için yalnız o var. Bugün hâlâ bütün zamanlarını dolduran sonu gelmez çalışmalarım, onu istediğim kadar sık görme engel oluyor. Bu halin ızdırabını her zaman duyuyorum. Amma, her görüşümde ondan çok şey alıyorum. Şüphesiz ki ona verecek bir şeyim yok. Çünkü onda herşey var... Lâkin benim de ona karşı beslediğim derin ve anlatılmaz bir sevgim ve hakikaten ölçsüz bir saygım var. Bende olan, bundan ibaret, ancak, benim için çok değerli bir hazine.

Düşünüyorum ve Ali Nihat Tarlan'ı tanımayan ve sevmiyenlere çok acıyorum. Sonra. Onlardan biri olmadığım aklıma geliyor da çok seviniyorum.

HOCAM İÇİN

Kıymetli hocamın büyük bir ustalıkla düzenlediği « Edebiyat Gecesi » nde, divan şairlerinden « Nedim ve sevgilisi » sahnesini bir arkadaşla oynıyacaktık. Sahne o devri canlandıran eşyalarla süslenmiş, ben ve Nedim arasına şarap içecek, sakisi de ben olacaktım tabii. Hocam bir arkadaş « Git sıra al, şu renkli sürahiyi doldur » diye tenbih etmişti. Neyse « Edebiyat gecesi » davetlilerine devir devir sunulmaya başladı. Son sahne bizimdi ve bir hayli uzundu. Sıramız geldi, dekorumuz kuruldu, perde açıldı, Nedim tatlı tatlı şiirlerini söylemeye başladı. Biraz sonra sevgilisi olan ben içeri girdim. Başladık karşılıklı sahnemizi oynamaya. Tabii ben bu arada arkadaşımın sürahidan şarap yerine sıra ikram etmeyi ihmal etmiyordum. Fakat birden Nedimin yüzünden ter fışkırmaya başladı. Fazla heyecanlandığını düşündüm. Ama sahne ilerledikçe arkadaşımın kürklü hırkası omuzlarında ağırlaştı, takma sakalı, bıyığı terden yerinden kurtuldu, yüzü kıpkırmızı kesildi. Sesi bir yükseldi, bir kısıldı, bir coştı. Davetliler bu coşkun heyecandan memnundular, ben de ona uymaya çalışıyordum ama vaziyet bana pek normal görünmüyordu. Neyse büyük bir alkışla perde kapandı. Etrafımız bizi tebrik edenlerle bir anda doldu. Birden Nedimin « su » diye bağırdığını duydum « Çabuk bana su verin yaşıyorum ».

Meğer bize sıra alacak arkadaş onun yerine, renkli sürahiye bol biberli turşu suyu koymuş...

Hocam benim en tatlı anılarım fakülte yıllarımdadır. Bana faydalı olan siz hocalarım daha nice gençlere seçtikleri yollar da ışık tutacaksınız. Var olun...

Perihan TEDÜ

ALİ NİHAT HOCA

Bir yabancı düşünür: « Bir şehirde bir gün kalırsanız, ora hakkında bir kitap, üç gün kalırsanız bir makale, yıllarca kalırsanız hiçbir şey yazamazsınız. » diyor... Bu fikir insanlar için de doğru galiba... Az tanıdığımız bir kimse hakkında anlatacak pek çok şey bulabildiğimiz halde, çok yakınımız olan; hayatımızda önemli roller oynayan bir insanı anlatmaya kalkınca, belki de sayısız anıların aynı anda zihne hücumu yüzünden söze ve yazıya başlamak güç oluyor...

Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan... İlmi, irfanı hakkında yetkililer; hocalığı, nezaketi hakkında diğer öğrencileri pek çok şey yazacaklarından ben, aziz Hoca'mızın bu konular dışında kalan cepheleri hakkında durmak ve kendileri ile ilgili birkaç anımı nakletmek istiyorum; fakat yazık ki şu anda aklıma gelen olaylar zinciri hep özel hayatımla ilgili... Fakat anlatacaklarım, aziz Hoca'mın « insanî » yönünü çok iyi belirttiği için beni mazur görürsünüz sanıyorum...

Dördüncü bir hızla geçmiş olan ardımda bıraktığım yıllara baktığım zaman; yalnız Üniversite değil, ondan sonra da tâ bu güne kadar, kesintisiz olarak aziz Hoca'mı hayatımın içinde görüyorum ...Yirmi yıla yaklaşan bir zaman kadrosu içinde, önce bir öğretmen - öğrenci bağı olarak başlayıp, sonra gücünü « birbirine sonsuz güven » hissinden alan ve bir ömür boyu devam edeceğine inandığım bir dostluk... Ve bu dostluğun üstünde; ona daima kol kanat geren tükenmez bir hoca şefkati ve sonsuz bir talebe hörmeti...

Hoca'mın, hayatımda önemli rol oynayışını yukarda kaydedişim, gelişigüzel söylenmiş bir söz değildir ...Hattâ bu güne kadar herkesten gizlediğim bir gerçeği şimdi açığa vurarak diyeceğim ki vaktiyle hayat eşimi seçişimde bile Hocam rol oynamıştır. (Hattâ Hoca bile bugüne kadar bilmediği, kendisiyle ilgili bir gerçeği böylece öğrenmiş olacak.)

(Türkoloji'nin son sınıfında okurken, birgün Hoca'ya lâf arasında, artık evlenmek istediğimden bahsedince, biraz düşündükten sonra: «Eş seçmek gerçekten güç; dün dersimde yanında halim selim bir kız arkadaşın oturuyordu. Onunla evlenmeyi hiç düşündün mü? Onu alsan bana mes'ut olursun gibi geliyor.» deyişi, artık başka kız arkadaşlar üzerinde düşünmem için kâfi bir sebepti... Ve gözüm kapalı bu izdivaca karar verdim... Fakat müstakbel eşimle ilk anlaşmazlığımız yine sevgili Hoca'mız yüzünden çıktı. O da Hoca'yı benim gibi katıksız bir hörmet ve muhabbetle sevdiğinden, nikâh şahidinin Hoca olmasında ısrar ediyordu. Bense, daha önce aynı şeyi bu en aziz Hoca'mdan rica etmiş, o da memnuniyetle kabul etmişti... İkimiz de inatlarımızdan vazgeçemediğimizden, değil nikâhımıza onu takip eden düğünümüze bile, diğer Profesörleri dâvet ettiğimiz halde Hoca'yı çağırmadık... Bu durumda kim olsa bize darılırdı. Hoca'ya gelince: Ne yaparak sıradan bir kimse olmadığını, dostluğunun ne kadar kuvvetli olduğunu gösterse beğenirsiniz? Evliliğimizin haftasına, eşimin çalıştığı müesseseye uğrayıp, önce izdivacımızın hayırlı, uğurlu olmasını diledikten sonra, elindeki paketi uzatarak: «Nikâh ve düğün telâşları arasında benim dâvetiyeyi herhalde unuttunuz. Bense tarihini bilmediğimden bu mes'ut gününüzde bulunamadım... Şunları ömür boyu mes'ut olmanızı diliyerek sizlere getirdim.» diyerek bizim hanıma veriyor. >

(Akşam üzeri, eşimi almıya müessesesine uğradığımda; sevinç, heyecan ve mahcubiyetten gözleri yaşararak titrek bir sesle: «Hoca'nın bu asil ruhu ve davranışı karşısında utancım-dan, o anda hani yer yarılrsa da içine düşüversem, diye dua ettim.» dedi.)

(Pakette Hoca'mızın ithafli bir resmi ve yeni eserlerinden başka; son derece zarif kristal bir tatlı takımı vardı... Kırmaktan korkarak onu, daima büfede saklıyorduk... Bir gün eşim tozunu alırken, büyük altlığı çarpıp çatlamasın mı? O gün hayatının en üzüntülü günlerinden biri oldu... Üstelik ertesi sabah, Hoca erkenden bize uğrayıp, eşimi ağrıyan kulağı için doktora götürecekti...

Ertesi günse İstanbul sayılı soğuk günlerinden birini yaşıyordu... Değil sokağa çıkmak, oturduğum apartmanı bile doğru dürüst ısıtmak mümkün olmuyordu... Onun için de Hoca'ya telefon edip, doktor işini başka güne bırakmaya karar verdik. Tam âhizeyi elime aldığımda kapının zili çaldı... Gelen Hoca'ydı. Ve: «Haydi çocuklar gidelim, daha siz hazırlanmadınız mı? diyerek içeriye girdi... Meğer soğuk yüzünden kendisine telefon edeceğimi tahmin ettiğinden, istiyerek randevü saatinden biraz önce gelmiş... O gün, Hoca'yı doktora gitmekten vazgeçirmek için bin dereden su getirdik; hattâ eşim artık kulağının ağrımadığını söylediyse de Hoca'ya dinletemedik... Üstelik: «Telefon edeyim, bir taksi gelsin, ayaz bıçak gibi kesiyor; durak epey uzak.» teklifime: «Ben taksiye alışık değilim, otobüse binip konuşa konuşa gideriz.» diyerek bizim en ufak masraf etmemize bile meydan vermedi... Ve Hoca'mız ufacık bir ağrıyı dindirme uğruna, kendi sıhhatini tehlikeye koyacak kadar dost canlısı olduğunu böylece bir defa daha göstermiş oldu... «Kendi sıhhatini tehlikeye koyacak kadar» deyişim boşuna değil; zira o sıralarda Hoca'nın üst üste geçirdiği rahatsızlıklar, böyle havalarda sokağa çıkmamasını gerektiriyordu...»

Fakat aziz Hoca'mız kendi sıhhati üzerine nasıl titrediğini de çok iyi bilir... Hattâ bizde üst üste sigara yaktığını görünce, kendiliğinden asılıveren suratımı eşime göstererek: «Kızım, bizim evde Hanımdan ve Adnan'dan (Hoca'mızın altın kalpli biricik oğlu) burda da Sermet'ten bize rahat yok ki şöyle denize baka baka bir sigara içeyim... Biraz sonra yemekte bir kadeh rakı istesem, (sıhhatin bozulacak) diyerek onu bile vermek istemiyecek, diyerek tatlı tatlı sitemde bulunurdu... (Sırası gel-

mişken (şunu da kaydedeyim ki bazılarının sandığı gibi Hoca çok içmez; çok az içer; bir, bilemediniz iki kadeh... (O da akşamdan akşama... Hem de üstelik her akşam değil) Hoca, içkiyi değil, Atatürk gibi «meclisini» sever.))

((Aziz Hoca'mızı, istemiyerek çok üzdüğümüz, hattâ ağlatmış bir gün de oldu... Eşimle «dostça!» ayrılmaya karar vermiştik... Hoca, bunu öğrenince çok üzüldü... Kararımızın ertesi günü, eşimi almaya iş yerine uğradığında Hoca'yı orda buldum. Bu yuvanın kurulmasında rol oynadığından şimdi onun yıkılışını görmek Hoca'yı sarsıyor ve artık bizden bile saklamaya lüzum görmediği yaşlar nurlu yanaklarına doğru iniyordu. Onun bu candan üzüntüsü karşısında kendisini biz teselli ediyorduk... Uzaktan bizi görenler, mutlaka Hoca'mızın büyük bir kederi olduğuna bizim de onu teselliye çalıştığımıza hükmederlerdi. Bu sıkıntılı durumu biraz olsun gidermek için: «Hoca, dedim, çok istediğimiz halde, ikimizin de nikâh şahidi maalesef siz olamadınız; hayır duanızı alamadık... Onun için de içimizde bir ukte kaldı... Ve bu evlilik yaşamadı... İkinci izdivacımda, nikâh şahidi olarak mutlaka sizi rica edeceğim... Belki eşim de aynı şeyi yapacak... Ve böylece içimizdeki üzüntü de sona ermiş olacak... Zaten siz, bizi mes'ut görmek istemiyor muydunuz? (Size hiç yakışmıyor böyle gam keder şimdi), diyerek Hoca'mızı o anda güldüremesem bile tebessüm ettirebilmişim... (İkinci evliliğimde nikâh şahidim her halde aziz Hocam olacak.)))

★

Hoca'mı bir defa daha ağlattığımı hatırlıyorum... Fakat bu seferki mahiyeti itibariyle üzüntünün çok üstündeki bir histen ileri geliyordu... Hoca'nın ruhunun hassasiyetini göstermesi bakımından zikre değer: Bir gün, daha sonra Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen «Aşk Herşeyin Üstünde» adlı romanımın müsvettelerini Hoca'ya okuyordum... Tam arslan gibi bir Mehmetçğin cepheye yaralandıktan sonra hastahaneye gelişi ve burda kendisini hayata kavuşturan Prenses Elisabeth Obolens-

ky'ye babasının tek yadigârı olan gümüş savatlı yüzüğünü parmağından çıkararak veriş sahnesine gelmiştik, birden içimde bir burkulma hissettim. Prenses Elisabeth'in aslen Rus olduğu halde, bir Türk'e aşkı yüzünden İstanbul'a gelerek Rus cephesinde çarpışan Türk askerlerini tedavi edişinden ziyade, Mehmetçğin minnet hislerini ifade için baba yadigârı yüzüğünü parmağından çıkararak: «Hanım abla, hayatımı kurtardın, Allah senden râzı olsun; sana verecek başka hiçbir şeyim yok; al şu belgüzer olsun.» diyerek titrek parmakları ile yüzüğü uzattı, sanki birden o ânı yaşıyormuşum gibi gözlerimin önünde canlanmış ve beni ziyadesiyle duygulandırmıştı... Hem üstelik, Batı kültürümün büyük kısmını kendisine borçlu olduğum bu yüce ruhlu Prenses, ölümünden önce, en kıymetli hâtırası olarak sakladığı o yüzüğü bana göstermişti... İşte bütün bu hislerin tesiriyle, zaptedemediğim gözyaşları yavaş yavaş yanaklarına doğru süzölmeye başlamıştı. Fakat bu sırada elimin üzerine başka bir sıcak damlanın düştüğünü hissettim... Hayretle başımı kaldırınca, Hoca'mın bu sahnedan mütehassis olarak için için ağladığını ve aydınlık yüzünden, pek yüce hislerin çıkarttığı billûr gibi saf, temiz gözyaşlarının süzöldüğünü gördüm. İşte bunlardan birisi, Hoca yanımda oturduğundan sağ elimin üzerine düşmüştü... Bir müddet hiç konuşmadık... Mehmetçğin katlandığı meşakkatleri ve ruh asaletini ruhumuzda bir defa daha duyarak için için ağladık... Fakat ne yalan söyleyim, Hoca'yı bu seferki ağlatışım yazı hayatım için bana güven verdi... Ve bu bakımdan da Hoca'yı bir destek olarak dâima yanımda buldum... Zâten gerçek dostluk; hayatın her safhasında eksilmeden devam eden bir şefkat, bir yardım değil midir?

★

((Bâzıları aziz Hoca'mızı sâdece Divân Edebiyatı'nı en iyi bilen kimse sanırlar. Bâzıları da, İran Edebiyatı hakkında en yetkili profesör olarak O'nu görüp farsçayı ana dili gibi bilişine şaşarlar. (Hattâ bu yüzden bir dostu kendisine Acem Nihad diye takılmış ve bu ad sonra samimî arkadaşları arasında yayılmıştır).)

Fakat ben Hoca'mızın bu konular dışında kalan ve birçok-

larının bilmediği bir cephesine değineceğim. Hoca, yalnız Doğu'ya değil, Batı'ya da pencere açıp ufkunu son derece genişletmiş nâdir 'aydın' profesörlerdendir.))

(Küçük yaşta devam ettiği Fransız okulunda öğrendiği fransızcasını kendi gayreti ile geliştirip birçok ünlü yazarın eserini aslından okumakla kalmamış, aynı zamanda onlardan çok beğendiklerini türkçeye çevirmiştir. (Yazık ki bu çevriler bir yangında kül olmuştur) >>

Bu yüzden de eski bir Fransız Filolojisi öğrencisi olan benimle, Hoca'nın birçok Fransız yazarlarını tartıştığını, eserleri arasında kıyaslamalar yaptığını şimdi bu 'diyâr-ı küfr' de bile hatırlıyorum...

(Hoca, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen fransızcayı unutmamıştı... Hattâ şu gerçeği de sırası gelmişken belirtiyim ki beni doktora yabancı dil imtihanına hoca çalıştırdı. Ve onun sâyesinde muvaffak oldum...

Ayrıca Hoca, birkaç yıl önce Paris'e gittiğinde, orda kaldığı aylar zarfında, hiç güçlük çekmeden fransızca konuşmuş ve fransızca eserleri rahatlıkla okumuştur.)

Belki de Hoca, Doğu kültürü yanında, küçük yaşta aldığı Batı kültürü sayesinde; şahsında, bu iki kültürü bizi her bakımdan değerlendiren, zenginleştiren ve yücelten ana özelliklerini birleştirmiş ve bu yüzden nadir «orijinal şahsiyetlerden» biri olmuştur...

Meselâ; Doğu'nun gelenekleşmiş zamana önem vermeme âdeti Hoca'nın lügatinde yoktur... Batı'nın bu güzel geleneğini benimsemiş olan Hoca, zamanını en iyi şekilde değerlendirmeye hayatı boyunca gayret etmiş ve bu sayede ölümsüz eserler hazırlayabilmiştir...

Ayrıca Hoca, hastalık derecesinde randevülerine sadıktır. Bunca yıl, kararlaştırılan saatten beş dakika geç kaldığını görmedim... Hattâ birkaç defa hasta yatağından çıkıp geldiği oldu... Oysaki bana frenklerin «Un quart d'heure academique» tâbirini Hoca öğretmişti...

★

Doğu'nun temizliğine Hoca, Batı'nın giyim kuşam hususunda gösterdiği titizliği de eklemesini bilmıştır... Bu yüzden de Hoca'yı ihmal edilmiş bir kılık kıyafette görmek imkânsızdır... Ayrıca, renk seçimine çok önem verdiğinden daima elbisesine çok uyan bir kravat, bir şapka ya da bir ayakkabı ile Hoca'yı görmüştüzdür...

Kılık kıyafet, ruhun aynasıdır. Onun için de Hoca bu kadar zarif giyiniyor dersek, gerçeği bir başka bakımdan ifade etmiş oluruz.

Fakat şunu da belirtmek yerinde olur ki, Hoca'nın giyimine kuşamına bu kadar itina etmesinde hususî hayatı da çok yardımcı olmuştur... Evinde; her bakımdan üstüne titriyen altın kalpli muhterem hayat arkadaşı başta olmak üzere, herkes Hoca'nın arzularını yerine getirmek üzere onun yardımcısıdır... Zaten, bu kadar huzurlu bir ev düzenidir ki Hoca'ya istediği gibi çalışma imkânını; giyim kuşam hususunda dilediği titizliği gösterme yeteneklerini sağlamıştır... Hoca da kendisine gösterilen bu ihtimamı, bu aşırı sevgi ve şefkati hiçbir zaman suiistimal etmemiştir... Hattâ bir gün çok zarif, çok güzel gelinden bahsederken: «O kadar hassas, o kadar ince, o kadar çok beni düşünüyor ki, bazen rahatsız ederim düşüncesi ile bir bardak su istemiye tereddüt ediyorum... Hani öz kızım olsa ancak bu kadar severdim.» demişti...

★

Hoca'mızın tek talihsiz tarafı, herhalde kalbinin aşırı temizliğinden olacak, her samimiyeti gerçek, her tebessümü dost sanışı olmuştur. Bağlandığı insanlara da kalbinin bütün samimiyeti, şefkati ve muhabbetiyle açıldığında; onlardan ihanet görünce de; ızdırabı, kini, sevgisi kadar kuvvetli olmuş ve bu kimseler kalbinde derin yaralar açmışlardır...

(Şuna inanıyoruz ki Hoca'yı yakından tanıyıp da sevmemeye imkân yoktur. Onun düşmanları; ya kendisini yeteri kadar tanımayanlar, ya da «Hak bellediği yoldan şaşmamayı» prensip edinen Hoca'nın yüzünden küçük, hasis menfaatleri çığnenenler-

dir... Nitekim bu tiplerden birisi, tezinin reddedilişi Hoca'dan bildiğinden, birgün Hoca'nın aleyhinde ileri geri söylemiye başlayınca, işin iç yüzünü bildiğimden: «Bakın, Hoca, sizin hakkınızda hiç de kötü şeyler düşünmüyor. Hatta tezinizi reddeden kliğe karşı cephe alıp, o tezin yeniden kabulü için çalışıyor. İsterseniz, Hoca Üniversite'deki odasında; hemen şimdi gidelim, gerçeği kendi ağzından da duyun.»... Ve gittik. Dinledikleri karşısında herhalde söylediklerine pişman olacak ki, ağlıyarak Hoca'nın ellerine sarıldı... Eğer Hoca ile ilgili her başhyan «yanlış anlaşma», vaktinde hal yoluna girseydi, birçok hissi hükümler gibi birçok can sıkıcı olaylar da önlenmiş olacaktı... Fakat «Doğruların yardımcısı olan Hazret-i Allah» Hoca'yı, bu gerçekten can sıkıcı olan bazı çatışmalardan selâmetle çekip çıkartmıştır.)

★

(Hoca'nın çalışırken yorulmayışına, üst üste uzun saatler çalışma odasından çıkmayışına hep hayret etmişimdir... Hoca, birgün bunun sırrını şöyle açıklamıştı: «Yavrum, ben çalışırken dinleniyorum... Yeter ki saat başı kahvem eksik olmasın...» (Kahveye düşkünlüğü yüzünden, bir tarihte kahve ortadan kalkınca devrin Vali ve Belediye Başkanı olan Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim'e bir «Kahvenâme» yazarak yüz gram kahve elde etmesini bilmiştir.))

Birşey öğretirken, konuya o kadar çok kendini verir ki bazan geçen zamanı bile unuttur... Bu yüzden de, bu «cahil öğrencisine», Üniversite'ye iyi bir dereceyle bitirmesine rağmen, özellikle Divan Edebiyatından birşeyler öğretmek isterken, -hele mevsim yazsa İçerenköyü'nde oturduğundan- evine çoğu zaman geç kalmış, fakat daima birşeyler öğretmiş olmanın hazasını tatmıştır... İşte en kuvvetli tarafı, bu yanı olduğundan, o'na sıfatların en kutsalı olan «Hoca'lık»; ünvanların en lâıyk olanıdır... Hattâ kanaatimce bu, Profesörlüğünden, Doktorluktan da üstündür... Onun için de yazım boyunca kendisinden hep Hoca'm diye bahsettim...

Zaten biz öğrencileri çoğu zaman, adını bile kaldırap: «Hoca'yı, gördüm, Hoca gelecek, Hoca gidecek.» deriz. Nitekim bu yaz, tatilimi geçirmek için Türkiye'ye döndüğümde, Hoca'nın eski öğrencilerinden ve halen Notre Dame de Sion Lisesi'nin edebiyat öğretmenlerinden Leylâ Nimet (En güzel şiir okuyan Hanım Hocadır ve Hoca'mızın katıksız hayranlarındandır... Hatta o kadar ki birkaç yıl önce Hoca; Leylâ ve Mecnun sahnesinde (Şehir Tiyatrosunda verilecek temsilde) sahneye çıkmasını kendisine teklif ettiğinde, öğrencilik yıllarındaki heyecanı ile kabul etmiş ve rolünü canla başla hazırlıyarak büyük bir başarıya erişmiştir.)

— Sermet, yarın bize gelir misin, sana güzel bir sürprizim var, dediği zaman; İstanbul'daki en yüklü günümün o gün olduğunu söyliyerek, mazeret beyan etmiş, fakat Leylâ Nimet'in: «Ama Hoca da gelecek» demesi üzerine, ertesi günü bütün işlerimi yüzüstü bırakıp soluğu bu eski arkadaşımın evinde almış ve böylece tatilimin en güzel gününü geçirmiştin...

★

İki yıldır Bruxelles Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak Türk Dili ve Edebiyatı okutuşum Cenâb-ı Hak'kın inayeti ve Hoca'nın desteği ile olmuştur...

Birgün, Galatasaray Lisesi'nde dersten çıkmış, aynı zamanda Müdür Muavini olduğumdan Makam Odası'nda oturdum... Telefon çaldı... Hoca'nın dost ve müşfik sesi, bu görevden bahsetti; arzu edersem beni seçeceklerini bildirdi... O sırada Fransa'ya iki yıllığına bir «incleme» gezisine gitmeyi düşünüyordum. Bu yeni teklifi daha uygun bulduğumdan hemen kabul ettim...

Bruxelles'e geldikten sonra da, Hoca'nın dost elinin tâburaya kadar şefkatle, muhabbetle uzandığını görüp çok sevindim. Bunca işleri arasında sık sık mektup yazarak dost ve yurt hasretini gidermesini bildi... Böylece de: «Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur» Atalar sözünü gerçekten tekzip edip beni frenklerin: «Gözden uzaklaşan gönüle yaklaşır» sözüne

inandırdı... Ayrıca, lâıyk olmadığım sonsuz iltifatları ile mânevîyatımı son derece kuvvetlendirip, ara sıra göndermek lütfunda bulunduğu yeni yayınları ile bana burda da destek olmasını bildi...

Şu anda bu satırları yazarken bile, yazı masamın tam karşısında duran Hoca'mın cübbeli resmi, bu yabancı diyarda bile kendisinden ayrı olmadığımı belirtmek ister gibi tatlı tebesüm ediyor... Ve büyük Goethe'nin: «Sevdiklerimizle birlikte olmak için, onların mutlaka yanımızda bulunması gerekmez.» sözünün derinliğini daha iyi anlıyorum...

Düşünüyorum da bilgimin o kadar çok kısmını Hoca'ya borçluyum ki... Fakat beni Hoca'ya minettar bırakan, büyük bir sabırla öğrettiğı özellikle Divan Edebiyatı ve edebiyatımızın diğer bölümleri hakkındaki hazineler değerinde olan bilgiler değil; daha başka birşey; hayat görüşüme verdiği formasyondur:

Bugün Ulu Mevlâna'nın delâletiyle içimde «ilâhî huzuru» duyuşumdaki Hoca'nın irşadı, bence üstümdeki emeklerinin en önemlisidir... Dünyaya, «Dünyanın fevkinden bakabilmek» felsefesinin sağladığı ruh eğitimi sayesinde ki bugünkü ümanist görüşe ulaşabildim... İşte Hoca'mın bu emeğı bence hepsinde yüce, hepsinden kutsal, hepsinden hormete ve minnete lâıyk olanıdır...

Nitekim geçen gün salonumda ünlü ressam Jef Leempoels'ün kendisi gibi ressam olan hemşiresi ile sohbet ederken bir ara onun, Hoca'mın resmini göstererek: «Cumhurreisiniz mi?» diye sorması üzerine: «Gönlümdeki ilmin, irfanın olgunluğun Cumhurreisi deyişim.» işte bu sebeptendir...

★

Fakat zannederim Hoca'yı, Hoca hakkındaki hislerimi, geçen gün ziyaretime gelen milyarder ev sahibim Mr. Vanbeers, belki de farkında olmadan, şöyle ifade etti:

— Salonunuzda, Atatürk'ünkünden başka tek bulunan fotoğraf şu mutenâ yere asılmış olan Profesörünkü olduğuna gö-

re, her halde hayatta en saydığımız, en sevdiğiniz kimse o olmalı... Dost seçmekte, insanlara ısınmakta ne kadar titiz olduğunuzu düşününce bu Hoca'nın ne kadar mükemmel, ne kadar kusursuz olduğu kendiliğinden anlaşılıyor...

★

Hocam hakkında anlatılacak daha dünya kadar şey var... Fakat ben yine de masa başına geçince, önce anıların birden hücumu karşısında hangisini seçeceğimi şaşırdıktan sonra, her biri gönlümün en derin köşelerinde silinmez anılar olarak sakladığım Hocam'la ilgili pekçok şey anlattım... Böyle kitaplarda ise yer daima sınırlıdır. «Had» dimi aşmamak için satırlarıma burada son verirken aziz Hoca'ma Ulu Tanrı'dan daha nice nice sıhhatli, verimli yıllar diler; gönlümün bütün muhabbeti ile mübarek ellerinden hormetle öperim...

Sermet Sami UYSAL
Bruxelles Üniversitesi Türk Dili ve
Edebiyatı Lektör'ü

16/XI/1964

doğru hükmü, yıllar yılı üzerimizde yaptığı etki ve unutamadığımız sözleri olacaktır. Bu gerçek de bizim en büyük tesellimiz ve ümidimiz olmuştur.

— II —

Hocam! Aziz ve muhterem üstadım, çocuklarımin sevgi ile bekledikleri, benim heyecanla karşıladığım büyük insan... Şu anda senelerin nasıl geçtiğini anlıyamıyorum. Meğer zaman, ne aldatıcı imiş. Ve meğer hikmet ve hakikat, ne büyük bir mutluluk ve huzur imiş.

Hız. Peygamber aleyhisselâtu vesselâm cenneti, ilim meclislerine teşbih buyururken ne büyük bir hakikatı ifade etmişler de kimse bunun farkında değil. Evet Ali Nihat Tarlan ile sohbet etmek bir fazilet ve bahtiyarlıktır. O'nunla konuşurken kalbiniz ve gözünüz sonsuza açılır ve oradan her meseleye ışık tutabilirsiniz. Bir gün Prof. Dr. SÜHEYL ÜNVER üstadımla sohbet ediyordum, bir ara bana dönerek «Oğlum, kültür % 20 okumak, % 80 sohbet etmektir» demişlerdi. O anda kendilerine söyleyemedim ama içimden «Çok doğru efendim diyebildim. Sizin ve Ali Nihat Tarlan gibi insanların meclisinde bulunup dinlemektir.»

Ali Nihat Tarlan, sohbetin kültür, inanç ve ibadet olduğunu gösteren bir fazilet örneği, bir ilim ve bilgi kaynağıdır. Bir gün edebiyat üzerinde sohbet ediyorduk. Kendilerinden yine feyiz almış, yine bazı sözlerini not etmiştim. Edebiyata dair sorduğumuz bir suale şu cevabı vermişlerdi:

EDEBİYATA DAİR

Bir bahçede bir fidan yetişir. Bu, ilmin tetkik mevzuudur. San'at da insan bahçesinde yetişen bir fidandır. O da aynı metotla tetkik edilir. İnsan heyecanı nihayet bağzi uzuvlarda vücuda gelen bir harekettir. Madde ile mana arasında da hiç bir fark göremiyorum. Müsbet ilim insan ruhuna ne derece nüfuz ederse san'atin ilim usülleri ile tetkiki de o derece ilerler. Mad-

— I —

PROF. DR. ALİ NİHAT TARLAN'IN FİKİRLERİ

Her insan fani varlığı ile geçip gidecektir. Fakat fikirler baki ve ebedidir. Bu bakımdan bir insanın hayatı ne olursa olsun, madde ile mukayyettir. O'na şahsiyet kazandıran; ve cemiyet hayatında iz bırakan şey fikirleri, eserleri ve duygularıdır.

Ali Nihat Tarlan hocamın dostluğu. Karşılıklı ailevi görüşmeler, sohbetler, her zaman hatırlanacak unutulmaz bir değer taşıyorsa bunun sebebi hocanın fikir ve ruh zenginliğidir. Bize her sözü ile bir hakikat sırrını açmış, her nüktesinde insanı anlatmış olan bu aziz varlığı saygı ile anarken yıllarca süren dostluğumuz'un inci anıları olan hikmetli sözlerini de bir bir nakletmek, vazifemdir. İsterdim ki her meseledeki düşünce ve uyarılarını eksiksiz tesbit edeyim ve O'nun fikir dünyasında hiç bir noksanlık kalmasın. Fakat ne yazık ki buna imkân yok. Senelerce biriktirebildiğim sözlerini, sohbetlerimizde bize yenden yaşattığı anılarını, hatırlıyabildiğim kadariyle iletmiye çalışmaktan başka bir şey yapamıyacağım. Çünkü O'nun hakkında bir eser hazırlanırken O'ndan bir şey istemeyi, o, doğru bulmadığı gibi, biz de istemiye cesaret edemedik. O'nun tevuuzu bir takım anıların noksanlığını telâfiye mani oldu. Ancak şunu da arz ederim ki Ali Nihat Tarlan'ın, bizde bıraktığı iz, insan gönlünde yaktığı lem'â, akıl ve idrak ufukumuzda çizdiği hedef kadar büyük ve kudretlidir. Zaten her insan, tesir ettiği nisbette bir şahsiyettir ve O'nun kudret ölçüsü de budur. Onun içindir ki Ali Nihat Tarlan'ın fikirleri ve kişiliği üzerinde en

de âleminin tetkikinde her an karşımıza aczimizi haykıran ne problemler çıkıyor. Zavallı insan ilmi, mutlak karşısında ne kadar âciz ve ne kadar hiçdir. Hakikî bilgi karşısında insanların güneşin ortasında köşkler kurması hiç bir şey ifade etmez. Bir meçhulün fethi karşımıza yirmi meçhul çıkarır. Medeniyet bu demek değildir.)

Bundan otuz sene evvel neşrettiğim Metinler Şerhine dair adlı ufak bir risalede san'atkârın hakikî değer ve hüviyetini ancak muhayyile formlarında bulabileceğimizi yazmıştım. Gâliba şimdi garpte de aynı nokta-i nazara doğru bir teveccüh var.

Ancak ben, ortaya attığım fikirlerde doğru veya yanlış kim-senin suçunu yüklenmedim. Ne ise bu noktayı izah edeyim; elimizde muhayyile formu en sentetik malzemedir. Onu bütün ilmi imkânlar dahilinde tetkik mecburiyetindeyiz. Bu sentezde kelimelere, cümlelere onların zuhur ettikleri cemiyet içindeki bîssî kıymet hükümlerine inebiliriz.

Bu cevap edebiyatı izah etmekle kalmıyor, onun cemiyet içindeki yerine de işaret ediyor. Ve buradan öğreniyoruz ki hocaya göre san'at, boş lâflar süsü değil, fikir ve ruh yücelişi, hayatı bir dinamizm ve sentezdir. Nitekim bir başka sohbetinde «Şiirde yegâne bulunması gereken şey fikirdir» diyor ve şiiri şöyle tarif ediyorlardı: «Şiir ruhun kanat sesidir. Yerden yükselmeğe başladığı zaman biz bu sesi duyarız.»

★

Sohbetlerinde san'at felsefe ile, duygu iman ile kucaklaşır ve İslâm düşüncesi hocaların dilinde san'at olarak gönülleri sarar. Bu, O'nun kendine mahsus bir özelliğidir. Bu sebeple sohbetlerimizde san'at, ilim, irfan ve iman resmigeçit yapar, biz de ruhumuz ve aklımız arasındaki çelişmeleri gidermenin sonsuz huzurunu doya doya tadardık.

Bir gün eski ve yeni edebiyat üzerinde bizleri sarhoş edecek bir büyük sohbetini dinlemiştik. Sanırım bu sohbette talebelerinden hocam S. Savcı da hazır bulunuyorlardı. O günü

büyük hoca Ali Nihat Tarlan'a yeni ve eski edebiyat ayırımı ve şiir hakkındaki düşüncelerini sormak fırsatını bulmuştum. Bu çok kısa fakat o derece tatminkâr ve kuvvetli cevapları sualleriyle beraber defterime aynen almışım. Bu sebeple onlara dokunmadan kitabıma not etmeyi de vazife bildim:

S: Türkiyeyi kurtaracak dünya çapında bir sistem hangi inaniş şeklidir?

C: «İslâmiyet».

S: Eski ve yeni edebiyat arasındaki farklar?

C: Edebiyat bir küldür. Ancak şekil itibariyle eski ve yeni diye ayrılabilir. Bunlar arasındaki en bariz fark: Kavuk ile şapka arasındaki fark gibidir. İkiside başı örtmek için kullanılır ama, zamana ve ihtiyaca göre şekil değiştirir. Bir cemiyette herhangi bir değişiklik zuhur ederse orada san'at da hemen faaliyete geçer.

Ben şahsen, eski ve yeni edebiyat arasında bir fark görmüyorum. San'atta güzel veya çirkin yoktur. Bunlar sübjektif şeyler olduğundan müsbet ilim dahiline girmez. Her devrin edebiyatı o devrin tabii mahsulüsür. Kaldı ki; bizde edebiyatta bir miyar henüz teessüs etmemiştir.

Yeni şiir hakkında:

— Yeni şiir inkişaf yolundadır. Ve kuvvetli eserler vücade getirmektedir.

Bugünkü şiiri:

- a — Halk edebiyatının canlı ve içli bir devamı,
- b — Realitenin şiire aksetmesi,
- c — Vuzuhtan mahrum olan eserler... Cemiyete sunulan bir eserin anlaşılması lâzımdır. Herkes kendine göre bir şey anlarsa o zaman san'atkâr bir şey söylemiş olmaz.

Kanaatimce şiirde «nisbî bir vuzuh olmalıdır.»

«— Şiirde vezin, kafiye ve mâna şart mıdır?»
 «— Vezin kafiye şart değildir ama, mânasız şiir olmaz.»
 «— Şiirde fikir bulunmalı mıdır?» sualimize birden ciddi-
 leşerek:

«— Şiirde yegâne bulunması lâzım gelen şey fikirdir. Fakat, fikir duygu içinde erimedikçe san'ata giremez? Âhenk kelimenin ihtizazının içindedir.» dedi.

San'atkârın sade dilden ayrılmasını «ayıp» diye vasıflan-
 dıran üstadımız:

«— Dil san'atkârın emrinde olmalıdır. San'atkâr, dile sığın-
 mamalıdır.» diyor.

Profesörümüz «san'at» hakkında:

«— San'at eseri cemiyetin bünyesini gösterir. San'atın ga-
 yesi kendi içindedir.»

— Şâirlerden: En çok Hâmit'i, sonra romancılardan lisanı
 iyi olmamasına rağmen Halide Edib'i, hikâyede de Reşat Nuriyi
 beyenirim. Reşat Nurininkiler hikâyeden çıkmış, mensur şiir ol-
 muş artı.» dedi.

— III —

Hangi mevzua temas etsek, orada Ali Nihat Tarlan ışı-
 meş'aledir. Cevap veremeyeceği hiç bir şey tasavvur edemem.
 O'nu her an, her meselede tenvir ve irşada hazır buluruz.

Bir gün din hakkında söylediklerini yıllarca düşünsek so-
 nuna varamıyacağımız bir hakikat ve hikmet incisi idi. Ali Ni-
 hat Tarlan diyor ki:

«Din, kâinatın ve insan uzviyyetinin tedvin edilmiş seklidir. Halik kâinat içinde, insan uzviyyeti yolu ile bunu akla ta'lim eder. İnsanın cem'iyetin her uzvu heran onun karşısında bir vaiz bir mihrabdır. Uzviyyetini yaşıyan insan, dinin bir kısmını yaşıyor demektir. Hiçbir hususta ifrata kaçmıyan, yerinde ve hayatının ve cem'iyetinin selâmeti yolunda hareket eden insan, hakikatte dindar insandır. Halik, ademin yaradılışından

beri onun tekâmülünü temin eden kanunları parça parça Pey-
 gambere vahy etmiştir. Totemizm dahi zamanının idrakine göre
 bir din yani bir kanundur. Ve muhakkak hakikatin bir parça-
 sını ihtiva eder. İptidai insanın ruhunda totemin manası neydi,
 biliyor muyuz?

Nihayet insan Halika diyerek kendine tapar. Çünkü Hali-
 kin bütün evamırı birinci plânda cemiyetin, onun içinde bütün
 bir değer olan insanın hayatını korumak ve onun en salim şe-
 kilde cereyanını temin etmek gayesini göz önünde tutar. Sıfat-ı
 İlâhiyenin temeli (Hayy) sıfatıdır. Vahyin menşei bu sıfattır.
 (Hayy) sıfatı hakim ve kadir sıfatlarını kendinde toplar.)

(Hakikî Müslüman olmak için küfür köprüsünden geçmeli-
 dir. Onun bütün sakatlıklarını, fecaatlerini görmeli veya dü-
 şünmeli sonra hür bir düşünce ile bütün fert ve cemiyet nisbet-
 leri üzerinde düşünerek adım adım yürümeli, bu köprüyü ge-
 çip dar-ı islâm olan darüsselama varmalı... O zaman bütün
 akideleri birbirine kenetli olarak sarsılmaz bir temel üzerine
 dayanır. İman-ı hakikî budur. Artık bu kimse için küfür köp-
 rüsü çökmüş ve yıkılmıştır.)

Hakikatte lâhin ve musukî Kur'anı kerime yakışmaz. İç-
 den duyanlar onda öyle bir semavî, ilâhî musiki sezerler ki beşer
 bu musikîye hiç bir zaman ayak uyduramaz. Dinî vecdi musi-
 kinin değil idrakin yardımı ile duyup yaşamalıdır.

Kelime-i şhadette Hz. Muhammedin evvelâ Allahın kulu
 sonra da elçisi olduğuna şhadet ederiz. Bunda o kadar derin
 bir hikmet vardır ki... Hiç şüphe yok ki kulluk mertebesi bir
 Peygamber için risaletten daha üstündür. Çünkü kulluğun bü-
 tün şeraiti içinde Peygamberliğin sonsuz ağır yükünü yüklen-
 mesi onun azametini gösterir.

(Müslümanlık muazzam bir kültür işidir. Kur'anı kerimi
 nazil olduğu dilde belâgati ile bilmeden Peygamberimizin ha-
 yatını lâyıkıyla incelemeden kuvvetli bir psikoloji ve sosyoloji
 ve hukuk ilimlerine vakıf olmadan müslümanlık hakkında mü-
 talâa beyan etmek çok acı, çok fecî ve döyle olduğu için de çok
 gülünçtür.)

İman birbir, küfür sonsuzdur ve idrak derecesine göredir. İdrak derecesi yükseldikçe iman ve küfrün hudutları ve kıymet hükümleri değişir. Bir taraftan daralır bir taraftan genişler.

Bu öyle ruhanî bir idraktır ki anlatılamaz.

{Lafz ile mana arasında ne kadar mesafe var ise dinde de şekil ile gaye arasında o kadar mesafe vardır. Bilhassa İslâmın manası, insan-ı kâmil olmaktır. Müslümanlığı dar düşünceliler ihata edemezler. Ve bütün başımıza gelen felâketler de bu yüzdendir.}

Ben bu büyük felsefe ve inanç önünde tefsirde bulunup söz söylemeyi saygısızlık sayarım. Bana düşen ilâhî bir ruh huzuru içinde sevgi ve saygıdır. Bilmem siz okuyucularım ne düşüneceksiniz, takdiri size bırakmayı kelâm etmiye tercih ettiğim için özür dilerim.

— IV —

{Hoca'nın Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden birkaçına dâvâ açtığını biliyordum.

Süphesiz ki bu dâvada da asil Türk Hakimi adaleti tecelli ettirmiş ve Ali Nihat Tarlan'a hakkı verilmiştir.}

Ancak hoca, bu meseleler üzerinde durmak istemiyordu. Nihayet kendisini defalarca zorladığım için bir gün iç üzüntülerine sebep olan meşhur hâdiseyi şöyle izah buyurdular:

{Edebiyat Fakültesindeki mücadelelerime dair bir iki noktayı söyleyebileceğim, bunlardan en mühimmi bana atfedilen intihal suçudur. Mesele şu idi: Ben talebem için İran Edebiyatına dair bir manuel hazırladım. Bunu bir yayın evi bana teklif etmişti. Sahifeleri tahdit edilen bu manuelin İran Liseleri seviyesinde olmasını düşünerek o liselerde okutulan kitabı esas olarak aldım. Bu kitabın muhterem âlim Dr. Rızazade Şafak beyin kitabıydı. Oradaki tarihî hülâsaları ve bir yanı sıra meydan vermemek için şâir ve ediplerin doğum, ölüm tarihleri gibi ilim âlemince kabul edilmiş anonim malûmatı aldım. Çünkü bu eser liselerde okutulduğuna göre en sahih malûmatı ihtiva etmeliydi. Sonra şâirler hakkında derin üslûp tetkikleri yapan üstad Bediüzzaman Furuzanferden istifade ederek mümkün

olduğu kadar eseri zenginleştirdim. Bunlara neşredilen divanların mukaddimelerinde mevcut bazı bilgileri ve bağzı şâirler hakkında Avrupa müsteşrikleri tarafından yapılan tetkikattan icab edenleri ve kendi naçiz bağzı mütalâalarımı ekledim. Kitabın başına İslâmdan evvel İran Edebiyatı ve sonuna da Muasır İran Edebiyatı hakkında ilâveler yaptım.}

{Elbette esere yazacağım mukaddemede bunları zikredecektim. Çünkü bu vazife, ilim ahlâkının vecibelerindendir. Lâkin kitabın tabii yersiz bir hareketiyle beni rencide ettiğinden kitabı tabie bırakıp çıktım bir daha da ne onu ne de kitabı gördüm, ne de mukaddemeyi yazdım. Eserimin tab'ına o zaman Fakültede asistan olan Kasım Kûfralı nezaret etmiş ve sonundaki endeksi o hazırlamış. Dikkat edilirse kitabın mukaddemesi başka bir imzayı taşır. Eserin intişarından beş sene sonra bana karşı bir iftira vesilesi elde edilmişti. Senatoya müracaat ile cezalandırılmam taleb ediliyordu. Esasen o zamanlar ruhen hasta ve perişan bir haldeydim. Benden müdafaa name istendi; verdim. Çok seriül'infial ve asabî olduğum için derin bir ye's içindeydim. Ben eseri normal hududunda tutmak için bir lise kitabını esas ittihaz etmiştim. Halbuki İran Edebiyatına dair notlarım en aşağı onun üç misliydi. Daha çok eskiden Servet-i Fünûn. Ülkü ve diğer mecmua ve konferanslardan bu eserde hem ben hiç istifade etmedim. O zamana kadar dilimizde İran Edebiyatına dair derli toplu bir eser mevcut değildi. Halen de değildir. Bunu ben vücade getirmişdim. İran Maarif Vezareti de bana bir takdirname göndermişti (I) Manuellerde mehzazlara dair eserin içine notlar konmayıp bunların mukaddemede hülâsaten zikr edilebileceğini, esasen bu cins telifî mahiyette el kitabı olarak yazılan eserlerde buna dahi lüzum olmadığı ve yabancı bir edbiyyat hakkında yazılan manuellerde başka türlü hareket etmenin mümkün olmadığı düşünülmiyerek o zaman Senatoda Senatör ve Dekan olarak bulunan Edebiyat Fakültesi mümesillerinin hasmane mütalâalarına uyularak göğsüme bir göreve dâvet madalyası takılmıştır. Sonra da çok değerli talebem Doçent Nihat Çetin eserimi intihal ettiğim söylenen eser ile satır

satır karşılaştırarak onun ile olan farkları tesbit zahmetini ih-
iyar etmiştir. Bu liste şöyledir:

Rızazâde Şafak'ın eserinden (Yedinci baskı, Tahran 1329)
farklı olan kısımları

Baştan 10. sahifenin 2 inci paragrafına kadar farklı.

Sahife

- 43 İkinci paragraf
- 44-45 Firdevsî
- 46 Firdevsî (dördüncü paragraf)
- 47-51 Firdevsî
- 68-69 Ömer Hayyam
- 69-70 Muizzî
- 70-73 Enverî
- 73-75 Nizamî
- 77 Cemaleddin Efganî
- 77 Mücrîreddin Beylakanî
- 81 Tezkiretû'l - evliya
- 82-83 Kabusnâme (5. satırdan itibaren)
- 84 Çehârmakale
- 84 Hadâyıkus-s-sihr
- 85 Makamat-ı Hamîdî
- 98 Hacu-yi Kirmanî (birinci paragraftan itibaren)
- 100-101 İbni Yemin
- 101-104 Selman-ı Sâvecî
- 86-94 Moğol istilâsı ve Timur devri
- Sa'dî
- Şeyh Şebüsterî
- 94-95 Hümam-ı Tebrizî
- 95 Evhadî
- 104-108 Hâfız
- 108-110 Moğol devrinde yetişen diğer şahsiyetler
- Kemal Hocendî
- Mağribî Tebrizî

- Câmî (110'da eserlerine kadar olan kısım
- 111 Son paragraf
- 118 Burada eserin tertibi de ayrılır. Rızazâde'nin eserinde Safeviler devri ile Koçarlar devri bir başlık altında ve karışık olarak ele alınmıştır.
- 118 Safeviler devri
- 119 Sebk-i hindî
- 120-121 Urff-i Şîrâzî
- 121-123 Saib-i Tebrizî
- 123-127 Baba Figani
- Hatîfî
- Hilâlî Çağatayî
- Şahşî Bafikî
- Zülâlî
- Safaviler devrinde Hind şairleri :
- Fevzî, Nasirî, Zuhurî, Talib, Kelim, Bidil
- 132-135 Kaçarlar devri
- 141-150 Meşrutiyetten sonraki İran edebiyatı
- Meşrutiyet devrinde yetişen mühim şairler,
- İran edebiyatında roman

«Diyorum ya ben Fakülteden idare cihazı da dahil olmak üzere büyük bir ekseriyetin husumetine maruz kalmıştım. İdare cihazı husumetini Mahkemeye hakikate aykırı bilgi vermekle gösterdi. Bu husumetin sebebi şu idi : Fakülte ekseriyetinin bazı sebeplerden dolayı cephe aldıkları birini herşeye, hattâ kendi mevki, istikbâl ve huzuruma rağmen Fakülteye almamdı. Doğru bildiğim bir dâvayı başkalarının arzu-larına feda edecek derecede alçalamazdım. Bütün suçum işte bu idi. Benim için iftihar edilecek bir suç değil mi?»

(I) 3.Ocak 1946 tarih ve 2365 sayılı yazı ile İran Maarif Veza-retinin teşekkür ve kadir şinaslığı İran Başkonsolosluğu tarafından Prof. Dr. Ali Nihat Tarlana bildirilmiştir.

(Ben sonsuz bir teesür içindeydim. Hocaya bu iftirayı yapanlara karşı içimde adeta bir nefret uyanmıştı ki hoca hissiyatımın farkına vardı. « Hayır çocuğum. Kimseye kızmayınız, herkes istidadının hakkını verir. Kusur kimsenin değil. Bizim vazifemiz sevmektir » dedi.)

Sonra pencereye doğru dönerek sisli ufka dalgın dalgın baktı ve şu mısraı okudu :

Hariçten uzaktan açılan gözlere süzğün

Çeşmanı kebudunla ne munis görünürsün...

ve yavaş bir sesle içli içli devam etti :

Ey kimsesiz avare çocuklar, hele sizler, hele sizler

— V —

Büyük insanlara mahsus bir tevazu ve iyi niyetle etrafına daima sevgi saçan Ali Nihat Tarlan, Ferda Güley'in dediği gibi, kültür, san'at ve zevk hazinemizin altın anahtarına sahiptir (1) .

Pakistan büyük elçisi ekselâns S. M. Hassan'ın, Pakistan Re-
isicumhuru tarafından Prof. Ali Nihat Tarlan'a verilen Sitare-i
imtiyaz nişanını tevdi ederken büyük hocanın şahsiyetini şu
cümlelerle ne güzel açıklamıştır :

Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan Türkiyenin en ileri gelen klâsik
âlimlerinden biridir. 40 seneden beri Türkçe ve Farsça dille-
rini öğretmekte ve çeyrek asırdan beri İstanbul Üniversite-
sindeki Türk Klâsik Edebiyatı kürsüsünü işgal etmektedir. Ken-

(1) « Prof. Ali Nihat Tarlan (Divan Edebiyatı) dediğimiz
kültür, san'at ve zevk hazinemizin altın anahtarına sahip yegâne
insan. Diğerlerinin elinde maymuncuk vardır » .

Ordu Milletvekili
Ferda GÜLEY

disi sadece İranda ve Pakistanda değil, Batılı müsteşrikler ara-
sında da Fars Edebiyatı üzerinde selâhiyet sahibi olarak tanın-
maktadır. Buna ilâveten Prof. Tarlan, İkbâl mevzuunda Tür-
kiyede en mühim otorite olup burada Pakistan Millî şâirini
tanıtmak için en fazla gayret gösteren şahısdır. İkbâlin Peya-
m-ı Maşrık ve Esrar-ı Rumuz eserlerinden yaptığı tercümeler
vasıtasıyla, Pakistanın bu büyük şâirinin mesajını vatandaş-
larına duyurmuş ve izah etmiştir. Pakistan ile Türkiye arasın-
daki manevî ve kültürel bağları kuvvetlendirmek hususunda-
ki hizmetlerinden dolayı kendisi 1957 de İkbâl Akademisi ta-
rafından Karaşi'deki mutad senelik İkbâl toplantısına başkan-
lık etmek üzere Pakistana davet edilmiştir.

Prof. Ali Nihat Tarlanın, Pakistan Millî şâirini kardeş Türk
Milletine tanıtmak yolundaki gayretini taktirle, Pakistan Rei-
sicumhuru kendisini (Sitare-i İmtiyaz) nişanı ile taltif etmiye
karar vermiştir. Kabiliyetleriyle temayüz eden âlimlere tev-
cih edilen bu nişanı Prof. Ali Nihat Tarlan'a vermekten büyük
bir zevk duymaktayım. Bu nişan, aralarında tarihî ve an'anevî
dostluk bağları bulunan Türkiye ile Pakistanı birbirine daha
fazla yaklaştırmak yolunda çalışan Türk münevverlerine hür-
metlerimizi sunmaya da bir vasıta olmaktadır.

Büyük insanın anlatılmıya ihtiyacı yok. Her olay ve her şa-
hıs zaten O'nu anlatıyor. Bizim yaptığımız da her an binlerce
defa tekerrür eden bir yaşantıdan ibaret. Onun için kitabımı
hocanın hâtıraları ile bitirmek en doğru iş olacak. Üs-
tad Ali Nihat Tarlan, unutulmaz hatıratını şu olay ve şu söz-
lerle bağladı:

HOCALIK HATIRALARINDAN

Maltepe Askerî Lisesindeyiz. Üç gün sonra mektebe As-
kerî Liseler Umumî Müfettişinin geleceğine dair haberler do-
laşmaya başladı. Mektepte bir temizlik faaliyeti deme gitsin.
Üç gün sonra müfettiş bey maiyeti erkânı ile geldi. Ben derste
idim.

Dışarda bir kalabalık ayak sesi... Kapı vuruldu ve içeri girdiler. Karşıladım, dersimizin edebiyat dersi olduğunu söyledim. Müfettiş Bey ve maiyeti, içlerinde bizim mektep müdürümüz ve ders nazırımız da vardı, sessizce sınıfa dağılıp duvarların önünde durdular. Müfettiş Bey derse devam etmemi söyledi. Ben bıraktığım yerden devam ettim. Elimde keçi boyunu çekirdeğinden bir tesbih vardı. Her zamanki gibi onunla oynuyarak ders veriyordum. Trampet çalınca kadar derse devam ettim. Müfettiş Bey sınıftan ayrılırken elimi sıkıp teşekkür etti ve çıktı. Ben de arkasından çıktım.

«Ders nazırımız acele geriye dönüp yanıma geldi. Ve büyük bir endişe içinde:

— Nihat Bey neydi o elinizdeki tesbih... Müfettiş huzurunda..... dedi. Ben gayet tabii bir eda ile :

— Müfettiş Bey benim nasıl ders verdiğimi teftiş ediyor. Ben her zaman elimde tesbih ders verirken o geldi diye tesbihi cebime korsam sahtekârlık etmiş olmaz mıyım? Sonra talebem karşısında ne vaziyete düşerim. Müfettiş Bey bunu kötü görüyorsa ihtar eder, ben de lâzım gelen cevabı veririm, dedim. Sustu... Ertesi sene aynı şekilde Müfettiş Bey geldi. Karşığı sınıfa girdi. Biraz sonra oradan çıktı. Ben bizim derse girmesini bekliyordum. Koridorda ufak bir konuşma oldu ve ayak sesleri uzaklaştı. Dersten çıkınca ders nazırına rastladım.

— Ne oldu? dedim, benim dersime girmediniz.

— Müfettiş Bey sizin dershanede ne dersi olduğunu ve kimin okuttuğunu sordu. Ben de edebiyat dersi dedim, isminizi söyledim. Müfettiş Bey elinde tesbih çevirir gibi parmağını oynatarak hani şu hoca mı? diye sordu. Evet, dedim. Onun dersine girmeye lüzum yok, diyerek yürüdü, başka sınıfa girdik. Ve ilâve etti : Vallahi ben bundan bir şey anlamadım. Evet anıyamazdı, mazurdu.»

Maltepede ne tatlı hatıralarım vardır. Talebem beni bir baba gibi severlerdi. Yirmibeş, otuz sene sonra nerede rast gelsem kırışmış saçları altında muhabbetle ışıldayan gözlerle bana koşarlar, hatırımı sorarlar.

Çok eskiden bir kere Urfadan Akçakaleye geliyordum, Vali Beyle beraberdik. Yol üzerinde çok eski bir İlim ve medeniyet merkezi olan Harran'ı da ziyaret edecektik.

Harran'a geldik; otomobilin kapısını bir jandarma subayı açtı. Beni görür görmez büyülenmiş gibi oldu. Adeta boynuma sarılacaktı. Vali Beyi unutmuştu, ben de heyecanlandım. O mütemadiyen sıhhatimi soruyor, nasıl olup da oraya geldiğimi anlamak istiyordu. Biraz sonra ayıldım, telâşla Vali Beyle geldiğimizi söyledim. Halbuki o esasen bunu haber almış, Vali Beyi bekliyordu. Otomobilin kapısını da o niyetle açmıştı. Vali Bey çok anlayışlı bir nazar ve heyecanla bu sevgi ve bağlılık tezahürünü seyrediyordu.

Bu hâdise de Ali Nihat Tarlan'ın en çok hocalığına önem verdiğini ifade eder. İdeal öğretmen, büyük üstad Prof Dr. Ali Nihat Tarlan'a daha çok yıllar talebeleriyle başbaşa uzun ve mutlu ömürler dilerim.